

**ПРИЛОЖЕНИЕ
НА СПЕЦИАЛИЗИРАНОТО
ЗАКОНОДАТЕЛСТВО В ОБЛАСТТА
НА ЕНЕРГЕТИКАТА
РЪКОВОДСТВО**

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Проект

"Повишаване на компетентността и професионалната квалификация на съдии, прокурори и следователи, както и на административните ръководители на органите на съдебната власт чрез организиране и предоставяне на обученията от ВСС"

Договор №13-24-1/15.11.2013 г.

ПРИЛОЖЕНИЕ НА СПЕЦИАЛИЗИРАНОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО В ОБЛАСТТА НА ЕНЕРГЕТИКАТА

РЪКОВОДСТВО

Бенефициент: Висш съдебен съвет

Изпълнител: ДЗЗД „Консорциум ФПИ-ИДЕИН“

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Административен капацитет“ 2007-2013, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

www.opac.government.bg

© Анжела Аршинова - автор, 2015

© Иван Стойнев - автор, 2015

СЪДЪРЖАНИЕ

СЪДЪРЖАНИЕ	3
СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ	7
ВЪВЕДЕНИЕ В МАТЕРИЯТА. ОСНОВНИ РАЗГЛЕЖДАНИ ПОНЯТИЯ	10
1. Общ преглед на актуалните въпроси и най-често срещаните проблеми	10
2. Основни понятия в областта на енергетиката	11
ОБХВАТ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ПРАВО	16
ОБХВАТ НА НАЦИОНАЛНОТО ПРАВО	20
ДЪРЖАВНО УПРАВЛЕНИЕ В ЕНЕРГЕТИКАТА. ОСНОВНИ ДЪРЖАВНИ ИНСТИТУЦИИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЕНЕРГЕТИКАТА И УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ	24
1. Регулиране и контрол в енергетиката	24
2. Ценово регулиране. Принципи и методи	31
3. Контрол върху лицензиите	35
4. Счетоводството на енергийните предприятия.....	37
ВЪЗБНОВЯЕМИ ЕНЕРГИЙНИ ИЗТОЧНИЦИ. ОБЩИ ВЪПРОСИ	39
ДОСТЪП ДО ЛИБЕРАЛИЗИРАНИЯ ПАЗАР НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГИЯ. ПРИНЦИПИ НА ТРЕТИ ЕНЕРГИЕН ПАКЕТ. ПРАВИЛА ЗА ТЪРГОВИЯ С ЕЛЕКТРИЧЕСКА ЕНЕРГИЯ .42	
1. Основни положения по Третия енергиен пакет	42
1.1. Разделяне на производителите и доставчиците на енергия от операторите на преносни системи.....	43
1.2. По-големи права за потребителите	44
1.3. Правила за компании извън ЕС	45
1.4. Гарантиране на предоставянето на универсални услуги	45
1.5. Защита на уязвимите потребители.....	46
1.6. Засилено регионално сътрудничество при опасност от нарушаване на доставките на енергия.....	46
2. Либерализация на пазара на електрическа енергия в Р. България	47
ДОГОВОРИ ЗА ПРОДАЖБА НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГИЯ С ПРОИЗВОДИТЕЛИ НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГИЯ ОТ ТРАДИЦИОННИ И ВЪЗБНОВЯЕМИ ИЗТОЧНИЦИ	51
ПРОИЗВОДСТВА ВЪВ ВРЪЗКА СЪС ЗАЩИТА НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА ЕНЕРГИЯ. КОЛЕКТИВНИ И ИНДИВИДУАЛНИ ИСКОВЕ	54
ВЕЩНОПРАВНИ ВЪПРОСИ ВЪВ ВРЪЗКА С ДЕЙНОСТТА НА ЕЛЕКТРОРАЗПРЕДЕЛИТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА. СЕРВИТУТИ ПО ЗАКОНА ЗА ЕНЕРГЕТИКАТА	64
1. Придобиване и учредяване на вещни права от енергийните предприятия.....	66
1.1. Учредяване на право на строеж на енергийно предприятие върху имот - държавна или общинска собственост	67
1.2. Отчуждаване на имоти в полза на държавата	67

1.3. Защита по административен и съдебен ред	68
2. Сервитути по Закона за енергетиката.....	68
2.1. Сервитути по Закона за енергетиката и енергийната ефективност	69
2.2. Възникване на сервитутите.....	70
2.3. Съдържание на сервитутното право по Закона за енергетиката.....	71
2.4. Ограничения в правата на собственика на имота	72
2.5. Размери, разположение и режим за упражняване на сервитутите по Закона за енергетиката.....	72
2.6. Обезщетение на собственика на имота.....	73
2.7. Енергийни предприятия с учредени сервитути	75
2.8. Вписване на сервитутите по ЗЕ.....	75
2.9. Сервитути върху имоти - публична собственост.....	76
2.10. Защита по административен и съдебен ред	78
3. Изкупуване на енергийни обекти и съоръжения, представляващи елементи от съответната преносна или разпределителна мрежа.....	78
3.1. Изкупуване на обекти на основание §4, ал. 1 от ПЗР на ЗЕ	78
3.2. Изкупуване на новоизградени обекти	81
3.3. Защита по административен и съдебен ред	82
4. Ползване на съоръжения и обекти, собственост на лица, които не са енергийни предприятия	83
4.1. Общи положения	83
4.2. Достъп до енергийни обекти в отделните сектори.....	85
4.3. Защита по административен и съдебен ред	86
НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ ВЪПРОСИ В ОТРАСЪЛ ЕНЕРГЕТИКА	88
1. Унищожаване и повреждане по чл. 216а НК.....	90
2. Престъпления в отделни стопански отрасли по чл. 234в НК.....	93
3. Приложение на чл. 78а от НК	97
4. Граждански последици от престъпление по чл. 216а или чл.234в НК.....	97
5. Разграничаване на съставите по чл. 216а и чл. 234в НК	99
6. Разграничаване на неправомерно присъединяване към преносна или разпределителна мрежа от отнемане на електроенергия от владението на друго (чл.195 във вр. с чл.194 от НК).....	99
7. Начини на осъществяване на неправомерно присъединяване към съответната мрежа.....	100
ВЪПРОСИ НА КОНКУРЕНТНОТО ПРАВО В СЕКТОР ЕНЕРГЕТИКА	104
1. Близост на регулаторите и на органите за защита на конкуренцията в рамките на контрола на енергийния сектор	105
2. Цели на регулаторите и на органите за защита на конкуренцията.....	106

3. Сравнение на средствата, възприети от регулаторите, и тези на органите за защита на конкуренцията	109
3.1. Регулаторни органи	109
3.2. Органите за защита на конкуренцията	110
ПРИЛОЖЕНИЯ.....	117
1. Извадки от Закона за енергетиката.....	117
2. Извадки от Наказателния кодекс	125
3. Използвана съдебна практика	126
4. Казуси.....	128

Настоящото ръководство е изготвено в изпълнение на проект "Повишаване на компетентността и професионалната квалификация на съдии, прокурори и следователи, както и на административните ръководители на органите на съдебната власт чрез организиране и предоставяне на обучения от ВСС", реализиран от Висшия съдебен съвет с финансовата подкрепа на Оперативна програма "Административен капацитет" 2007-2013, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.

Ръководството включва обхватна информация в областта на държавното управление и контролната дейност в сектор енергетика и разглежда специфични вещноправни и наказателни въпроси, както и междусекторни теми - защита на потребителите на електрическа енергия и защита на конкуренцията.

Ръководството съдържа още извадки от релевантната нормативна уредба, подобрена съдебна практика и казуси.

Раздели "Въведение в материята. Основни разглеждани понятия", "Обхват на Европейското право", "Обхват на националното право", "Държавно управление в енергетиката. Основни държавни институции за управление на енергетиката и устойчивото развитие", "Възобновяеми енергийни източници. Общи въпроси", "Достъп до либерализирания пазар на електроенергия. Принцип на трети енергиен пакет. Правила за търговия с електрическа енергия" и "Договори за продажба на електроенергия с производители на електроенергия от традиционни и възобновяеми източници" са изготвени от екипа на ДЗЗД Консорциум "ФПИ-ИДЕИН".

Раздели "Вещноправни въпроси във връзка с дейността на електроразпределителните дружества. Сервитути по Закона за енергетиката" и "Наказателно-правни въпроси в отрасъл енергетика" са изготвени от адв. Анжела Аршинкова, адвокат от Адвокатска колегия – гр. София.

Раздели "Производства във връзка със защита на потребителите на електрическа енергия. Колективни и индивидуални иски" и "Въпроси на конкурентното право в сектор енергетика" са изготвени от адв. Иван Стойнев, адвокат от Адвокатска колегия – гр. София.

Подготовката и публикацията на настоящото ръководство са организирани и координирани от ДЗЗД Консорциум "ФПИ-ИДЕИН".

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

АДФИ	Агенцията за държавна финансова инспекция
АУЕР	Агенцията за устойчиво енергийно развитие
АЯР	Агенцията за ядрено регулиране
БЕХ ЕАД	"Българският енергиен холдинг" ЕАД
БТГ ЕАД	"Булгартрансгаз" ЕАД
ВАС	Върховен административен съд
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ВЕЦ	Водноелектрически централи
ВКС	Върховен касационен съд
ВН	Високо напрежение
ГК	Гражданска колегия
ГПК	Граждански процесуален кодекс
ДЕО	Договор за създаване на Европейските общности
ДКЕВР	Държавна комисия за енергийно и водно регулиране
ДП РАО	Държавно предприятие "Радиоактивни отпадъци"
ДР	Допълнителна(и) разпоредба(и)
ДФЕС	Договора за функционирането на Европейския съюз
ЕИО	Европейска икономическа общност
ЕК	Европейска комисия
ЕМОПСГ	Европейски мрежи от оператори на преносни системи на газ
ЕМОПСЕ	Европейски мрежи от оператори на преносни системи на електроенергия
ЕО	Европейска общност
ЕОВС	Европейската общност за въглища и стомана
ЕС	Европейски съюз
ЕСО (ЕАД)	"Електроенергиен системен оператор" ЕАД
ЗБИЯЕ	Закон за безопасно използване на ядрената енергия
ЗДС	Закон за държавната собственост
ЗЕ	Закон за енергетиката
ЗЕВИ	Закон за енергията от възобновяеми източници
ЗЕЕ	Закон за енергийната ефективност
ЗЕЕЕ	Закон за енергетиката и енергийната ефективност (отм.)
ЗЕС	Закон за електронните съобщения
ЗЗД	Закон за задълженията и договорите

ЗЗК	Закон за защита на конкуренцията
ЗЗП	Закон за защита на потребителите
ЗКИР	Закон за кадастъра и имотния регистър
ЗМДТ	Закон за местните данъци и такси
ЗОЗЗ	Закон за опазване на земеделските земи
ЗОС	Закона за общинската собственост
ЗПБ	Закона за подземните богатства
ЗРВКУ	Закона за регулиране на водоснабдителните и канализационните услуги
ЗС	Закона за собствеността
ЗУТ	Закон за устройство на територията
КЕВР	Комисия за енергийно и водно регулиране
КЗК	Комисия за защита на конкуренцията
КЗП	Комисия за защита на потребителите
КРС	Комисия за регулиране на съобщенията
МЕ	Министерство на енергетиката
ММИ ЕАД	"Мини Марица изток" ЕАД
МС	Министерски съвет
НЕК ЕАД	"Национална електрическа компания" ЕАД
НК	Наказателен кодекс
НН	Ниско напрежение
НОС	Независим оператор на система
НПДЕВИ	Национален план за действие за енергията от възобновяеми източници
НПК	Наказателно-процесуален кодекс
НПО	Независим преносен оператор
НС	Народно събрание
ОИСР	Организацията за икономическо сътрудничество и развитие
ОРТ	Орган за регулиране на телекомуникациите
ОСГК	Общо събрание на гражданската колегия
ОСГТК	Общо събрание на гражданската и търговската колегии
ОУ	Общи условия
ПАМ	Принудителни административни мерки
ПЗ	План за застрояване
ПЗР	Преходни и заключителни разпоредби
ПТЕЕ	Правила за търговия с електрическа енергия
ПУП	Подробен устройствен план
СЕ	Съвет на Европа
СРН	Средно напрежение

СТИ	Средства за търговско измерване
СУ	Специални условия
ТК	Търговска колегия
ТР	Тълкувателно решение
ЕFET (англ.)	Асоциация на търговците на електроенергия в Европа
СЕТ (англ.)	Централно Европейско време

ВЪВЕДЕНИЕ В МАТЕРИЯТА. ОСНОВНИ РАЗГЛЕЖДАНИ ПОНЯТИЯ

1. ОБЩ ПРЕГЛЕД НА АКТУАЛНИТЕ ВЪПРОСИ И НАЙ-ЧЕСТО СРЕЩАНИТЕ ПРОБЛЕМИ

Енергетиката е структуроопределящ отрасъл за България. В сектора са съсредоточени огромни държавни и частни финансови и човешки ресурси, тъй като енергийните ресурси представляват средно около 20% от вноса и 15% от износа на страната.

Секторът е доминиран от монополни структури - държавна собственост и е силно регулиран, което създава благоприятна среда за липса на прозрачност и незачитане на интересите на държавата и потребителите. Членството на страната в ЕС и засилващата се роля на Европейската комисия във формирането на обща енергийна политика, базирана на либерализация на общия пазар, енергийна ефективност и възобновяеми енергийни източници, създават възможност за отваряне на българската енергетика за по-добри управленски практики. На тази база основните приоритети в енергийната политика могат да се сведат до следните пет направления:

- гарантиране сигурността на доставките на енергия;
- достигане на целите за възобновяема енергия;
- повишаване на енергийната ефективност;
- развитие на конкурентен енергиен пазар и политика, насочена към осигуряване на енергийните нужди; и
- защита на интересите на потребителите.

Всеки от приоритетите среща своите предизвикателства. Така например, България избра въвеждането на механизъм за насърчаване на ВЕИ посредством Специални тарифи за изкупуване, но не инвестира в инфраструктура и не разви политики за иновативни зелени технологии. Енергийният пазар не е либерализиран и се въвежда редица такси, които ограничават по-нататъшното развитие на енергийната система в страната. Не се затвориха редица замърсяващи предприятия в сектор "Енергетика", нито се насърчиха тези предприятия да инвестират в пречиствателни системи.

От къде дойдоха проблемите?

През изминалите години се наложи усещането, че Комисията за енергийно и водно регулиране не изпълнява ролята на независим балансър на интересите на всички участници (производители, пренос, разпределение, потребители). Необходими са бързи и ефективни, приети от всички с широк консенсус, решения, които не противоречат на вътрешното законодателство и европейските регулации. Тези промени следва да засегнат всички сфери на енергетиката в страната, в това число търговията с електроенергия и природен газ, инвестициите в инфраструктура, въвеждането на нови зелени мощности, подобряване на управлението, намаляване на загубите от пренос, въвеждане на правила за търговия, които да доведат до либерализиране на пазара на електроенергия. Логично е да се очаква, че световните и европейските тенденции ще се отразят и в България и това ще води до постоянно увеличаване на цената на електроенергията, което означава, че следва да се намери устойчив модел за социално подпомагане на бедните слоеве от обществото, както и за намаляване на тежестта върху малките и средните фирми в страната. Това може да се постигне с мерки за социално подпомагане, от една страна и с активни мерки за намаляване на енергийната интензивност и подобряване на енергийната ефективност, от друга.

2. ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ В ОБЛАСТТА НА ЕНЕРГЕТИКАТА

За основните понятия в областта на енергетиката, засегнати и в настоящото ръководство, националното законодателство предоставя детайлни дефиниции.

"Балансираща група" е група, съставена от един или повече търговци на електрическа енергия, ползватели или собственици на мрежите, организирана съгласно изискванията на правилата по чл. 91, ал. 2 от Закона за енергетиката (§1, т. 1а от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Балансираща енергия" е активната електрическа енергия, която операторът на електропреносната мрежа активира за компенсиране на разликата между регистрираните при него договорени и фактически реализираните графици за доставка, както и колебанията на товарите с недоговорен график за доставка (§1, т. 2 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Битов клиент" е клиент, който купува електрическа или топлинна енергия с топлоносител гореща вода или пара за отопление, климатизация и горещо водоснабдяване, или природен газ за собствени битови нужди (§1, т. 2а от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Газопреносна мрежа" е система от газопроводи с високо налягане и съоръженията към тях с единен технологичен режим на работа за пренос на приро-

ден газ до изхода на газоизмервателна станция или газорегулираща станция. (§1, т. 8 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Газоразпределителна мрежа" е местна или регионална система от газопроводи със средно или ниско налягане и съоръженията към тях за разпределение на природен газ до съответните клиенти на определена с лицензия територия (§1, т. 9 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Договор за доставка с клауза "вземай или плащай" е договор, предвиждащ задължително заплащане на определени в него количества природен газ по определена цена, независимо дали природният газ е получен (§1, т. 13 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Достъп" е правото за използване на преносната мрежа и/или разпределителните мрежи за пренос на електрическа енергия или природен газ срещу заплащане на цена и при условия, определени с наредба (§1, т. 15 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Доставка" е продажбата, включително препродажбата, на енергия или природен газ на клиенти (§1, т. 16 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Енергия" са всички форми на търгувана енергия - електрическа енергия, природен газ, в т. ч. втечен природен газ, пропан-бутан, всички горива за отопление и охлаждане, в т. ч. за централно топлоснабдяване и охлаждане, черни и лигнитни въглища, торф, биомаса и транспортни горива, с изключение на авиационните и морските бункерни горива (§1, т. 1 от ДР на *Закона за енергийната ефективност*).

"Енергия от възобновяеми източници" е енергията от възобновяеми неизкопаеми източници: вятърна, слънчева енергия, енергия, съхранявана под формата на топлина в атмосферния въздух - аеротермална енергия, енергия, съхранявана под формата на топлина под повърхността на твърдата почва - геотермална енергия, енергия, съхранявана под формата на топлина в повърхностните води - хидротермална енергия, океанска енергия, водоелектрическа енергия, биомаса, газ от възобновяеми източници, сметищен газ и газ от пречиствателни инсталации за отпадни води (§1, т. 8 от ДР на *Закона за енергията от възобновяеми източници*).

"Енергиен обект" е обект или съвкупност от обекти, с предназначение в него или посредством него да се извършва производство на електрическа и/или топлинна енергия с определена мощност, добив или съхранение на нефт или природен газ, пренос, както и преобразуване на параметрите или вида на електрическа и топлинна енергия и природен газ, нефт или нефтопродукти през мрежи, както и техните спомагателни мрежи и съоръжения, разпределение на електрическа, топлинна енергия или природен газ през мрежи, както и техните

спомагателни мрежи и съоръжения, без инсталациите на клиентите (§1, ал. 23 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Енергийна ефективност в сгради" е осигуряването и поддържането на нормативните параметри на микроклимата в сградите, топлосъхранението им и икономията на енергийни ресурси за нуждите на сградите, с минимални финансови разходи (§1, т. 2 от ДР на *Закона за енергийната ефективност*).

"Енергийна ефективност" е съотношението между изходното количество произведена стока, услуга или енергия и вложеното количество енергия (§1, т. 5 от ДР на *Закона за енергийната ефективност*).

"Енергийно предприятие" е лице, което осъществява една или повече от дейностите по производството, преобразуването, преноса, съхранението, разпределението, доставката и снабдяването с електрическа, топлинна енергия или природен газ, на основата на издадена лицензия по този закон или лице, което добива енергийни ресурси въз основа на концесия за добив, или лице, което осъществява дейност по производство на електрическа и/или топлинна енергия, без да е задължено да получи лицензия за осъществяваната от него дейност по този закон или лице, което осъществява дейност по пренос на нефт и нефтопродукти по тръбопроводи (§1, т. 24 от ДР на *Закона за енергетиката*)

"Електрическа уредба" е съвкупност от машини, съоръжения и апарати, предназначена за пренасяне, преобразуване и разпределение на електрическа енергия (§1, ал. 19 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Електроразпределителна мрежа" е съвкупност от електропроводи и електрически уредби с високо, средно и ниско напрежение, която служи за разпределение на електрическа енергия (§1, ал. 22 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Електропреносна мрежа" е съвкупност от електропроводи и електрически уредби, които служат за пренос, трансформиране на електроенергията от високо на средно напрежение и преразпределение на електроенергийни потоци (§1, ал. 20 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Електропроводи" са въздушни или кабелни съоръжения за свързване на електрически уредби, предназначени за пренос, транзитиране или разпределение на електрическа енергия, които съответстват на "линейни инженерни мрежи на електроснабдяването" по смисъла на *Закона за устройство на територията* (§1, ал. 20 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Комбинирано производство на топлинна и електрическа енергия" е производство в един процес на топлинна и електрическа енергия според потребностите от топлинна енергия (§1, т. 28 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Краен снабдител" е: енергийно предприятие, снабдяващо с електрическа енергия обекти на битови и небитови крайни клиенти, присъединени към елек-

троразпределителна мрежа на ниво ниско напрежение, в съответната лицензионна територия, когато тези клиенти не са избрали друг доставчик, или енергийно предприятие, снабдяващо с природен газ обекти на клиенти, присъединени към газоразпределителната мрежа в съответната лицензионна територия, когато тези клиенти не са избрали друг доставчик (§1, т. 28а от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Организиран пазар на електрическа енергия" е съвкупност от форми на търговия с електрическа енергия, където начинът, мястото и времето на сключване на сделките са публично известни и предварително обявени в търговски правила (§1, т. 35 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Пазар на балансираща енергия" е организирана търговия с електрическа енергия и природен газ за целите на поддържане на баланса между производство и потребление в електроенергийната система, съответно между вноса и потреблението на природен газ (§1, т. 40 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Пренос на електрическа и топлинна енергия или природен газ, нефт и нефтопродукти" е транспортиране на електрическата или топлинната енергия или природния газ, нефта и нефтопродуктите през преносната мрежа или тръбопроводи (§1, ал. 44 от ДР на *Закона за енергетиката*),

"Разполагаемост" е способност на производител да осигурява мощност на разположение през определен период от време, за да доставя електрическа енергия. Измерва се във "ват по час" и производните единици (§1, т. 48 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Разпределение" е транспортиране на електрическа енергия или природен газ през разпределителните мрежи (§1, т. 49 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Средства за търговско измерване" са технически средства за измерване, които имат метрологични характеристики и са предназначени да се използват за измерване самостоятелно или свързано с едно или повече технически средства и които се използват при продажбата на електрическа и топлинна енергия или природен газ (§1, т. 58 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Студен резерв" е резервът, необходим за определената степен на адекватност, изкупуван от оператора на електроенергийната система под формата на разполагаемост на енергийни агрегати, които не е предвидено да работят в даден период от време и които операторът активира в случай на дефицит (§1, т. 61 от ДР на *Закона за енергетиката*).

"Схема за подпомагане" е инструмент, схема или механизъм, прилагани самостоятелно или съвместно с една или повече държави-членки на Европейския съюз, които насърчават използването на енергия от възобновяеми източници чрез: а) намаляване себестойността на тази енергия; б) увеличаване на цената, на която може да бъде продадена, или в) увеличаване обема на покупките на

енергия от възобновяеми източници посредством задължение за изкупуване или потребление на енергия от възобновяеми източници или по друг начин, включително инвестиционни помощи, данъчни облекчения или намаления, връщане на платени данъци, схеми за подпомагане на задължението за използване на възобновяеми източници на енергия, включително тези, при които се използват зелени сертификати, и схеми за пряко ценово подпомагане, включително преференциални тарифи и премийни плащания (§1, т. 21 от ДР на *Закона за енергията от възобновяеми източници*).

"Ядрен реактор" е всяка инсталация, съдържаща ядрено гориво, разположено по такъв начин, че в него може да протече самоподдържаща се ядрена верижна реакция на делене без допълнителен източник на неутрони (§1, т. 49 от ДР на *Закона за безопасно използване на ядрената енергия*).

"Ядрена авария" е авария, свързана с изхвърляне на радиоактивни вещества в околната среда или с потенциално опасно облъчване на персонала или населението, предизвикана от нарушаване на контрола и управлението на верижна реакция на делене, образуване на критична маса, нарушаване отвеждането на топлина от облъчен ядрен материал или повреждане на ядрен материал, включително ядрено гориво (§1, т. 50 от *Закона за безопасно използване на ядрената енергия*).

"Ядрена безопасност" е състоянието и способността на ядрено съоръжение и на неговите системи и персонал за постигане на подходящи експлоатационни условия, предотвратяване на инциденти и аварии и ограничаване на последиците от тях, така че персоналят и населението да бъдат максимално защитени от йонизиращите лъчения на ядреното съоръжение (§1, т. 51 от ДР на *Закона за безопасно използване на ядрената енергия*).

"Програми за повишаване на енергийната ефективност" са дейности и мерки, насочени към групите крайни потребители на енергия, които водят до проверимо, измеримо или оценимо повишаване на енергийната ефективност (§1, т. 17 от ДР на *Закона за енергийната ефективност*).

"Сертификат за енергийни характеристики на сграда" е официален документ, издаден от консултантите по енергийна ефективност в кръга на тяхната компетентност по установената форма и ред, който включва енергийни характеристики на сграда, изчислени според методологията, посочена в наредбата по чл. 15, ал. 3 от *Закона за енергийната ефективност* (§1, т. 21а от ДР на *Закона за енергийната ефективност*).

ОБХВАТ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ПРАВО

Съгласно **Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС), член 194**, в рамките на установяването или функционирането на вътрешния пазар и предвид необходимостта от опазване и подобряване на околната среда, политиката на Съюза в областта на енергетиката има за цел, в дух на солидарност между държавите-членки: а) да осигури функционирането на енергийния пазар; б) да обезпечи сигурността на енергийните доставки в Съюза; в) да насърчава енергийната ефективност и спестяването на енергия, както и разработването на нови и възобновяеми енергийни източници; и г) да подпомага взаимната свързаност на енергийните мрежи.

Без да се засяга прилагането на други разпоредби на Договорите, Европейският парламент и Съветът, като действат в съответствие с обикновената законодателна процедура, установяват необходимите мерки за постигане на целите, посочени по-горе. Тези мерки се приемат след консултация с Икономическия и социален комитет и с Комитета на регионите. Те не засягат правото на дадена държава-членка да определя условията за използване на енергийните си ресурси, да избира между различни енергийни източници и да определя общата структура на енергийното си снабдяване, без да се засягат разпоредбите на член 192, параграф 2, буква в) от ДФЕС.

Относими разпоредби, засягащи енергийната политика, са още чл. 114 от ДФЕС, засягащ вътрешния енергиен пазар и чл. 216-218 от ДФЕС относно външната енергийна политика.

Други общностни разпоредби в областта на енергетиката могат да бъдат открити във връзка със сигурността на доставките (чл. 122 от ДФЕС) и енергийните мрежи (чл. 170-172) от ДФЕС.

В Протокола (№37), приложен към договорите (Договор за Европейския съюз и Договор за функционирането на Европейския съюз), се разясняват финансовите последици от изтичането на срока на **Договора за Европейската общност за въглища и стомана (ЕОВС)** през 2002 г., засягащи въглищните ресурси.

Договорът за създаване на Европейската общност за атомна енергия (Договор за Евратом) служи като правно основание за повечето европейски действия в областта на ядрената енергия.

Целта на **Третия енергиен пакет** е да се направи енергийният пазар напълно ефективен и да се създаде единен за ЕС пазар за природен газ и електроенер-

гия. Това ще спомогне за задържането на цените на възможно най-ниски нива и ще увеличи стандарта на обслужването и сигурността на доставките.

Допълнителни специфични разпоредби могат да бъдат намерени в редица общностни нормативни актове относно:

- Директива 2009/72/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 13 юли 2009 г. относно **общите правила за вътрешния пазар на електроенергия;**
- Директива 2009/73/ЕО от 13 юли 2009 г. на Европейския парламент и на Съвета относно **общите правила за вътрешния пазар на природен газ;**
- Регламент (ЕО) №715/2009 на Европейския парламент и Съвета, относно **условията за достъп до газопреносни мрежи;**
- Регламент (ЕО) №714/2009 на Европейския парламент и на Съвета относно **условията за достъп до мрежата за трансграничен обмен на електроенергия;**
- Регламент (ЕО) №713/2009 на Европейския парламент и на Съвета за **създаване на Агенция за сътрудничество между регулаторите на енергия.**

В областта на **възобновяеми източни и комбинирано производство** специфични общностни актове са:

- Директива 2009/28/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2009 г. за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници;
- Директива 2004/8/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 11 февруари 2004 г. относно насърчаване на комбинираното производство на енергия, основаващо се на търсенето на полезна топлоенергия във вътрешния енергиен пазар;
- Директива 2005/89/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 18 януари 2006 г. относно мерки за гарантиране сигурност на доставките на електрическа енергия и инфраструктурните инвестиции.

Лисабонският договор поставя енергетиката в самия център на европейските дейности. Той им придава ефективно нова законова база, която им липсваше при предишните договори (член 194 от ДФЕС). Съгласно Договора от Лисабон основните цели на енергийната политика на ЕС са:

- да осигури функционирането на енергийния пазар;
- да обезпечи сигурността на енергийните доставки в Съюза;

- да насърчава енергийната ефективност и спестяването на енергия, както и разработването на нови и възобновяеми енергийни източници; както и
- да подпомага взаимната свързаност на енергийните мрежи.

Общата рамка на политиката намира изражение и в **Интегрираната политика за климата и енергетиката**, приета от Европейския съвет през март 2007 г., която има за задача следва да постигне следните цели до 2020 г.:

- намаляване на емисиите на парникови газове с поне 20% в сравнение с равнищата от 1990 г.;
- нарастване до 20% на дела на енергията от възобновяеми източници в потреблението на енергия;
- повишаване на енергийната ефективност с 20%.

Отделни документи свидетелстват за постиженията в различни направления на общностната политика в областта на енергетиката:

- **доизграждане на вътрешния енергиен пазар;**

На 4 февруари 2011 г. Европейският съвет постигна съгласие относно амбициозната цел да бъде изграден вътрешният енергиен пазар до 2014 г. и да се гарантира, че в ЕС няма да съществуват "енергийни острови". Тази цел е потвърдена отново от Европейския съвет през март 2014 г.

Третият енергиен пакет, Регламентът относно указания за транс европейската енергийна инфраструктура (Регламент (ЕС) №347/2013) и Регламентът относно интегритета и прозрачността на пазара за търговия на едро с енергия (Регламент (ЕС) №1227/2011) са някои от основните законодателни инструменти, чиято цел е да допринесат за по-доброто функциониране на вътрешния енергиен пазар.

- **укрепване на външните отношения в областта на енергетиката;**

Съобщението на Комисията "Относно сигурността на енергийните доставки и международното сътрудничество — Енергийната политика на ЕС: ангажиране с партньори извън нашите граници" (COM (2011) 539) е прието на 7 септември 2011 г., с цел насърчване на по-нататъшно трансгранично сътрудничество на ЕС със съседните му държави и създаване на по-широко обхватна регулаторна област чрез редовен обмен на информация относно междуправителствените споразумения и сътрудничеството в областта на конкуренцията, безопасността, достъпа до мрежи и сигурността на доставките.

- **повишаване на сигурността на енергийните доставки;**

С оглед на изключителното значение на газа и нефта за сигурността на енергийните доставки на ЕС, Съюзът прие редица мерки, за да се гарантира, че се извършват оценки на риска и че са разработени адекватни

планове за превантивни действия и планове за действия при извънредни ситуации. Регламент (ЕС) №994/2010 относно мерките за гарантиране на сигурността на доставките на газ, приет на 20 октомври 2010 г., с цел укрепване на механизмите за предотвратяване и реагиране при кризи.

- **подобряване на енергийната ефективност;**

В основата на политиката на ЕС за енергийна ефективност е Директива 2012/27/ЕС от 25 октомври 2012 г. относно енергийната ефективност, която има за цел да се насочат държавите-членки отново по пътя към постигане на целите за 2020 г.

- **възможно най-добро оползотворяване на местните енергийни ресурси на ЕС (включително на възобновяемите източници на енергия);**

Един от приоритетите, договорени от Европейския съвет през май 2013 г., беше засилването на диверсификацията на енергийните доставки на ЕС и разработването на местните енергийни ресурси с цел да се гарантира сигурността на доставките и да се намали външната енергийна зависимост. По отношение на възобновяемите източници на енергия, с Директива 2009/28/ЕО от 23 април 2009 г. се въвежда цел за дял от 20%, която да бъде постигната до 2020 г. (5.7.4 относно възобновяемата енергия).

- **научноизследователски, развойни и демонстрационни проекти**

- Програмата "Хоризонт 2020" обхваща периода 2014-2020 г. и е основното средство на ЕС за насърчаване на научните изследвания в областта на енергетиката.
- Стратегическият план за енергийните технологии, приет от Комисията на 22 ноември 2007 г., има за цел **да се ускори въвеждането и навлизането на пазара на нисковъглеродни и ефикасни енергийни технологии**. С плана се насърчават мерки, чрез които да се помогне на ЕС да си осигури добри позиции, за да може да разработва технологиите, от които се нуждае за постигането на политическите си цели и в същото време да се гарантира, че неговите дружества могат да се възползват от възможностите, които предлага един нов подход към енергетиката.
- В съобщението на Комисията относно "Технологии и иновации в енергетиката" (COM(2013)0253), публикувано на 2 май 2013 г., се очертава стратегията, която ще позволи на ЕС да разполага със сектор за технологии и нововъведения, който е на световно равнище и е в състояние да отговори на предизвикателствата в периода до 2020 г. и след това.

ОБХВАТ НА НАЦИОНАЛНОТО ПРАВО

Относителната към въпроса правна уредба се съдържа в различни по вид и по степен нормативни актове - дейността на българския енергиен сектор се регулира от няколко закона и над 50 (петдесет) подзаконови нормативни акта. В този контекст могат да се очертаят три сравнително обособени подсистеми от норми:

- общо секторно регулиране, представено от Закона за енергетиката от 2003 г.;
- ядрено регулиране и ядрена безопасност;
- "устойчива енергетика": енергийна ефективност, възобновяеми енергийни източници и биогорива.

Трите режима са се развивали успоредно във времето, понякога с различни пресечни точки. Това, което ги отличава един от друг е различната степен на влияние на външни фактори върху всеки от тях. Докато общото секторно регулиране се развива относително самостоятелно, ядреното регулиране се основава изцяло на серия от международни договори, по които Република България е страна.

Като следствие може да се подчертае, че по-голямата част от българското законодателство представлява транспонирани норми от пазари и режими, които са в по-напреднал стадий на развитие от българския. Извън обхвата на енергийното регулиране остава минното дело, тъй като то обслужва в различна степен не само енергийния, но и други сектори от добивната промишленост.

Основни нормативни актове в националното право:

- **Закон за енергетиката¹ (ЗЕ)**

Основните цели на Закона за енергетиката са свързани със създаване на предпоставки за качествено и сигурно задоволяване потребностите на обществото от електрическа енергия; осигуряване на енергийно развитие и енергийна сигурност на страната при ефективно използване на енергията и енергийните ресурси; създаване и развитие на конкурентен и финансово стабилен енергиен пазар; гарантиране на енергийни доставки при минимални разходи; насърчаване на комбинираното производство на електрическа и топлинна енергия; развитие на инфраструктура

¹ Обн. ДВ. бр.107 от 9 декември 2003 г.

- тури за пренос и разпределение на електрическа енергия на територията на страната и през нея.
- **Закон за енергията от възобновяеми източници² (ЗЕВИ)**
Основните цели на закона са насърчаване на производството и потреблението на енергия, произведена от възобновяеми източници.
 - **Закон за енергийната ефективност³ (ЗЕЕ)**
Законът има за цел повишаване на енергийната ефективност като основен фактор за повишаване конкурентоспособността на икономиката, сигурността на енергийните доставки и опазването на околната среда чрез:
 - използване на система от дейности и мерки за повишаване на енергийната ефективност при крайните потребители на енергия;
 - развитие на пазара на енергийните услуги и извършване на дейности и мерки за повишаване на енергийната ефективност при крайните потребители.
 - **Закон за безопасно използване на ядрената енергия⁴ (ЗБИЯЕ)**
Този закон урежда обществените отношения, свързани с държавното регулиране на безопасното използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и с безопасното управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво, както и правата и задълженията на лицата, които осъществяват тези дейности, за осигуряване на ядрената безопасност, радиационната защита и физическата защита.
 - **Подзаконовни нормативни актове:**
 - Наредба №1 от 18 март 2013 г. за регулиране на цените на електрическата енергия;⁵
 - Наредба №2 от 19 март 2013 г. за регулиране на цените на природния газ;⁶
 - Наредба №3 от 21 март 2013 г. за лицензиране на дейностите в енергетиката;⁷
 - Наредба №5 от 23.01.2014 г. за регулиране на цените на топлинната енергия;⁸

² Обн. ДВ бр. 35 от 3 май 2011 г.

³ Обн. ДВ бр. 98 от 14 ноември 2008 г.

⁴ Обн. ДВ бр. 63 от 28 юни 2002 г.

⁵ Обн. Дв. Бр.33 от 5 април 2013 г.

⁶ Обн. Дв. Бр.33 от 5 април 2013 г.

⁷ Обн. ДВ бр. 33 от 5 април 2013 г.

⁸ Обн. ДВ бр. 10 от 4 февруари 2014 г.

- Наредба №4 от 14 септември 2004 г. за условията и реда за присъединяване на потребителите и за ползване на водоснабдителните и канализационните системи;⁹
- Наредба №4 от 5 ноември 2013 г. за присъединяване към газопреносните и газоразпределителните мрежи;¹⁰
- Наредба №6 от 24.02.2014 г. за присъединяване на производители и клиенти на електрическа енергия към преносната или към разпределителните електрически мрежи;¹¹
- Наредба за издаване на сертификати за произход на електрическа енергия, произведена по комбиниран начин;¹²
- Наредба №РД-16-267 от 19 март 2008 г. за определяне на количеството електрическа енергия, произведена от комбинирано производство на топлинна и електрическа енергия;¹³
- Наредба за регулиране на цените на водоснабдителните и канализационните услуги;¹⁴
- Наредба за условията и реда за регистриране на експертите за осъществяването на контрола на В и К операторите.¹⁵
- **Правила и методики в областта на електроенергетика**
 - Правила за търговия с електрическа енергия;¹⁶
 - Правила за управление на електроенергийната система;¹⁷
 - Правила за измерване на количеството електрическа енергия;¹⁸
 - Правила за условията и реда за предоставяне на достъп до електропреносната и електроразпределителните мрежи;¹⁹
- **Правила и методики в област природен газ**
 - Методика за определяне на цени за достъп и пренос на природен газ през газопреносните мрежи, собственост на "Булгартрансгаз" ЕАД;
 - Правила за управление и технически правила на газопреносните мрежи, приети от Държавната комисия за енергийно и водно регу-

⁹ Обн. ДВ бр. 88 от 8 октомври 2004 г.

¹⁰ Обн. ДВ бр.105 от 6 декември 2013 г.

¹¹ Обн. ДВ бр. 31 от 4 април 2014 г.

¹² Приета с ПМС № 110 от 14 май 2007 г., обн. ДВ бр. 41 от 22 май 2007 г.

¹³ Обн. ДВ бр. 37 от 8 април 2008 г.

¹⁴ Обн. ДВ бр. 32 от 18 април 2006 г.

¹⁵ Обн. ДВ бр. 23 от 17 март 2006 г.

¹⁶ Обн. ДВ бр. 66 от 26 юли 2013 г.

¹⁷ Обн. ДВ бр. 6 от 21 януари 2014 г.

¹⁸ Приети от ДКЕВР на 14.10.2013 г.

¹⁹ Приети от ДКЕВР на 14.10.2013 г.

лиране²⁰ на основание чл. 170, ал. 3 във вр. с чл. 21, ал. 1, т. 9 от Закона за енергетиката с Протоколно решение №124 от 19.08.2013 г. по т. 4;

- Правила за управление на газоразпределителните мрежи, приети от Държавната комисия за енергийно и водно регулиране на основание чл. 171, ал. 2 във вр. с чл. 21, ал. 1, т. 9 от Закона за енергетиката с Протоколно решение №124 от 19.08.2013 г. по т. 5;
- Правила за предоставяне на достъп до газопреносните и/или газоразпределителните мрежи за достъп до съоръженията за съхранение на природен газ.²¹

²⁰ Понастоящем Комисия за енергийно и водно регулиране

²¹ Приети на 14.03.2013 г.

ДЪРЖАВНО УПРАВЛЕНИЕ В ЕНЕРГЕТИКАТА. ОСНОВНИ ДЪРЖАВНИ ИНСТИТУЦИИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЕНЕРГЕТИКАТА И УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ

1. РЕГУЛИРАНЕ И КОНТРОЛ В ЕНЕРГЕТИКАТА

Държавната политика в енергетиката се осъществява чрез Народното събрание и Министерския съвет съгласно чл. 3 от Закона за енергетиката.

- **Народното събрание (НС)** приема Енергийна стратегия на Република България по предложение на Министерския съвет, с която се определят основните цели, етапи, средства и методи за развитие на енергетиката.
- **Министерският съвет (МС)** ръководи енергетиката на страната в съответствие с приетата от Народното събрание Енергийна стратегия.
- **Министерството на енергетиката (МЕ)** чрез Министъра на енергетиката провежда Енергийната политика на страната.
- **Агенцията за устойчиво енергийно развитие (АУЕР)** е правопреемник на изпълнителна агенция по енергийна ефективност. АУЕР е юридическо лице на бюджетна издръжка, със седалище гр. София и има статут на изпълнителна агенция към министъра на енергетиката. Агенцията изпълнява дейностите по провеждане на държавната политика по повишаване на енергийната ефективност при крайното потребление на енергия и предоставянето на енергийни услуги.
- **Държавно предприятие "Радиоактивни отпадъци" (ДП РАО)** е юридическо лице по чл. 62, ал. 3 от Търговския закон, образувано на основание чл. 78, ал. 1 от Закона за безопасно използване на ядрената енергия, със седалище гр. София и със специализирани поделения в страната.

Ключови оператори в областта на енергетиката на територията на страната са:

- **"Българският енергиен холдинг" ЕАД (БЕХ ЕАД)** е създаден на 18.09.2008 г. с Решение на Министъра на икономиката и енергетиката с предмет на дейност придобиване, управление, оценка и продажба на участия в търговски дружества, осъществяващи стопанска дейност в

областите на производството, добива, преноса, транзита, съхранението, управлението, разпределението, продажбата и/или изкупуването на природен газ, въглища, електрическа и топлоенергия, както и други видове енергия и суровини. БЕХ ЕАД е акционерно дружество със 100% държавно участие. От своя страна, БЕХ ЕАД е 100% собственик на капитала на:

- в сектор Електроенергетика:
 - **"АЕЦ Козлодуй" ЕАД** е собственик и оператор на единствената атомна електроцентрала в България. Централата осигурява повече от една трета от електроенергията в страната. Централата има два реактора с вода под налягане по руски проект с обща мощност 2 000 МВ. Реакторите са пуснати в експлоатация през 1987 г. и 1991 г. и лицензиите им изтичат през 2017 г. и 2019 г. респективно. "АЕЦ Козлодуй" ЕАД има дългосрочна инвестиционна стратегия за удължаване на експлоатационния срок на двата блока с 30 години.
 - **"ТЕЦ Марица изток 2" ЕАД** е собственик и оператор на най-голямата топлоелектрическа централа на лигнитни въглища в България. На база инсталирана мощност централата е второто по големина съоръжение за производство на електроенергия в България и осигурява приблизително една пета от електроенергията на страната. "ТЕЦ Марица изток 2" ЕАД работи с местно добити лигнитни въглища от "Мини Марица изток" ЕАД, дъщерно дружество на БЕХ ЕАД. Централата има 8 блока за производство, всеки със сероочистваща инсталация с над 94% ефективност.
 - **"Национална електрическа компания" (НЕК) ЕАД** е собственик и оператор на няколко водноелектрически централи (ВЕЦ) и обществен снабдител и доставчик от последна инстанция на електроенергия в страната. Дружеството произвежда електрическа енергия, купува и продава електроенергия на регулирания и свободния пазар, доставя електроенергия до определени клиенти свързани към електропреносната мрежа и осъществява внос и износ на електроенергия.
 - **"Електроенергиен системен оператор" (ЕСО) ЕАД** е собственик и оператор на електропреносната мрежа на високо и средно напрежение в страната с дължина около 15 130 км. ЕСО ЕАД притежава лицензия за пренос на електрическа енергия, включително за координиране на специални балансиращи групи за пери-

од от 35 години, издадена през декември 2013. Дружеството администрира балансиращия пазар на електроенергия, който стартира на 1 юни 2014 г., провежда търгове за преносен капацитет и осигурява централизирано диспечирание на националната електроенергийна система.

- в сектор Природен газ:
 - **"Булгаргаз" ЕАД** е обществен снабдител с природен газ, съгласно 35-годишна лицензия, издадена през ноември 2006 г. "Булгаргаз" ЕАД доставя газ на 44 крайни снабдители и 220 клиенти, директно присъединени към преносната мрежа, основно топлофикационни дружества и промишлени потребители. Клиентите заявяват количествата газ, които желаят да закупят на дневна, седмична, месечна и тримесечна база.
 - **"Булгартрансгаз" (БТГ) ЕАД** притежава, експлоатира и поддържа българската газопреносна мрежа от 1700 км. и 945 км. мрежа за транзит на газ, която дава възможност на дружеството да транзитира руски газ от Румъния към Гърция и Македония. "Булгартрансгаз" ЕАД притежава подземното газохранилище Чирен (ПГХ Чирен), което е единственото подземно съоръжение за съхранение на газ в България. Лицензиите за всяка от тези дейности са издадени за период от 35 години през ноември 2006 г.
- в сектор Въгледобив:
 - **"Мини Марица изток" (ММИ) ЕАД** оперира като най-голямата мина за добив на лигнитни въглища по открит способ в страната и продава на четирите топлоелектрически централи, включително "ТЕЦ Марица изток 2" ЕАД, всички от които са разположени в комплекса Марица изток. ММИ ЕАД произвежда всички брикети от въглища и над 90% от въглищата, необходими за енергийното производство на топлоелектрическите централи в България. Електроенергията, произведена в комплекса Марица изток - възлиза на над 25% от общото производство на електрическа енергия в България.

Разпределението на електрическа енергия на регулирания пазар се осъществява от регионални компании – оператори на електроразпределителната мрежа:

- "Енерго-Про Мрежи" АД (Югоизточна България) и "ЧЕЗ Разпределение България" АД (Западна България) с мажоритарни акционери съответно Енерго-Про а.с. Чехия и ЧЕЗ а.с. Чехия;

- Оператор на електроразпределителната мрежа в Югозападна България е "ЕВН България Електроразпределение" АД, в който мажоритарен акционер е EVN AG Австрия.

Крайни снабдители в регулирания сегмент на пазара в съответните лицензионни територии, посочени по-горе са "Енерго-Про Продажби" АД, "ЧЕЗ Електро България" АД и "ЕВН България Електроснабдяване" АД.

Регулаторните органи в областта на енергетиката в България са:

- **Агенцията за ядрено регулиране (АЯР)** е независим специализиран орган на изпълнителната власт, който извършва държавното регулиране на безопасното използване на ядрената енергия и йонизиращите лъчения и на безопасното управление на радиоактивните отпадъци и отработеното гориво.
- **Комисия за енергийно и водно регулиране (КЕВР)** осъществява регулирането на дейностите в енергетиката и във водоснабдяването и канализацията. Комисията е независим специализиран държавен орган - юридическо лице, със седалище София. Комисията разглежда и решава въпросите, свързани с регулиране на цените в енергетиката и на В и К услугите и постъпилите жалби.

- *Европейска правна уредба на ролята на секторния регулатор в енергийния сектор*

Съгласно чл. 35, ал. 1 от Директива 2009/72/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 13 юли 2009 г. относно общите правила за вътрешния пазар на електроенергия всяка държава-членка определя един-единствен национален регулаторен орган на национално равнище. Съгласно ал. 4 всяка държава-членка следва да гарантира независимостта на регулаторния орган и безпристрастното и прозрачно упражняване на правомощията му. Сред основните задачи на националния регулаторен орган е постигането на конкурентен, сигурен и екологично устойчив пазар на електроенергия. Съгласно чл. 36 от директивата, при изпълнение на регулаторните функции регулаторният орган взема всички подходящи мерки за постигане на целите по директивата в рамките на своите задължения и правомощия, установени в чл. 37, в тясно сътрудничество с други релевантни национални органи, включително органите по конкуренция, когато това е необходимо, без да се засяга тяхната компетентност. Съгласно чл. 37, ал. 2, като запазва своята независимост, без да се засяга специфичната му компетентност и като спазва принципите на по-добро

- регулиране, регулаторният орган се консултира, при необходимост, с операторите на преносни системи и, при необходимост, сътрудничи тясно с други релевантни национални органи.
- *Национална правна уредба на ролята на секторния регулатор в енергийния сектор*

Регулирането на дейностите в енергетиката и във водоснабдяването и канализацията се осъществява от Комисия за енергийно и водно регулиране, наричана по-нататък "Комисията" (чл. 10 от Закона за енергетиката). С изменението на Закона за енергетиката, в сила от 06.03.2015 г., бяха предприети стъпки за подобряване дейността на Комисията за енергийно и водно регулиране. С измененията се осигурява по-голяма самостоятелност по отношение на организацията на работа и определяне на необходимите финансови средства за ефективно осъществяване на регулаторните цели. При осъществяване на своите правомощия комисията е независима от изпълнителната власт и дейността ѝ се осъществява въз основа на независимост, безпристрастност, професионализъм, почтеност, последователност, публичност и прозрачност.

Комисията се отчита за дейността си пред Народното събрание. Комисията е колегиален орган и се състои от 9 членове, включително председател. Председателят и останалите членове на комисията се избират и освобождават от Народното събрание. Мандатът на членовете на комисията е 5 години, с право на не повече от два пълни последователни мандата. Изборът на нови членове на комисията се произвежда не по-рано от три месеца и не по-късно от един месец преди изтичането на мандата на действащите членове. Членовете на комисията продължават да изпълняват функциите си и след изтичането на мандата им до встъпване в длъжност на новите членове.
 - *Финансиране на комисията*

Комисията е първостепенен разпоредител със собствен бюджет, което е една от най-важните предпоставки за независимостта на регулатора – финансовата независимост.
 - *Основните компетенции на Комисията, съгласно Закона за енергетиката са:*
 - лицензиране – издава, изменя, допълва, спира, прекратява и отнема лицензии в случаите, предвидени в този закон;
 - ценово регулиране – упражнява контрол, анализира, периодично разглежда и има право да поиска изменение и допълнение на механизмите за ценообразуване, заложен в договорите за дълго-

срочно изкупуване на разполагаемост и електрическа енергия, сключени с обществения доставчик, когато те противоречат на правото на Европейския съюз или не са в съответствие с политиките на Европейския съюз; и осъществява регулиране на цените в случаите, предвидени в този закон, както и определя ежегодно пределна цена за сключване на сделки на пазара на балансираща енергия;

- контрол – осъществява текущ и последващ контрол в случаите, предвидени в този закон, включително изпълнението на правно обвързващи решения на Европейската комисия или на Агенцията за сътрудничество на регулаторите на енергия, изпълнението на задължението на лицензираните доставчици на енергия и природен газ за предоставяне на клиентите на достъп до данни за потреблението им, изпълнението на задълженията за прозрачност от енергийните предприятия при определянето на цените, счетоводната отчетност и работата с потребителите на енергийни услуги, преминаването от пазар по регулирани цени към организиран пазар по свободно договорени цени в съответствие с правилата за търговия с електрическа енергия, развиването на електрическите и газовите мрежи в полза на всички участници, и др.;
 - жалби и работа с потребителите – разглежда жалби и сигнали на потребителите и посредници за доброволно уреждане на спорове.
- *Правомощията на Комисията са детайлно изброени в чл. 21, ал. 1, от ЗЕ*

В изпълнение на правомощията си Комисията анализира работата и поведението на контролираните от нея енергийни предприятия, като се стреми да създаде условия за недопускане на злоупотреба с монополно положение или ограничаване/ нарушаване на конкуренцията на енергийния пазар в България. При осъществяване на дейността си КЕВР следва да си сътрудничи с Комисията за защита на конкуренцията (КЗК) и с Комисията за защита на потребителите (КЗП), като при необходимост може да ги сезира с оглед образуване на производство по реда на Закона за защита на конкуренцията (ЗЗК), съответно по реда на Закона за защита на потребителите (ЗЗП).

- *Процедура по жалби и искания за доброволно уреждане на спорове по Закона за енергетиката*

Процедурата се развива съгласно вътрешни правила на КЕВР за работа по жалби и искания за доброволно уреждане на спорове по закона за енергетиката. Комисията отговаря за:

- разглеждането на жалби на потребители срещу лицензианти, свързани с: правото на потребителя да бъде присъединен, за да се снабди с електрическа енергия, топлинна енергия или природен газ; правото на лицензианта да прекъсне присъединяването и доставката на потребителя с електрическа енергия, топлинна енергия или природен газ; условията за снабдяване и нормите за качество, предлагани от лицензианта на потребителите;
- разглеждането на жалби на лицензианти срещу лицензианти, свързани с изпълнение на лицензионната дейност;
- разглеждането на жалби на потребители срещу ВиК оператори, свързани с предмета на регулиране по Закона за регулиране на водоснабдителните и канализационните услуги;
- разглеждането на жалби на ВиК оператори срещу ВиК оператори, свързани с предмета на регулиране по Закона за регулиране на водоснабдителните и канализационните услуги (ЗРВКУ);
- помирителната процедура за доброволно уреждане на спорове при постъпване на писмено искане от страните;
- процедурата по жалби и спорове във връзка с конкуренцията;
- водене на регистър за жалбите и регистър за исканията за доброволно уреждане на спорове.

Комисията се произнася с решение по жалбата в срок от 30 календарни дни от подаването ѝ, с отстранени нередовности. При разглеждане на жалби с правна и фактическа сложност, сроковете за проучване на жалбите могат да бъдат продължавани с 10 календарни дни. Когато в резултат на проверката не се установи нарушение на условията на лицензията или на Закона за регулиране на водоснабдителните и канализационните услуги, Комисията взема решение за прекратяване на преписката. Когато в резултат от проверката се установят нарушения на условията на лицензията, с решение Комисията може да наложи принудителни административни мерки по реда на ЗЕ. Когато в резултат от проверката се установят нарушения на ЗРВКУ, работната група с констативния протокол дава задължителни предписания към проверяваните лица или съставя акт за установяване на административно нарушение.

При поискано съдействие от КЕВР за доброволно уреждане на спор, Комисията може да даде указания относно снабдяването с електрическа енергия, топлинна енергия или природен газ, ако това са въпроси по време на преговорите за доброволно решаване на спора. Комисията съдейства за провеждане на помирителната процедура

чрез предоставяне на помещения в седалището на Комисията за организиране и провеждане на срещи между страните и лицето, определено да посредничи на спора, събиране на доказателства за спора, водене на протокол за проведените срещи. Помирителят може да предложи на страните решение на спора, което при съгласие се оформя в писмено споразумение в съответствие с чл. 365 от Закон за задълженията и договорите и се подписва от страните.

Споразумението за доброволно уреждане на спора може да съдържа задължения за заплащане на разноски за производството; задължения, произтичащи от условията на лицензията; задължения, произтичащи от сключени договори; и задължения, произтичащи от нормативни или административни актове.

При невъзможност страните да постигнат доброволно уреждане на спора си, помирителят предлага на председателя на Комисията с резолюция да се прекрати помирителната процедура.

○ *Процедура по жалби и спорове във връзка с конкуренцията*

Когато при проверка от формална страна длъжностно лице от администрацията на Комисията констатира, че лицензиант или ВиК оператор нарушава или ограничава конкуренцията, жалбата или искането с прилежащите документи се изпраща до председателя с предложение за започване на процедура за разглеждане на жалба или доброволно уреждане на спор и предложение за сезиране на Комисия за защита на конкуренцията. В случай че КЗК установи с решение, че с дейността си лицензиантът нарушава или ограничава конкуренцията, Комисията може да наложи принудителните мерки, предвидени в ЗЕ. В случай на установено системно нарушение на правилата на конкуренцията, Комисията може да отнеме лицензията.

2. ЦЕНОВО РЕГУЛИРАНЕ. ПРИНЦИПИ И МЕТОДИ

Пазарът на електрическа енергия в България следва хибриден модел, при който част от сделките (с клиенти, присъединени на ниско напрежение) се сключват на регулирани цени, одобрени от КЕВР, а останалата част (клиенти високо напрежение /ВН/, средно напрежение /СРН/ и част от стопанските клиенти присъединени на ниско напрежение /НН/) се търгува на свободния пазар на цени, които подлежат на договаряне. При изпълнение на правомощията си за

ценово регулиране КЕВР се ръководи, освен от принципите по чл. 23 и 24 от Закона за енергетиката, и от следните принципи:

- прозрачност: справедливо и равнопоставено отношение към всички участници на пазара;
- ефективност: подаваните ценови сигнали стимулират към адекватно пазарно поведение на участниците на пазара;
- равнопоставеност между производители и потребители;
- стабилност: последователните действия на регулатора създават стабилна среда за инвеститорите;
- обосновани разходи и разумна печалба.

Съгласно чл. 3, ал. 1 от Наредба №1 от 18.03.2013 г. за регулиране на цените на електрическата енергия, издадена от председателя на Държавната комисия за енергийно и водно регулиране²², КЕВР регулира:

- квотите за производство за регулирания пазар;
- цените в регулирания пазар:
 - между производители и Обществения доставчик
 - между Обществения доставчик и Крайните снабдители;
 - за мрежовите услуги в преносната система;
 - за мрежовите услуги в разпределителните системи.
- други такси: задължения към обществото, невъзстановяеми разходи;
- показатели за качество;
- технически (енергия за собствени нужди в централите, загуби при преноса и трансформацията на енергия и др.); и
- други – относно качеството на обслужване на клиентите.

Комисията определя преференциални цени на електрическата енергия, произведена:

- от възобновяеми източници, в т.ч. от водноелектрически централи с инсталирана мощност до 10 MWt;
- по комбиниран начин от централа за комбинирано производство на електрическа и топлинна енергия, чрез самостоятелно или комбинирано използване на възобновяеми и невъзобновяеми източници.

Съгласно чл. 2 от Наредба №2 от 19.03.2013 г. за регулиране на цените на природния газ, издадена от председателя на Държавната комисия за енергийно и водно регулиране²³, КЕВР регулира цените:

²² Понастоящем Комисия за енергийно и водно регулиране

²³ Понастоящем Комисия за енергийно и водно регулиране

- по които общественият доставчик продава природен газ на крайните снабдители на природен газ и на клиентите, присъединени към газопреносна мрежа;
- по които крайните снабдители продават природен газ на клиенти, присъединени към съответните газоразпределителни мрежи;
- за достъп и пренос на природен газ през газопреносни и/или газоразпределителни мрежи, освен в случаите, когато КЕВР, по своя преценка одобрява методика за определяне на цена за достъп и пренос през преносна мрежа;
- за достъп и съхранение на природен газ в съоръжения за съхранение;
- за присъединяване към газопреносните или газоразпределителните мрежи;
- за предоставяни на клиентите услуги, определени от комисията, свързани с лицензионната дейност.

Използваният ценообразуващ модел е в съответствие с международните практики, като методите на регулиране на дружествата от сектор "Електроенергетика", а именно - "горна граница на приходи" и "норма на възвръщаемост", са използвани от почти всички регулатори в Европа. Методът "норма на възвръщаемост" с регулаторен период не по-кратък от една година се използва при регулиране на производителите на електрическа енергия. Комисията след регулаторен преглед утвърждава цени въз основа на утвърдени необходими приходи, включващи прогнозни икономически обосновани разходи и възвръщаемост. Следващ регулаторен преглед се извършва по указания на Комисията или по заявление на енергийното предприятие, при съществени отклонения между одобрените и действителните разходи и/или възвръщаемост, в зависимост от резултатите от текущото наблюдение на Комисията върху дейността на производителите на електрическа енергия. Основните силни страни на метода са:

- създава се пряка възможност за възстановяване на разходите на регулираното предприятие и възможности за инвестиции;
- стимулира се предприятието да поддържа капиталовите активи, а потребителите да бъдат защитени чрез цените, като регулаторът ограничава дружествата от необосновано висока печалба до нива, съответстващи на цената на капитала;
- създава се възможност за гъвкаво отразяване в цените на настъпили обстоятелства през годината, чието настъпване не е могло да бъде предвидено при утвърждаването им.

Недостатък на метода е, че всички одобрени разходи се прехвърлят към крайните клиенти и регулираното предприятие няма стимул за тяхното намаляване.

С оглед спецификата на дейността "разпределение на електрическа енергия", най-подходящият метод за регулиране на цените за достъп и за пренос, прилаган от електроразпределителните дружества, е методът чрез стимули - "горна граница на приходи". При този метод на регулиране енергийните дружества са мотивирани да работят по-ефективно, тъй като имат възможност да реализират допълнителна възвръщаемост, ако постигнат целевите показатели, определени от регулатора. Този метод води до насърчаване на бизнес активността и ефективността на работата на регулираните дружества и създава възможност за въвеждане на ясни критерии за изпълнение на определени от енергийния регулатор показатели за качество, като инструмент за осъществяване на регулаторната политика в защита на потребителите. Основната цел на регулирането на цените чрез метода "горна граница на приходи" е на енергийните предприятия да бъдат дадени стимули за намаляване на техните разходи. Това се постига чрез определянето на приходите, които едно предприятие би могло да получава за период от няколко години, независимо от размера на разходите, които то прави през този период. Стимулите за регулираното предприятие са свързани с възможността му да управлява свободно доходността от дейността си по време на предварително определения регулаторен период. Утвърждаването на необходимите годишни приходи за дейността за първата година от регулаторния период и тяхното изменение само с корекционните фактори през останалите ценови години на регулаторния период осигурява по-голяма прогнозируемост и инвестиции, насочени към постигане на целевите показатели, които да обезпечат и гарантират оптимизиране на разходите и подобряване ефективността на работата на дружествата. Прилаганият метод на регулиране "горна граница на приходите" предполага за всеки регулаторен период комисията да установи необходимото общо ниво на приходите на дружествата, при което те да могат да осъществяват дейността си по лицензията, без създаване на предпоставки за необосновано високи печалби или загуби за дружествата.

В практиката се среща и т.нар. ценово регулиране чрез стандарти, което се прилага за дейностите по разпределение на електрическа енергия за Холандия и за пренос и разпределение на електрическа енергия за Норвегия:

- Цените и приходите на регулираните предприятия не се обвързват с нивото на конкретните разходи, а се определят на основата на средните показатели за съответния сектор.

- Средните показатели за сектора се определят на основата на сравнителен информационен анализ, при отчитане на всички вътрешни и външни фактори на влияние.
- Недостатък на този модел е, че при допускане на грешка при определянето на средните за сектора показатели е възможно да бъде застрашена финансовата стабилност на предприятието или да не бъдат защитени справедливо потребителите.

3. КОНТРОЛ ВЪРХУ ЛИЦЕНЗИИТЕ

Министърът на енергетиката провежда предварителен, текущ и последващ контрол²⁴ за:

- техническото състояние и експлоатацията на енергийните обекти;
- прилагането на реда и техническите условия за топлоснабдяване, прекратяване на топлоподаването и прилагане на дяловото разпределение на топлинна енергия;
- изпълнението на задължението за набиране и съхраняване на резервите от горива, необходими за сигурно и непрекъснато снабдяване с енергия;
- готовността на енергийните обекти за работа при бедствия и военно положение;
- изпълнението на задълженията по този закон за предоставяне на информация на Министерството на енергетиката;
- изпълнението на Националния план за инвестиции за периода 2013-2020 г.

В изпълнение на контролните си правомощия министърът на енергетиката извършва проверки чрез упълномощени от него лица, уведомява органите на специализирания контрол с оглед предприемането на мерки от кръга на тяхната компетентност, налага принудителни административни мерки и административни наказания, предвидени в Закона за енергетиката.

Комисията за енергийно и водно регулиране провежда контрол за:

- спазването на условията по издадените лицензии;
- прилагането на цените по чл. 30, ал. 1 от Закона за енергетика;

²⁴ Чл. 75, ал. 1 от Закона за енергетиката

В изпълнение на контролните си правомощия комисията извършва проверки чрез упълномощените от нея лица, уведомява органите на специализирания контрол с оглед предприемането на мерки от кръга на тяхната компетентност, спира действието, изменя или отнема издадената лицензия, налага принудителни административни мерки и административни наказания, предвидени в Закона за енергетиката.

Агенцията за държавна финансова инспекция

С последните изменения на Закона за енергетиката, с чл. 80а се въведе нов контролен орган от страна на Агенцията за държавна финансова инспекция, която осъществяват последващ контрол на енергийните предприятия, осъществяващи дейности при регулирани, включително при преференциални, цени на електрическа енергия. Контролът обхваща финансово-стопанската и отчетната им дейност при регулирани, включително преференциални цени.

Въз основа на резултатите от проверката, контролните органи на АДФИ могат да дават задължителни предписания на проверяваните лица, да съставят актове за установяване на административни нарушения и да предлагат налагане на принудителни административни мерки.

Принудителни административни мерки

КЕВР или министърът на енергетиката прилагат принудителни административни мерки (ПАМ), когато установят, че контролираните по Закона за енергетиката лица, техните служители, лица, които по договор изпълняват ръководни функции в тях или сключват сделки за тяхна сметка, са извършили или извършват действия, с които:

- нарушават разпоредби на този закон, на подзаконовите актове по прилагането му, на актове на комисията и на министъра на енергетиката;
- застрашават или увреждат сигурността на енергийната система, интересите на обществото или на клиентите на електрическа и топлинна енергия и природен газ или на други енергийни предприятия;
- нарушават условията за извършване на лицензионната дейност;
- възпрепятстват упражняването на контролна дейност от комисията или от министъра на енергетиката.

С цел предотвратяване или преустановяване на нарушенията, както и за отстраняване на вредните последици от тях, КЕВР или министърът на енергетиката или упълномощените от тях лица, съобразно компетентността им, налагат следните принудителни административни мерки, съгласно чл. 201, ал. 2 от Закона за енергетиката:

- разпореждат писмено:

- преустановяване извършването на определени действия или за задължително предприемане на такива действия в определен срок;
- извършване на експертизи, проверки, изпитвания на инсталации и съоръжения, техни части, системи или компоненти;
- изменение на условията на експлоатация на енергийни обекти, техни части, системи или компоненти;
- изменение на проекти и конструкции, които имат значение за безопасността на хора и мрежи;
- провеждане на атестация на персонала, включително проверка на знанията и уменията, провеждане на учебни и квалификационни курсове;
- задължават лицензианта да свика общо събрание и/или да насрочи заседание на управителните или контролните органи при определен дневен ред за вземане на решения за мерките, които трябва да бъдат предприети;
- разпореждат писмено временно спиране или ограничаване на лицензионната дейност;
- назначават особен управител в случаите, предвидени в Закона за енергетиката.

Административнонаказателна отговорност по чл. 205 и сл. от Закона за енергетиката

Установяването на нарушенията, издаването, обжалването и изпълнението на наказателните постановления се извършват при условията и по реда на Закона за административните нарушения и наказания. С последното изменение на закона е предвидено, до издаване на наказателното постановление, пострадалият от административното нарушение да може да направи искане пред административнонаказващия орган за обезщетяване на причинените му вреди до размер 20 000 лв.

4. СЧЕТОВОДСТВОТО НА ЕНЕРГИЙНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

Енергийните предприятия водят отделна счетоводна отчетност за:

- всяка дейност, подлежаща на лицензиране по този закон;
- дейностите, подлежащи на лицензиране по този закон и други дейности;
- всеки клон и предприятие;

- дейности при регулирани и свободно договорени цени (чл. 37 от Закона за енергетиката).

Счетоводството на енергийните предприятия се осъществява и финансовите отчети се съставят в съответствие с изискванията на Закона за счетоводството и приложимите счетоводни стандарти. За целите на регулирането енергийните предприятия водят отделна счетоводна отчетност, съгласно изискванията на чл. 37 от Закона за енергетиката. Правилата за осъществяването на счетоводната отчетност за целите на регулирането се приемат с решение на КЕВР по предложение на съответното енергийно предприятие.

Финансовите отчети за регулаторни цели се придружават от доклади и допълнителна информация, показваща спазването на всички изисквания за изпълнение на лицензионната дейност, включително и за недопускането на кръстосано субсидиране в предложените за утвърждаване цени, съгласно чл. 5 от Наредба №1 от 18.03.2013 г. за регулиране на цените на електрическата енергия.

ВЪЗОбНОВЯЕМИ ЕНЕРГИЙНИ ИЗТОЧНИЦИ. ОБЩИ ВЪПРОСИ

Развитието на сектора на възобновяемата енергия придобива все по-важна роля за достигане политическите цели на ЕС. Използването на възобновяеми енергийни източници се разглежда като един от основните фактори за преминаване към нисковъглеродни икономики, за развитие на нови високотехнологични производства и осигуряване на т.нар. "зелен" растеж и "зелени" работни места. Директива 2009/28 за поощряване на енергията от възобновяеми източници постави **общата рамка** за развитие на сектора в ЕС, включваща общоевропейска цел за увеличаване дела на ВЕИ до 20% в общото крайно потребление на енергия до 2020 г. Делът на възобновяемата енергия в общото крайно потребление на енергия на ЕС е 8,5% през базовата 2005 г., което означава, че за Общността е нужно средно увеличение от 11,5% за постигане на целта от 20% през 2020 г. За реализирането на тази цел са приети индивидуални, правно обвързващи цели за всяка държава-членка. С Директива 2009/28/ЕО относно насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници за държавите-членки са **установени национални задължителни цели**. Целта за България съгласно Приложение №1 към Директива 2009/28/ЕО е 16% дял на енергията от възобновяеми източници в брутното крайно потребление на енергия до 2020 г. Обвързващата цел за България, предложена от ЕК е 16% от общото крайно енергийно потребление в страната през 2020 г. да бъде от възобновяеми енергийни източници, като България получава най-ниското допълнително увеличение (6,6%) от всички държави-членки.

За постигане на задължителната национална цел на Република България за 16 на сто общ дял на енергията от възобновяеми източници в брутното крайно потребление на енергия, включително 10 на сто задължителен дял на енергията от възобновяеми източници в транспорта, министърът на енергетиката разработва Национален план за действие за енергията от възобновяеми източници (НПДЕВИ), съгласно чл. 12 от Закона за енергията от възобновяеми източници. Министърът на енергетиката изготвя и представя на Европейската комисия на всеки две години до 31 декември 2021 г. доклад за изпълнението на НПДЕВИ.

Производството на електрическа енергия от възобновяеми източници, включително на електрическа енергия от комбинирано производство на топлинна и/или енергия за охлаждане и електрическа енергия от възобновяеми източници, се насърчава чрез мерките предвидени в чл. 18 от Закона за енергията от

възобновяеми източници, включително и чрез определяне на преференциална цена за изкупуване на електрическата енергия, произведена от възобновяеми източници, включително и електрическата енергия, произведена от биомаса, чрез технологии за пряко изгаряне, с изключение на енергията, произведена от водноелектрически централи с обща инсталирана мощност над 10 MW, съгласно чл. 18 от ЗЕВИ.

Съгласно последните промени в ЗЕВИ (чл. 18, ал. 2), насърченията, редът за присъединяване, както и задължението за задължителното изкупуване на енергията от възобновяеми източници не се прилагат за енергийните обекти за производство на електрическа енергия от възобновяеми източници, които се заявяват за присъединяване след датата на доклада на министъра на енергетиката по чл. 13, ал. 1 ЗЕВИ, в който е отчетено, че общата национална цел по чл. 12, ал. 1 ЗЕВИ е постигната. Делът на ВЕИ в брутното крайно потребление на енергия в България е 19% през 2013 при национална цел от 16% през 2020, съгласно официалната информация на НСИ²⁵, раздел Енергетика.

Ценообразуване и определяне на преференциална цена

Определянето на преференциалните цени на електрическата енергия, произведена от възобновяеми източници се извършва по видове възобновяеми източници, като се отчитат характеристиките на съответните технологии. При определяне на преференциалните цени на електрическата енергия се прилагат следните критерии, валидни за всички възобновяеми източници:

- видът на възобновяемия източник;
- наличният ресурс на първичния енергиен източник;
- видът на технологията;
- големината на инсталираната мощност на обекта;
- мястото и начинът на монтиране на съоръженията.

Преференциалните цени за изкупуване на електрическата енергия, произведена от възобновяеми източници, с изключение на енергията, произведена от водноелектрически централи с инсталирана мощност над 10 MW, се определят от КЕВР ежегодно в срок до 30 юни или когато в резултат на извършен анализ на ценообразуващите елементи се констатира съществено изменение на някой от тях. Преференциалните цени на електрическата енергия, произведена от възобновяеми източници, с изключение на енергията, произведена от водноелектрически централи с инсталирана мощност над 10 MW, се определят, като се вземат предвид следните ценообразуващи фактори:

- инвестиционните разходи;

²⁵ <http://www.nsi.bg/>

- нормата на възвръщаемост;
- структурата на капитала и на инвестицията;
- производителността на инсталацията според вида на технологията и използваните ресурси;
- разходите, свързани с по-висока степен на опазване на околната среда;
- разходите за суровини за производство на енергия;
- разходите за горива за транспорта;
- разходите за труд и работна заплата;
- другите експлоатационни разходи.

При определянето на преференциалните цени на електрическата енергия, произведена от възобновяеми източници, се използват стойности на посочените ценообразуващи фактори, които КЕВР определя на основата на официални източници и на международния опит и коригирани в съответствие със специфичните за Република България обстоятелства. При определянето на преференциалните цени на електрическата енергия, произведена от възобновяеми източници по чл. 32, ал. 1 ЗЕВИ, с изключение на цените на електрическата енергия, произведена от биомаса, в размера на експлоатационните разходи се включва прогнозен процент инфлация за целия период на задължително изкупуване на електрическата енергия, определен съгласно официални източници, по чл. 21. ал. 1 от Наредба №1 от 18.03.2013 г. за регулиране на цените на електрическата енергия.

Контрол и санкции по Закона за енергията от възобновяеми източници

Комисията за енергийно и водно регулиране прилага принудителни административни мерки по реда на глава тринадесета от Закона за енергетиката, когато установи, че контролираните по този закон лица, техните служители, лица, които по договор изпълняват ръководни функции в тях или сключват сделки за тяхна сметка, са извършили или извършват действия, с които:

- нарушават разпоредби на този закон, на подзаконовите актове по прилагането му и на актове на комисията;
- застрашават сигурността на енергийната система, интересите на обществото или на потребителите на електрическа и топлинна енергия и природен газ или на други енергийни предприятия;
- нарушават условията за извършване на лицензионната дейност;
- възпрепятстват упражняването на контролна дейност от комисията.

ДОСТЪП ДО ЛИБЕРАЛИЗИРАНИЯ ПАЗАР НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГИЯ. ПРИНЦИПИ НА ТРЕТИ ЕНЕРГИЕН ПАКЕТ. ПРАВИЛА ЗА ТЪРГОВИЯ С ЕЛЕКТРИЧЕСКА ЕНЕРГИЯ

Както беше посочено и в раздел "Обхват на Европейското право", целта на **Третия енергиен пакет** е да се направи енергийният пазар напълно ефективен и да се създаде единен на ЕС пазар за природен газ и електроенергия, с идеята това да спомогне за задържането на цените на възможно най-ниски нива и увеличаване на стандарта на обслужването и сигурността на доставките; и включва:

- Директива 2009/72/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 13 юли 2009 г. относно общите правила за вътрешния пазар на електроенергия;
- Директива 2009/73/ЕО от 13 юли 2009 г. на Европейския парламент и на Съвета относно общите правила за вътрешния пазар на природен газ;
- Регламент (ЕО) №715/2009 на Европейския парламент и Съвета, относно условията за достъп до газопреносни мрежи;
- Регламент (ЕО) №714/2009 на Европейския парламент и на Съвета относно условията за достъп до мрежата за трансграничен обмен на електроенергия;
- Регламент (ЕО) №713/2009 на Европейския парламент и на Съвета за създаване на Агенция за сътрудничество между регулаторите на енергия.

1. ОСНОВНИ ПОЛОЖЕНИЯ ПО ТРЕТИЯ ЕНЕРГИЕН ПАКЕТ

Както беше отбелязано, пакетът се състои от две директиви, първата е относно общите правила за вътрешния пазар на природен газ (2009/73/ЕО), а втората директива е относно общите правила за вътрешния пазар на електроенергия (2009/72/ЕО) и три регламента, единият определя условията за достъп до газопреносни мрежи ((ЕО) №715/2009), вторият условията за достъп до мрежата за трансграничен обмен на електроенергия ((ЕО) №714/2009) и третият за създаване на агенция за сътрудничество между енергийните регулатори (Agency for the

Cooperation of Energy Regulators, ACER) ((ЕО) №713/2009). Пакетът беше приет през юли 2009 година. Пакетът беше транспониран във вътрешното законодателство, чрез приемане на Закона за изменение и допълнение на Закона за енергетиката изм., бр. 38 от 18.05.2012 г., в сила от 1.07.2012 г. и на 3 юли 2012 г. и той е нотифициран пред ЕК и в базата данни на Европейския съюз. Съгласно закона в срок от една година трябва да се приемат и подзаконовите нормативни актове, които към настоящия момент са факт: Наредба за лицензиране на дейностите в енергетиката; Наредба за регулиране на цените на природния газ; Наредба за регулиране на цените на електрическа енергия; Правила за предоставяне на достъп до газопреносната и газоразпределителната мрежа и съоръженията за съхранение на природен газ.

1.1. РАЗДЕЛЯНЕ НА ПРОИЗВОДИТЕЛИТЕ И ДОСТАВЧИЦИТЕ НА ЕНЕРГИЯ ОТ ОПЕРАТОРИТЕ НА ПРЕНОСНИ СИСТЕМИ

Държавите-членки могат да избират между три различни предложения за отделяне на производството и доставката на електричество и природен газ от експлоатацията на мрежата за пренос:

- пълно отделяне на собствеността върху преносната инфраструктура;
- създаване на независим оператор на система (НОС);
- създаване на независим преносен оператор (НПО).

Като част от изискванията на Третия енергиен либерализационен пакет и с оглед осигуряване на безпрепятствен и недискриминационен подход при осигуряването на достъп до газовите мрежи и тяхното развитие в интерес на участниците на пазара на природен газ, беше избран моделът на независимия преносен оператор като оптимално решение за гарантиране на недискриминационен достъп до преносните мрежи и осигуряване на прозрачност и ефективност на дейностите на преносния оператор.

В съответствие с основните цели на Директива 2009/73/ЕО на Европейския парламент и на Съвета за постигане на напълно действащ вътрешен пазар, с недискриминационен достъп до газопреносните мрежи и справедливо определяне на цените на природния газ, с решение на ДКЕВР²⁶ е извършено преобразуване чрез отделянето на "Булгаргаз" ЕАД и "Булгартрансгаз" ЕАД в самостоятелни стопански субекти. По този начин се осъществява юридическото, функционалното и счетоводното отделяне на дейностите по пренос на природен газ и обществена доставка на природен газ. Изискването на Директивата за независимост на операторите е спазено, като операторът на газопреносната система "Бул-

²⁶ Понастоящем КЕВР

гартрансгаз" ЕАД е отделен в независимо юридическо лице в рамките на вертикално интегрираното предприятие "БЕХ" ЕАД, като лицата, отговорни за управлението, включително оперативното управление не участват в управлението на другите дружества на вертикално интегрираното предприятие. Хоризонтално са отделени дейностите по веригата: добив, внос, пренос, съхранение, разпределение, доставка и търговия с природен газ.

През 2013 г. "Булгартрансгаз" ЕАД е подало заявление в ДКЕВР за сертифициране на независим преносен оператор на основание чл. 81д, във връзка с §192 от Преходните и заключителни разпоредби на Закона за енергетиката и чл. 98 и сл. от Наредба №3 от 21.03.2013 г. за лицензиране на дейностите в енергетиката.

В края на 2013 г. "НЕК" ЕАД е подало заявление за издаване на разрешение за преобразуване, както и заявление за прекратяване на лицензия за дейността "пренос на електрическа енергия". В същото време, "ЕСО" ЕАД е подало заявление за прекратяване на лицензия за управление на електроенергийната система и издаване на лицензия за пренос на електрическа енергия. С Решение №Р-205 от 18.12.2013 ДКЕВР е дала разрешение за преобразуване на "НЕК" ЕАД и "ЕСО" ЕАД и е направила съответните промени в лицензиите на двете дружества, свързани с дейностите по пренос на електрическа енергия и управление на електроенергийната система. Преобразуването на "НЕК" ЕАД и "ЕСО" ЕАД е свързано с изпълнението на задълженията по ЗЕ за правно, организационно и финансово отделяне или реструктуриране на дейности във връзка с въвеждането на изискванията на Директива 2009/72/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 13 юли 2009 г. относно общите правила за вътрешния пазар на електроенергия.

Отделянето на "ЕСО" ЕАД, като собственик на електропреносната мрежа, позволява на дружеството да стартира процес по сертифициране като независим преносен оператор, като следваща стъпка за развитието на конкурентен и финансово стабилен енергиен пазар, съобразно изискванията на третия либерализационен пакет.

1.2. ПО-ГОЛЕМИ ПРАВА ЗА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ

Действащото законодателство (с приемане на Закона за изменение и допълнение на Закона за енергетиката, изм., бр. 38 от 18.05.2012 г., в сила от 01.07.2012 г. за транспониране на третия либерализационен пакет), осигурява следните права на потребителите на енергия:

- да сменят своя доставчик на газ или електричество в рамките на три седмици и без допълнителни такси;

- да получават окончателна изравнителна сметка не по-късно от шест седмици след смяната на доставчика;
- да получават всички необходими данни за потреблението на газ и електричество;
- да бъдат информирани относно дела на различните енергийни източници в общия енергиен микс на доставчика;
- създава се независим механизъм за ефикасно обработване на жалби и извънсъдебно уреждане на спорове, като например омбудсман по въпросите на енергетиката или орган на потребителите;
- предоставят се компенсации и възстановяване на суми, ако не се спазва качеството на договорената услуга (включително неточно и забавено фактуриране);
- вменява се задължението за предоставяне на информация относно правата на потребителите, които да бъдат "ясно съобщени" чрез получаваните сметки или на интернет страниците на енергийните компании.

След извършването на икономическа оценка, най-малко 80% от потребителите трябва да имат достъп до интелигентни измервателни системи до 2020 г.

1.3. ПРАВИЛА ЗА КОМПАНИИ ИЗВЪН ЕС

Законодателният пакет съдържа разпоредби, които да предотвратят контрола над преносните системи или над техните собственици от компании извън ЕС, докато те не гарантират, че отговарят на определени условия (арг. от член 9-14 от Директива 2009/72/ЕО). С други думи, националните регулатори могат да откажат сертифициране на оператор на преносна система, контролиран от "лице или лица от трета държава", ако: компанията не отговаря на изискванията за разделяне на собствеността; нейното навлизане на европейския енергиен пазар представлява риск за сигурността на доставките на енергия за ЕС.

1.4. ГАРАНТИРАНЕ НА ПРЕДОСТАВЯНЕТО НА УНИВЕРСАЛНИ УСЛУГИ

Според член 3, параграф 3 от Директива 2009/72/ЕО държавите-членки трябва да гарантират, че всички битови клиенти и при необходимост малките предприятия (с по-малко от 50 служители и годишен оборот под 10 млн. евро) се ползват от универсална услуга, т.е. правото да им се доставя електроенергия с определено качество на "разумни, лесно и ясно съпоставими, прозрачни и недискриминационни цени".

1.5. ЗАЩИТА НА УЯЗВИМИТЕ ПОТРЕБИТЕЛИ

По инициатива на Европейския парламент новото законодателство съдържа специални мерки за т.нар. "уязвими потребители" на енергия (арг. от член 3, параграф 7 от Директива 2009/72/ЕО). Държавите-членки трябва да предприемат "подходящи мерки" за борба с енергийната бедност, като например създаване на национални планове за действие в областта на енергетиката и социални помощи, за да гарантират необходимите доставки на електроенергия за уязвимите клиенти или подкрепа за увеличаване на енергийната ефективност.

Според приетите текстове, "при всички случаи държавите-членки следва да гарантират необходимата доставка на енергия за уязвимите клиенти", което включва забрана за изключване от мрежата на тези клиенти в "критични моменти".

1.6. ЗАСИЛЕНО РЕГИОНАЛНО СЪТРУДНИЧЕСТВО ПРИ ОПАСНОСТ ОТ НАРУШАВАНЕ НА ДОСТАВКИТЕ НА ЕНЕРГИЯ

В двете директиви и трите регламента, съставляващи третия енергиен пакет, се съдържат и следните други мерки:

- създаване на Агенция за сътрудничество между енергийните регулатори, която да определя "необвързваща рамкова насока";
- на основата на тази рамкова насока Комисията трябва да създаде задължителни мрежови кодекси за процедурите при спешни ситуации;
- създаване на Европейски мрежи от оператори на преносни системи на електроенергия (ЕМОПСЕ) и газ (ЕМОПСГ), които да прилагат мрежовите кодекси;
- задължение за операторите на преносни системи да представят всяка година на националните регулаторни органи 10-годишен план за развитие на мрежата;
- мерки за подобряване на регионалното сътрудничество между различните национални регулаторни органи, особено при ситуации, които "водят или има вероятност да доведат в краткосрочен план до сериозно нарушаване" на доставките на газ;
- мерки за засилване на независимостта на националните регулаторни органи.

2. ЛИБЕРАЛИЗАЦИЯ НА ПАЗАРА НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА ЕНЕРГИЯ В Р. БЪЛГАРИЯ

От 01.01.2007 г., в изпълнение на ангажиментите съпътстващи членството на Р. България в ЕС, протича процес на пълна либерализация на пазара на електрическа енергия. В резултат на процеса на либерализация, структурата на пазара на електрическа енергия претърпя значителна промяна, като от напълно регулиран пазар, дяловото съотношение регулиран/ свободен пазар към настоящия момент е съответно 59:41, като целта е в краткосрочен план достигане на пълна либерализация на пазара и включване в общия европейски енергиен пазар.

Либерализация на пазара на електрическа енергия, място и роля на Обществения доставчик

Както е отбелязано в текста по-горе, със стартирането на процеса на либерализация на пазара на електрическа енергия в Р. България от 2007 г., ролята и мястото на Обществения доставчик на пазара е с постоянна тенденция на намаляване, което е логично и се обуславя от факта, че функцията на Обществен доставчик е характеристика на регулирания пазар на електрическа енергия. Лицензия за извършване на дейността обществен доставчик на електрическа енергия в България притежава държавното дружество "Национална електрическа компания" ЕАД. На територията на страната се издава само една лицензия за обществена доставка на електрическа енергия. Общественият доставчик на електрическа енергия осигурява снабдяването с електрическа енергия на обществените снабдителни и на потребители, присъединени към преносната мрежа. От най-голямо значение при формирането на цената на електроенергията, продавана от НЕК като обществен доставчик са цените, на които НЕК купува енергия от производителите. Най-общо има три канала за покупка на ток от обществения доставчик: 1) по регулирани от КЕВР цени; 2) по преференциални цени; и 3) по силата на дългосрочни договори. КЕВР определя квоти, в съответствие с която всеки производител е длъжен да сключва сделки по регулирани цени. Целта на квотите е гарантиране на количествата енергия за "защитените потребители" - домакинства (битови потребители) и малки фирми. С нарастването на дела на свободния пазар и респективно, намаляването на дела на регулирания пазар, намалява и функцията на Обществения доставчик. В тази връзка при пълна либерализация на пазара на електрическа енергия в страната, следва и преустановяване на лицензионната дейност "Обществена доставка на електрическа енергия".

От друга страна, сключените дългосрочни договори гарантират на производителите не само цена, но и изкупуване на разполагаемост и определено минимално количество електрическа енергия. Подобно решение регламентира и ЗЕВИ на производителите от възобновяеми източници- изкупуване на произведените количества електрическа енергия и преференциална цена. Предвид изложението, с оглед запазване интересите на инвеститорите, бъдещи законови промени следва да отчитат баланса между техните интереси и тези на крайния клиент. Това, от своя страна, може да се постигне като в известна степен се запази задължението за изкупуване, а цените станат пазарни със съответното дотиране от крайния клиент.

Либерализация на пазара на електрическа енергия, място и роля на преносните оператори

Предвид обстоятелството, че операторите по пренос на електрическа енергия през електропреносната и електроразпределителни мрежи са естествени монополи и не съществува механизъм за конкурентно и пазарно формиране на цените на предоставяните от тях услуги, е обусловено определянето на регулаторна рамка, в която да осъществяват лицензионната си дейност. Регулаторната рамка касае ценово регулиране и контрол по изпълнението на лицензионните условия и се определя от Комисията за енергийно и водно регулиране. В тази връзка пълната либерализация на пазара на електрическа енергия няма да отмени задължението на регулатора за регулиране цените за пренос на електрическа енергия през електропреносната и електроразпределителни мрежи. От друга страна либерализацията на пазара предполага постепенно "отваряне" на междусистемните връзки и премахване на таксите за достъп и пренос по отношение на количествата електрическа енергия за износ. Принципът, прилаган в рамките на Европейския съюз е, че тези такси се заплащат от крайните клиенти на съответната територия, по отношение на потребената от тях енергия. Или по-конкретно, това са количества електрическа енергия, произведени и потребени на територията на Р. България или внесени и потребени на територията на страната. Премахване на таксите за достъп и пренос по отношение на количествата за износ ще даде пряко отражение върху формирането им и евентуалното им покачване за крайния клиент у нас.

Либерализация на пазара на електрическа енергия, място и роля на крайните снабдители

Лицензионната дейност "Обществено снабдяване с електрическа енергия", както и гореописаната в текста лицензионна дейност "Обществена доставка на електрическа енергия" са функция на регулирания пазар на електрическа енер-

гия. В тази връзка пълната либерализация на пазара изисква преустановяване на лицензионната дейност "Обществено снабдяване с електрическа енергия" осъществявана от крайните снабдители. Следва да се отбележи, че дружествата, осъществяващи ролята на крайни снабдители ("ЧЕЗ Електро България" АД, "ЕВН България Електроснабдяване" ЕАД, "Енерго-Про Продажби" АД и "ЕСП Златни пясъци" ООД), към настоящия момент притежават лицензии за "търговия с електрическа енергия" и "доставка на електрическа енергия от доставчик от последна инстанция".

Либерализация на пазара на електрическа енергия, място и роля на крайните клиенти

Крайните клиенти, присъединени към електроенергийната система на нива ВН и СН, участват на свободния пазар на електрическа енергия с доставчици – лицензирани дружества за търговия с електрическа енергия. Пълната либерализация на пазара предвижда участието на свободен пазар на клиентите, присъединени към мрежи НН – битови клиенти и малки предприятия. Пълната либерализация на пазара ще предостави възможност крайните битови клиенти да избират доставчика си на електрическа енергия, съобразно предложените условия и цени.

Либерализация на пазара на електрическа енергия, място и роля на независимия регулаторен орган

Комисията за енергийно и водно регулиране, съгласно законовите си правомощия осъществява регулирането в сектор "Електроенергетика". Регулаторната дейност на КЕВР в сектора условно може да се раздели в две направления:

- лицензиране и контрол по изпълнение и спазване условията на лицензиите;
- ценово регулиране в сектор "Електроенергетика" по веригата производство-пренос-обществена доставка-разпределение-снабдяване.

С пълната либерализация на пазара на електрическа енергия ще отпадне задължението на КЕВР да регулира цените, свързани с производство, обществена доставка и снабдяване. В тази връзка са необходими промени в Закона за енергетиката, с които да се актуализират правомощията на регулатора свързани с ценообразуването, както и подзаконовите нормативни актове, като: Наредба №1 за регулиране цените на електрическата енергия и съответните указания и Наредба №3 за лицензиране на дейностите в енергетиката.

С цел компенсирание на разходите свързани със "задължение към обществото" (разходи произтичащи от надпазарните нива на преференциалните цени за изкупуване на електрическата енергия, произведена от възобновяеми източници,

високоэффективно комбинирано производство, дългосрочни договори) и предвид преустановяване дейността на Обществения доставчик, е целесъобразно разглеждането на възможността за създаването на Фонд към КЕВР (Министерството на енергетиката), в който да се акумулират средствата от цената за "задължение към обществото". За да бъде регламентирано създаването и дейността на фонда са необходими промени в Закона за енергетиката и Методиката за компенсиране на разходите по чл. 35 от ЗЕ.

Необходимо е да се развият подробно правомощията на регулаторния орган по наблюдение на енергийния пазар и задълженията му, произтичащи от Регламент №1227/2011 относно интегритета и прозрачността на пазара за търговия на едро с енергия.

ДОГОВОРИ ЗА ПРОДАЖБА НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГИЯ С ПРОИЗВОДИТЕЛИ НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГИЯ ОТ ТРАДИЦИОННИ И ВЪЗОБНОВЯЕМИ ИЗТОЧНИЦИ

За предлагането на електроенергия на свободен пазар от конвенционални производители в зависимост от предлаганите продукти (основен, допълващ, балансиращ), могат да се използват една или комбинация от няколко от общодостъпните процедури за продажба на електрическа енергия:

- тържни процедури;
- процедури с пряко договаряне;
- процедури при публично оповестена оферта;
- електронни търгове.

Всеки производител е въвел собствени вътрешни правила за продажба на електрическа енергия, като формата и реквизитите на договорите може да бъде обобщена по следния начин:

Двустранните договори за продажба на електрическа енергия обикновено са еднотипни, разработени на база стандартното споразумение на EFET (Асоциация на търговците на електроенергия в Европа), с отчитане на българското законодателство и специфичните условия на действащия в страната пазарен модел.

Двустранните договори за продажба на електрическата енергия се състоят от две части: общи условия (ОУ) и специални условия (СУ).

- ОУ се приемат еднократно от двете страни и не са обвързани с конкретни параметри. В тях се съдържат основни принципи, условия и изисквания и различен набор от хипотези във връзка със сделките с електрическа енергия от техническа, юридическа и финансова гледна точка. Подлежат на изменения и допълнения при настъпване на съществени изменения в пазарните условия или в пазарния модел.
- СУ персонализират договорните отношения. В тях се отразяват приложимите за страните хипотези от ОУ и/или се добавят нови с цел постигане на яснота и прозрачност на договорните клаузи. В СУ се указват конкретните параметри по сделките: договорени количества, профил на товара, време на доставка (СЕТ/СЕТ+1), срок на доставка, цена, размер на гаранциите, неустойки при неизпълнение, начин и срокове на плащане, отговорни длъжностни лица. В приложение се указва разпределението на количествата за срока на СУ. След финализиране на сделки-

те с класирани клиенти от проведени процедури или на борсата, с всеки от тях се сключват договори за количества, цени и срок съгласно класираните предложения/ борсовите параметри. Гаранция за добро изпълнение на договорите следва да се представи до началната дата на доставката.

Оперативни процедури по изпълнение на договорите

Оперативните действия по изпълнение на двустранните договори за доставка на електрическа енергия на Обществения доставчик и на други търговски участници, за покупка на електрическа енергия от други търговски участници (производители, търговци), както и заявяване и предлагане на енергия на борсовия пазар, се извършват по реда и в сроковете съгласно Правилата за търговия с електрическа енергия. Оперативните процедури по договорите се изпълняват ежедневно в деня за търговия, т.е. в деня, предхождащ деня на фактическата доставка. Ежедневните графици за производство, покупка и доставки по двустранни договори се изготвят и известяват при стриктно спазване на инструкциите на оператора на пазара (форма, съдържание и задължителни реквизити на графици, срокове за известяване, корекции или анулиране при необходимост и др.).

Балансиране и сетълмент

Сделките с електрическа енергия подлежат на балансиране съгласно ПТЕЕ. Ежедневно, след публикуване на данните за измерените почасови количества нетна електрическа енергия (измерена нетна позиция) на интернет страницата на ЕСО, се извършва предварителен физически сетълмент и оценяват регистрираните отклонения спрямо договорените.

Изкупуване на енергия от възобновяеми източници

Обществените отношения по производството и изкупуването на енергия от възобновяеми източници са предмет на уреждане от Закона за енергията от възобновяеми източници. В разпоредбата на чл. 31, ал. 1 от ЗЕВИ е предвидено, че електрическата енергия от възобновяеми източници се изкупува от обществения доставчик, съответно крайните снабдителни, по определената от ДКЕВР преференциална цена, действаща към датата на съставяне на констативен акт за извършване изграждането на енергийния обект. Електрическата енергия от възобновяеми източници се изкупува въз основа на сключени дългосрочни договори за изкупуване за срок от:

- двадесет години - за електрическата енергия, произведена от геотермална и слънчева енергия, както и за електрическата енергия, произведена от биомаса;
- дванадесет години - за електрическата енергия, произведена от вятърна енергия;
- петнадесет години - за електрическата енергия, произведена от водно-електрически централи с инсталирана мощност до 10 MW, както и за електрическата енергия, произведена от други видове възобновяеми източници.

Цената на електрическата енергия от възобновяеми източници не се изменя за срока на договор, като след изтичане на този срок преференции за цените не се предоставят. Общественият доставчик, съответно крайните снабдители изкупуват произведената електрическа енергия от възобновяеми източници до размера на определената средногодишна продължителност на работа, съгласно решението на КЕВР за определяне на цена на конкретния производител. Съдържанието и оперативните процедури са аналогични на тези в договорите за продажба на електрическа енергия от конвенционални производители.

ПРОИЗВОДСТВА ВЪВ ВРЪЗКА СЪС ЗАЩИТА НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА ЕНЕРГИЯ. КОЛЕКТИВНИ И ИНДИВИДУАЛНИ ИСКОВЕ

Правният режим на защитата на потребителите на електрическа енергия в Република България не е уреден в специален закон. Приложимият закон в случаите на нарушаване на правата на потребителите е Законът за защита на потребителите, приет през 2005 г. и последно изменен през месец юли 2014 г.

Този закон урежда правомощията на държавните органи и дейността на сдруженията на потребителите в тази област. Съгласно разпоредбите на закона държавната политика на защита се осъществява от министъра на икономиката и енергетика²⁷ и от Комисията за защита на потребителите.

Комисията за защита на потребителите е държавен колективен орган към министъра на икономиката и енергетиката, който съгласно чл. 148 от ЗЗП има правомощия да изготвя насоки или препоръки във връзка с конкретни неравноправни клаузи в договори с общи условия или в договори, използвани в определени отрасли или сектори на дейност; да препоръчва използването на определени клаузи в договорите, използвани в определени специфични отрасли или сектори на дейност; да води преговори с представители на сдружения на търговците относно изготвянето на примерни договори, приложими за определени отрасли или сектори на дейност и да сезира компетентния съд при наличие на неравноправни клаузи в договорите с общи условия с искане за обявяването им за нищожни.

В този смисъл, от материалноправна гледна точка, въпросът за защитата на потребителите на електрическа енергия посредством колективни искове следва да се разгледа в два аспекта: приложимостта на чл. 143 ЗЗП и чл. 148 ЗЗП, от една страна и обективните изисквания за приложимостта на чл. 189 от същия закон, от друга.

По първия въпрос, а именно анализът на неравноправните клаузи в сектора на енергетиката, следва да се отбележи, че той най-често възниква във връзка с клаузи, които са били включени в общите условия за търговия с електроенергия.

²⁷ Законът за защита на потребителите препраща към министъра на икономиката и енергетика. С решение от 7 ноември 2014 г. Народното събрание, на основание чл. 87, т. 7 и чл. 108 от Конституцията на Република България, се гласува разделянето на Министерството на икономиката и енергетиката на Министерство на икономиката и Министерство на енергетиката, и създаването на Министерство на туризма.

Възможността отношенията между страните да се регулират с общи условия, едностранно издадени от една от страните, е предвидена в разпоредбата на чл. 16 от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД). Електроразпределителното дружество, при сключването на индивидуалните договори, предвижда и обща уредба за всички клиенти, чрез общи условия. Като предоставящ услуги на множество потребители, при общи условия, същото подлежи на ограничението, доколкото тези услуги следва да са в обществен интерес и в интереса на конкретния потребител, да бъдат контролирани от страна на съда по пътя на колективния иск. Разпоредбата на ЗЗД е една и предвижда хипотезите, в които страната по индивидуален договор е обвързана от общите условия. В конкретния случай обаче не се касае за сравнение между индивидуален договор и приложимостта към него на общите условия, а за действителността на разпоредби от общите условия. В глава шеста от Закона за защита на потребителите изрично се предвиждат хипотезите на неравноправни клаузи в потребителските договори. Съдът намира, че хипотезите на закона са приложими както към индивидуалните договори, така и към общите условия, които са издават едностранно от предоставящия съответната услуга или производител. В конкретния случай ответникът предоставя услуги на неограничен кръг правни субекти, при подписани индивидуални договори и при общи условия, важащи за съответния вид услуги. Всеки ползвател на услугите на ответника може да се определи като потребител по смисълът на ЗЗП, а ответникът да се определи като "търговец" по смисълът на т. 2 от §13 от Допълнителните разпоредби на ЗЗП. Предоставянето на услугите и уредбата, както в индивидуални договори, така и в общите условия, следва да се подчинява на изискванията на глава шеста от Закона за защита на потребителите.

Съгласно Закона за енергетиката разпределителните дружества осигуряват преноса през разпределителните мрежи, изградени на определена територия (за която притежават лицензия) от страната на електрическа енергия, която доставчикът подава на потребителите, присъединени към тези мрежи. Крайните клиенти използват електропреносната или съответната електроразпределителна мрежа, към която са присъединени, при публично известни общи условия, съгласно чл. 104а, ал. 1 от Закона за енергетиката, като публикуваните общи условия влизат в сила за крайните клиенти без изрично писмено приемане (чл. 104а, ал. 4 ЗЕ).

В тези общи условия често могат да намерят място клаузи, които биха могли да бъдат квалифицирани като неравноправни и следователно като нищожни. В настоящето изложение ще разгледаме няколко подобни клаузи, които съдебната практика на гражданските и търговските съдилища е припознала за такива, попадащи във визиранията по-горе хипотези.

Клаузи, предвиждащи едностранни корекции от страна на електроразпределителното предприятие за минал период

Основни принципи на договорното право при условията на пазарна икономика са свободата на договаряне и равноправното третиране на страните по договорното правоотношение. Спазването на тези принципи е от съществено значение за потребителските договори. Защитата на правата на потребителите е въздигната в конституционен принцип в разпоредбата на чл. 19, ал. 2 от Конституцията на Р. България и е една от основните защити в политиките на Европейския съюз. В това отношение Законът за защита на потребителите реципира редица норми от европейското законодателство и в частност от Директива 93/13 за неравноправните клаузи в потребителските договори и Директива 98/27/ЕО на Европейския парламент и Съвета за исковете за защита на интересите на потребителите.

По силата на чл. 146, ал. 1 ЗЗП включените в потребителските договори неравноправни клаузи са нищожни, освен ако са уговорени индивидуално. Ето защо, за да бъде нищожна една клауза от договор (в случая от ОУ на едно електроразпределително дружество) е необходимо наличието на две предпоставки:

- клаузата да е неравноправна, и
- същата да не е уговорена индивидуално.

С нормата на чл. 143 ЗЗП е очертан кръгът от критерии, чрез които може да се установи неравноправният характер на съответните договорни клаузи:

- клауза, сключена във вреда на потребителя, т. е. клауза, чрез която се злоупотребяват интересите на потребителя;
- клауза, която не съответства на изискванията за добросъвестност, присъщи на нормалните договорни правоотношения и равнопоставеността на съконтрагентите;
- клауза, която води до значително неравновесие между правата и задълженията на търговеца или доставчика и потребителя.

В случая на този вид клаузи в общите условия на договорите електроразпределителните дружества нарушават изискването за добросъвестност и това води до значително неравновесие между правата и задълженията на доставчика и потребителя, поради което клаузата е неравноправна. Тъй като не е уговорена индивидуално, тя е нищожна.

Разпоредбата предвижда възможност за едностранна корекция от електроразпределителното предприятие на количеството електрическа енергия за минал период, която са получили крайните клиенти, присъединени към съответната електроразпределителна мрежа. Налага се извод, че в случаите на констатирано неправомерно въздействие върху СТИ електроразпределителното предприятие

не може да определя едностранно количеството електрическа енергия за минал период, чиито пренос е осъществило по мрежата си, без да може да го определи точно (посоченият краен предел от 90 дни на периода от време не преодолява изискването за точно определяне на времеви интервал, за който се отнася корекцията в количеството електрическа енергия). Следва да се отбележи обаче, че съществуват и статични електромери (директни и индиректни), които са в експлоатация и имат възможност да записват дата и час при неправомерно въздействие при отваряне на самото СТИ и въздействие върху него. Такива СТИ са на разположение и се използват от страна на производители и потребители на електрическа енергия, с изключение на битовите потребители.

Съществуват напълно електронни четирипроводникови трифазни електромери за измерване на активна и реактивна енергия, които извършват самоотчет чрез вътрешен часовников модул, допълнително чрез софтуер с хардуерен прекъсвач в електромера и чрез парола. Самоотчет с бутон при тези електромери не е позволен, като бутонът трябва да се заключи софтуерно, а блокирането на самоотчета трябва да трае 15 минути. При тези електромери демонтажът на клемния капак се регистрира и се отразява в списъка с данните (брой на опитите на манипулация), като за целта има индикация на дисплея. Освен това тези електромери регистрират и часа на манипулацията (брой и час).

Освен горепосочените електромери съществуват още и напълно електронни еднофазни електромери за директно включване с разпознаване на манипулации и повишена степен на защита – еднофазни електромери ACE2000. При този вид електромери демонтажът на капака на клемовия блок и моментът на манипулирането (брой и дата) се регистрират и отразяват във файл с данни относно броя на опитите за манипулиране, като тази информация се визуализира на дисплея. Отварянето на клемния капак се регистрира и при липса на напрежение. В случай че корпусът е заварен или залепен, не е необходимо да има регистриране за отваряне капака на корпуса, а регистрирането за отварянето на капака на корпуса от външна страна не бива да се вижда. Независимо от посоката на енергията, при тези електромери количеството на енергията трябва да бъде правилно регистрирана според това коя тарифа е активна. Обратният ход на електромера трябва да бъде показан или като символ върху дисплея или посредством собствен LED. Електромерите, които нямат магнитна резистентност до 400 mT, имат разпознаване на магнитно поле, което също се индикира на дисплея. Важно е да се отбележи, че при тези прибори данни, отнасящи се до регистрирането на манипулации, се отразяват в дневник на събитията (log book). Този дневник има функцията на циклична памет, при това е възможно показването на 50 вписвания. Изчитането на дневника на събитията се извършва чрез специална за него команда.

При промишлените консуматори отчитането става на по-чести интервали (на дневна или седмична база), отчитат се много повече данни и самите електромери предлагат значително повече информация (хармоници, качество на напрежението и др.) и по тази причина при тях защитата срещу манипулации не е толкова сериозна част от спецификацията.

В тази насока следва да се посочи също и обстоятелството, че съгласно чл. 120, ал. 1 ЗЕ средството за техническо измерване е собственост на оператора на електропреносната мрежа или на оператора на съответната електроразпределителна мрежа, разположени до или на границата на имота на клиента., поради което последният има задължение да осигури правилното и коректно функциониране, да констатира своевременно грешката в измерването или неизмерването. В случаите, когато отклоненията в показателите на консумираната електрическа енергия се дължат на неправомерно действие от страна на потребителя, доставчикът на електрическа енергия следва да установи периода на грешното измерване или неизмерване в резултат на неправомерното действие на потребителя. В противен случай, без да се държи сметка за този период или без да се отчете реално пренесеното по мрежата количество консумирана електрическа енергия, едностранното определяне на това количество за минал период позволява на оператора на електроразпределителната мрежа да получи цена за неосъществен пренос на електрическа енергия до крайния потребител, която той да получи и потребява. Посочените СТИ коригират тази пречка и при използването на такива СТИ не би следвало подобна клауза от договора да се счита за неравнопоставена. В останалите случаи клауза от договора (Общите условия), която регламентира възможност за електроразпределителното предприятие за едностранно коригиране на количеството електрическа енергия, пренесено през мрежата до потребителя за предходен период от време, без определяне на периода и без отчитане на реално пренесената по мрежата електрическа енергия, следва да се счита за неравнопоставена по смисъла на чл. 143, т. 6 и т. 18 ЗЗП, доколкото въпреки изискването за добросъвестност, създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора.

Предвид на изложеното, евентуална клауза от този тип нарушава основните принципи на равнопоставеност между страните и на защита интересите на потребителите при преноса по електроразпределителната мрежа на количеството електрическа енергия, което реално се доставя и потребява от клиента. Нещо повече - и то при отсъствие на доказателства за негово виновно поведение, което да е довело до неточно отчитане на количеството пренесена електроенергия, което подлежи на заплащане. Ето защо като неравнопоставена тя е нищожна на основание чл. 146, ал. 1 ЗЗП и чл. 26, ал. 1 ЗЗД.

Интересна хипотеза, която следва да отбележим тук, е дали е приложим §12а от Допълнителните разпоредби на ЗЗП, а именно, когато преценката дали определени клаузи в потребителски договори, включително и тези, сключени при Общи условия, са неравноправни, е изключена. А това е само когато тези клаузи са възпроизведени или се съдържат в нормативен акт. Тази хипотеза се повдига от редакцията на чл. 45, ал. 1 и чл. 48, ал. 1 от Правила за измерване на количеството електрическа енергия, издадени от председателя на ДКЕВР²⁸ (обн. ДВ бр. 98 от 12 ноември 2013 г.).

Тези два текста от Правилата не рефлектират върху характера на разглежданата клауза и не я определят като равнопавна. Това е така, обаче, само когато липсва идентичност в съдържанието на съответната уговорка от ОУ и издадените Правила - в частност текстове на чл. 45, ал. 1 и чл. 48, ал. 1. Така например, съгласно ОУ на едно от действащите електроразпределителни дружества на територията на Република България клауза предвижда санкция за потребителя чрез едностранна корекция на количеството електрическа енергия за минал период при неправомерно въздействие върху средствата за техническо измерване. Хипотезата очевидно сочи на активност, на деяние, чрез което по непозволен от закона начин се въздейства върху уреда за измерване така, че същият се манипулира и отчита неправилно. Хипотезата на текстовете от Правилата акцентира на едно обективно състояние: липса на средство за търговско измерване, респективно установена грешка извън допустимата, без да е нужно това да се дължи на субективно въздействие. Очевидно е налице несъответствие в хипотезата на основанието при разглежданата клауза от ОУ и това по чл. 45, ал. 1, респ. 48, ал. 1 от въпросните Правила. Това налага извод, че законодателят не е "санирал" възможността за едностранна корекция от оператора на съответната електроразпределителна мрежа на количеството електрическа енергия, получавано от потребителя, присъединен към мрежата ПО НАЧИН И ПРИ УСЛОВИЯТА, съгласно уговореното в атакуваната клауза. Предпоставката за такава едностранна корекция по смисъла на Правилата (чл. 45, ал. 1 и чл. 48, ал. 1) има обективен характер: липса на измервателен уред, респективно установено наличие на грешка извън допустимата или простия факт на неизмерване на количеството електрическа енергия.

Допълнителен аргумент в подкрепа на извода, че цитираните текстове от Правилата не преодоляват неравноправния характер на разглежданата клауза и не "санират" нищожността му (тъй като не е предмет на индивидуално договаряне) по силата на извършената законодателна промяна, е изискването на чл. 147, ал. 1 ЗЗП за яснота и недвусмислие на клаузите на договорите, предлагани

²⁸ Понастоящем КЕВР

на потребителите. В случая, за да се приеме, че сочените текстове от въпросните Правила са възпроизведени в съдържанието на евентуалната клауза, се изисква и е необходимо тълкуване, което поражда неясноти в действително вложения смисъл на нормата от страна на обикновения потребител. Очевидно целта на закона е друга и тя е в защита интереса на клиента, доколкото задължава доставчика на съответната услуга да му предложи ясни и недвусмислени текстове в съдържанието на договорите, с които той се обвързва.

Клауза, предвиждаща, че неполучаването на фактура, както и подаването на възражение срещу сметката за консумирана електрическа енергия не освобождават потребителя от задължението му да заплати дължимата сума в срок

Съгласно нормата на чл. 3 от Директива 93/13/ЕИО на СЕ от 05.04.1993 г. относно неравноправните клаузи в потребителските договори, предварителната и преюдициална преценка се дължи, на първо място, по отношение на това, дали се касае за индивидуално договорена клауза, като се съобрази, че не е такава тази клауза, която е предварително съставена и потребителят във връзка със сключването на потребителския договор не е имал възможност да влияе върху нейното съдържание. На второ място, ако се касае за клауза, която не е индивидуално договаряна с потребителя при сключването на потребителския договор, но е включена в съдържанието на последния посредством препратката към предварително установените от доставчика общи условия, следва да се прецени доколко нейното приложение в нарушение на изискванията за добросъвестност води до значителна неравнопоставеност в правата и задълженията, произтичащи от договора в ущърб на потребителя.

На първо място такава клауза не покрива критериите за индивидуална договорна клауза по смисъла на чл. 3, параграф 2 на Директива 93/13/ЕИО на СЕ от 05.04.1993 г. Касае се за договорна клауза, въведена въз основа на адресираните Общи условия като неразделна част от сключваните от доставчика на електрическа енергия индивидуални потребителски договори.

Съгласно т. 1, б. "б" на приетото Приложение към чл. 3, параграф 3 на Директивата, неравноправна е тази не индивидуална клауза, която има за предмет или резултат "неоснователно изключване или ограничаване на законните права на потребителя спрямо продавача, доставчика или друга страна по договора при пълно или частично неизпълнение или неточно изпълнение на договорни задължения от страна на продавача или доставчика, включително и възможността за компенсация на дълг към продавача или доставчика с насрещно вземане на потребител".

Несъмнено тези положения, основани на грешка в стойностите за консумираната електроенергия, допусната при съставяне на фактурата от страна на доставчика или недоставянето на фактурата по начин, осигуряващ на потребителя плащане в срок, поставят последния в по-неблагоприятно положение от това, което е определено от действащата нормативна уредба. И в двата случая, доколкото и доставянето на фактурата и правилното изчисляване на консумираната електроенергия са процеси, които изцяло се доминират от поведението на доставчика, то всяка неизправност или неточно изпълнение по тях не може да произведе положение, при което последиците да бъдат възложени за сметка на потребителя. Подобно положение е напълно несъвместимо с изискванията за добросъвестност, установени в разпоредбите на чл. 63 и чл. 81, ал. 1 от ЗЗД. Приложението на подобен вид клауза води до несъвместимост с основния принцип на договорното право, че всяка страна в конкретното договорно правоотношение следва да понесе последиците от собствената си неизправност, в резултат на която е възпрепятствано точното изпълнение на договорните права и задължения, дори в случаите, когато тази неизправност засяга дължимото от нея съдействие на насрещната страна, необходимо за нейното точно изпълнение на договора.

С цел прецизност на изложението следва да се отбележи, че получаването на фактурата и точното определяне на стойността на потребена електрическа енергия за определен период засягат критериите за изпълняемост на определяемите договорни права и задължения, чиято ликвидност и изискуемост са отложени за в бъдеще и се явяват обуславящи предпоставки за определяне на падежа и забавата на дължимото изпълнение.

В случая се касае за периодични плащания, които съобразно разпоредбата на чл. 111, б. "в" ЗЗД се погасяват с изтичането на тригодишен давностен срок. Периодично задължение по смисъла на тази разпоредба е налице, когато съществуват повтарящи се през определен период от време еднородни задължения. За тях е характерно, че произтичат от един и същ правопораждащ факт, с погасяването на който се погасява и задължението на длъжника. Този въпрос е разрешен и със задължителна практика на ВКС (ТР №3/18.05.2012 г. на ОСГТК на ВКС по тълк. дело №3/2011 г., ОСГК). Началния момент, от който започва да тече давностният срок по общо правило при облигационните задължения възниква от деня, в който вземането е установено по основание и размер и е настъпил падежа на негово плащане. При периодични вземания съдът следва да установи изискуемостта и давността на всяко периодично вземане, които настъпват поотделно.

С оглед гореизложеното, а и съобразно трайната практика на Съда на ЕС във връзка с тълкуването и приложението на разпоредбите на Директива

93/13/ЕИО на СЕ от 05.04.1993 г. относно неравноправните клаузи в потребителските договори²⁹, може да се направи заключение, че този тип клауза в Общите условия на договорите за продажба на електрическа енергия не е индивидуално договорена, съгласно установените в чл. 3, параграф 2 на Директивата критерии. Същата установява в ущърб на потребителя положение на задълженост да понесе за собствена сметка последиците от неизправността на доставчика в изпълнението на задълженията му, свързани с точното определяне на сметката за доставена и консумирана от потребителя електрическа енергия и за доставяне на фактурата, определяща ликвидността и изискуемостта на дължимото плащане на тази сметка, по начин осигуряващ своевременното ѝ получаване от потребителя. Тази клауза от общите условия въвежда резултат, който е несъвместим с критериите за добросъвестност при изпълнението и упражняването на договорните права и задължения, установени с разпоредбите на чл. 63 и чл. 81, ал. 1 на ЗЗД, което поставя потребителя в неравностойно положение и икономически подчинен в сметните отношения с доставчика на електроенергия на поведението на последния.

Следва да се отбележи, че в най-новата съдебна практика неполучаването на фактура, без да има налице подадено възражение срещу сметката, не освобождава потребителя от задължението му да заплати дължимата сума в срок. Така в Решение №33 от 16.02.2015 г. на Варненския апелативен съд, Търговско отделение се посочва, макар и в конкретна фактическа обстановка, че подобна разпоредба³⁰ визираща не задължението на продавача – да състави и изпрати до потребителя фактура, а хипотезата на "неполучаване" на фактурата от потребителя. Според съда това означава, че продавачът няма задължение да доказва връчването ѝ на потребителя, а освен това допълва, че при отношенията, възникнали във връзка с договори за продажба на електрическа енергия, не може изискуемостта на основното задължение на потребителя - да заплати съответната сума за потребената електрическа енергия за съответния отчетен период, да се постави в зависимост от поведението на потребителя (т.е. на задълженото лице) по получаване на фактурата. Според съда изпращането на фактурата на посочен от потребителя административен или електронен адрес гарантира в достатъчна степен неговата правна защита, а тази защита е допълнително гарантирана чрез съществуващото задължение на продавача да осигури информация за графика на

²⁹ Например Решение на Съда, 14 март 2013 г., *дело 415/11*, Mohamed Aziz

³⁰ Конкретният текст в разглеждания случай гласи следното: "Неполучаването на фактурата не освобождава потребителя от задължението му да заплати дължимата сума в срок".

плащане на интернет страницата на дружеството и в центровете за обслужване на клиенти.

По отношение на хипотезата с подаване на възражение от страна на потребителя следва да се отбележи, че в същото решение Варненския апелативен съд достига до извода, че действително съгласно процесните общи условия е налице неравноправно третиране на страните по правоотношение. Така при грешка, която се дължи на поведението на продавача, потребителят трябва да изчака резултатите от проверката, респ. на съдебното оспорване, за да получи евентуално недължимо платената сума, а при грешка, която се дължи на поведението на потребителя или на независещи от волята му обстоятелства, свързани с отчитането на СТИ – продавачът получава веднага заплащане на коригираната сума. С оглед на тези обстоятелства съдът прогласява атакуваната клауза за неравноправна на основание чл. 143, т. 18 от ЗЗП.

Бележки относно условия за приложимост на чл. 148 ЗЗП

КЗП е оповомощен от закона субект да защитава груповия интерес на потребителите и да предявява искове по чл. 148, т. 4 от ЗЗП. Предявяването на тези искове не е обвързано с изчерпване на мерките по чл. 148, т. 1-3 от ЗЗП. ЗЗП не предвижда такова изискване.

Предвидените в чл. 148 ЗЗП правомощия на КЗП във връзка с неравноправните клаузи в потребителските договори, в т. ч. и предявяването на иск за прогласяване на тяхната нищожност (ал. 4) не са поставени в зависимост от изпълнението на определени изисквания и по-конкретно от участието на КЗП в процеса по одобряване на Общите условия от регулаторния орган. Поради това, нито липсата на възражения на КЗП до КЕВР във връзка с процесните Общи условия, нито одобряването на същите от този държавен орган, представляват пречка за предприемане на действията по чл. 148 ЗЗП, респективно не обуславят недопустимост на предявения иск за обявяване на определени клаузи от одобрените общи условия за нищожни. Доколкото законът не е предвидил конкретни последици за съответния регулаторен орган, произтичащи от обявяването на определена клауза от одобрените от него Общи условия за нищожна, не е налице и основание за задължително участие на същия като страна в съдебния спор.

ВЕЩНОПРАВНИ ВЪПРОСИ ВЪВ ВРЪЗКА С ДЕЙНОСТТА НА ЕЛЕКТРОРАЗПРЕДЕЛИТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА. СЕРВИТУТИ ПО ЗАКОНА ЗА ЕНЕРГЕТИКАТА

Собствеността е необходима основа на всяко общество. Правото на собственост дава възможност на собственика да извършва различни въздействия върху своята вещ. Правото на собственост включва в същността си три основни правомощия – право на владение, право на ползване и право на разпореждане, с които собственикът може да се разпорежда и да изисква от всички други лица да се въздържат от въздействие върху вещта.

Традиционно сервитутното право се определя като "вещно право на ограничена власт върху чужд имот, принадлежащо на собственика на друг недвижим имот и представляващо изгода за ползването на този имот" (Венедиков, П., Система на българското вещно право, 1991 г., с. 213). За да има поземлен сервитут е необходимо съществуването на два имота – един, който да се обременява със сервитут и друг, господстващ, заради ползването на който се учредява сервитутното право (например, преминаване през имота на съседа; водопрекарване).

Основната характеристика на правото на преминаване през чужд поземлен имот и правото на прокарване през чужд недвижим имот на отклонения от техническата инфраструктура, уредени в Закона за устройство на територията (ЗУТ), ги определят като "класически" поземлени сервитути, при които съществуват служещ имот – имотът, върху който е учредено сервитутното право и който трябва да търпи съответното въздействие (преминаване, прокарване на отклонението); и господстващ имот – имотът, чието обслужване се осигурява чрез упражняването на учреденото сервитутно право, които законодателят разглежда като права, "обслужващи" ползването на конкретен господстващ имот.

Следва да се има предвид, че сервитутите, регламентирани в специалния Закон за енергетиката се отличават със специфични особености от двата основни вида сервитути, уредени в чл. 192 и чл. 193 от ЗУТ. При сервитутите по ЗЕ положението е по-различно, тъй като те съществуват "в полза на енергийните предприятия", а не "обслужват" ползването на някакъв господстващ имот, а също така възникват по силата на закона, а не се учредяват с подписване на договор между собствениците на два имота. Тези две особености дават основание на правната теория да определи сервитутите по ЗЕ като "квазилични" сервитути – учредени с оглед осъществяването от техния титуляр обществено полезна дей-

ност, както и да приема, че по-скоро не става дума за "сервитути" в класическия смисъл на думата, а за специфични нови ограничени вещни права, "специални" спрямо тези по ЗУТ, които се характеризират с редица особености, позволяващи по-лесно и по-свободно учредяване на сервитутите по ЗЕ, давайки възможност за задоволяването на разнообразни потребности, възникващи в практиката по изграждане на съоръженията и инфраструктурната мрежа на енергийните предприятия. Най-малкото учредяването им не зависи от волята на собствениците на засегнатите имоти, като предпоставките, при които възникват, са посочени в четвъртата алинея на чл. 64 от ЗЕ. Тези особености са израз на по-голямата грижа, която законодателят полага за развитието на инфраструктурната мрежа и за осъществяването на дейността на енергийните предприятия с оглед на обществено полезния характер на тази дейност.

Сервитутите, посочени в Закона за енергетиката са от категорията на т.н. "квазилични" сервитути. Те се учредяват в полза на енергийните предприятия с оглед осъществяването от тях дейност. С прекратяването на тази дейност или с поемането ѝ от друго лице, сервитутът се прекратява или респективно се прехвърля върху другото лице. Така "квазиличният" сервитут се учредява в полза на определена дейност (а не лице, респективно имот) и "следва" тази дейност, независимо от това кой правен субект я упражнява. Съществуването на подобна категория сервитути е признато в практиката на ВКС. Така напр. в Определение №53 от 5.02.2010 г. на ВКС по ч. гр. д. №589/2009 г., I г.о., ГК, се съдържа следния текст: *"Действително, нашето право познава т.нар. квазилични сервитути – сервитути, които се учредяват в полза на определени лица с оглед обслужване на извършваната от тях дейност, а не в полза на лица, които са собственици на т. нар. "господстващи имоти"*. Такива са сервитутите по чл. 64 от Закона за енергетиката, които възникват по силата на закона или се учредяват в полза на енергийните предприятия.

Законът за енергетиката въвежда специфични изисквания за осъществяване на дейностите в енергетиката по производство, внос и износ, пренос, разпределение на електрическа и топлинна енергия и природен газ, пренос на нефт и нефтопродукти по тръбопроводи, търговия с електрическа и топлинна енергия и природен газ. Посочените дейности се извършват от енергийни предприятия при условията на лицензионен режим, регулиране и контрол, осъществявани от страна на енергиен регулатор – Комисия за енергийно и водно регулиране.

В Закона за енергетиката се съдържат конкретни изисквания по отношение вещните права на енергийните предприятия, необходими за осъществяване на дейността им. Тези изисквания са израз на значимостта на отношенията в енергетиката, която законодателят е определил предвид важността им за развитието

на инфраструктурната мрежа (енергоснабдителни мрежи и съоръжения) и за осъществяването на дейността на енергийните предприятия, с оглед обществено полезния характер на тази дейност. В тази връзка, в закона са предвидени изрични гаранции за правата на лицата, които ще изграждат и експлоатират енергийни обекти. ЗЕ изрично регламентира учредяването на право на строеж върху имот - държавна или общинска собственост без търг и конкурс, като в определени хипотези е допустимо включително и отчуждаване на имоти, частна собственост в полза на държавата.

В ЗЕ е въведено изискването лицата, които получават лицензия за дейностите по пренос или разпределение на електрическа енергия, топлинна енергия или природен газ, да имат вещни права върху енергийните обекти, чрез които ще се осъществява съответната дейност.

На следващо място ЗЕ регламентира възникването на сервитути в полза на лицата, които изграждат и експлоатират енергийни обекти при разширение на съществуващи и при изграждане на нови въздушни и подземни електропроводи, на надземни и подземни хидротехнически съоръжения за производство на електрическа енергия, топлопроводи, газопроводи, нефтопроводи и нефтопродуктопроводи.

Вещноправните въпроси във връзка с дейността на енергийните предприятия са регламентирани в глава пета "Вещни права" от Закона за енергетиката и Наредба №16 от 9 юни 2004 за сервитутите на енергийните обекти (обн. ДВ. бр. 88 от 8 октомври 2004 г.).

1. ПРИДОБИВАНЕ И УЧРЕДЯВАНЕ НА ВЕЩНИ ПРАВА ОТ ЕНЕРГИЙНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

Законът за енергетиката и енергийната ефективност (ЗЕЕЕ), обн. ДВ бр. 64 от 16 юли 1999 г., (отм.), въвежда правилото, че лицензиантът трябва да е собственик или ползвател на енергийните обекти, чрез които се осъществява лицензионната дейност. Това правило е пренесено в последствие в Закона за енергетиката.

Основният принцип на закона по отношение изграждането на нови и разширение на съществуващи енергийни обекти за пренос и разпределение на електрическа и топлинна енергия или на природен газ е, че то се извършва върху земя - собственост на енергийното предприятие или върху която има учредено право на строеж.

Енергийните предприятия придобиват вещни права върху чужда вещь или в тяхна полза се учредяват вещни права с правна сделка, по давност или по други начини, определени в закона - Закона за собствеността (ЗС), Закона за държавната собственост (ЗДС), Закона за общинската собственост (ЗОС), Закона за енергетиката и др.

1.1. УЧРЕДЯВАНЕ НА ПРАВО НА СТРОЕЖ НА ЕНЕРГИЙНО ПРЕДПРИЯТИЕ ВЪРХУ ИМОТ - ДЪРЖАВНА ИЛИ ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ

Право на строеж в полза на енергийно предприятие се учредява в случаите, когато изграждането или разширението на площадкови и/или линейни енергийни обекти, както и на надземни и подземни хидротехнически съоръжения за производство на електрическа енергия или на части от тях и на свързаните с производството съоръжения и площадки за депониране на производствени отпадъци се извършва върху имот - държавна или общинска собственост, съгласно чл. 62, ал. 1 и 2 ЗЕ.

Правото на строеж върху земята (държавна или общинска) се учредява възмездно в полза на лицето, което ще изгражда и експлоатира енергийния обект. Учредяването се извършва по реда на ЗДС, съответно ЗОС, без търг или конкурс. Правото на строеж върху общинска земя се учредява без търг или конкурс след решение на общинския съвет, прието с мнозинство повече от половината от общия брой на съветниците, съгласно чл. 37, ал. 4 от ЗОС. Право на строеж върху имот - частна държавна собственост се учредява със заповед на областния управител, като въз основа на заповедта областният управител сключва договор, подлежащ на вписване в службата по вписванията по местонахождението на имота.

1.2. ОТЧУЖДАВАНЕ НА ИМОТИ В ПОЛЗА НА ДЪРЖАВАТА

Към отчуждаване в полза на държавата на имот, частна собственост може да се пристъпи в случаите, регламентирани в чл. 63 от ЗЕ:

- при отказ на собственика да прехвърли право на собственост или право на строеж върху необходимата за изграждане на обекта земя, или
- при невъзможност да се постигне споразумение между страните по условията за придобиване право на собственост или право на строеж върху необходимата за изграждане на обекта земя.

И в двете хипотези е необходимо причините да са непреодолими от енергийното предприятие, съгласно чл. 63 ЗЕ.

Отчуждаването се извършва при условията и по реда на ЗДС. Отчуждаването се извършва със заповед на областния управител по предложение на министъра на регионалното развитие и благоустройството и министъра на финансите, съгласно чл. 34а, ал. 2 от ЗДС.

Енергийното предприятие може да използва имота само за целите на отчуждаването.

1.3. ЗАЩИТА ПО СЪДЕБЕН РЕД

Възникнали спорове във връзка с придобиването и упражняването на вещните права на енергийните предприятия се решават, както следва:

Решенията на общинския съвет, с които се учредява без търг или конкурс право на строеж върху общинска земя в полза на енергийно предприятие могат да се оспорват пред съответния административен съд по реда на чл. 45 от Закона за местното самоуправление и местната администрация.

Заповедта на областния управител за учредяване на право на строеж върху имот - частна държавна собственост не подлежи на обжалване.

Спорове във връзка с принудително отчуждаване на имоти и части от имоти - собственост на физически или юридически лица, за задоволяване на държавни нужди се решават, както следва:

Заповедта на областния управител за отчуждаване на имоти подлежи на обжалване пред административния съд по местонахождението на имота в 14-дневен срок от съобщаването ѝ, съгласно чл. 38, ал. 2 от ЗДС.

2. СЕРВИТУТИ ПО ЗАКОНА ЗА ЕНЕРГЕТИКАТА

Съгласно ЗЕ (чл. 64-68) при разширение на съществуващи и при изграждане на нови въздушни и подземни електропроводи, на надземни и подземни хидротехнически съоръжения за производство на електрическа енергия, топлопроводи, газопроводи, нефтопроводи и нефтопродуктопроводи в полза на лицата, които ще изградят и експлоатират енергийния обект възникват сервитути.

В този случай от значение е какъв обект се изгражда или разширява. Ако обектът е енергиен, то по закона за енергетиката ще възниква сервитут в полза на енергийните предприятия. "Енергиен обект" по смисъла на ЗЕ е обект или съвкупност от обекти, с предназначение в него или посредством него да се извършва производство на електрическа и/или топлинна енергия с определена мощност, добив или съхранение на нефт или природен газ, пренос, както и пре-

образуване на параметрите или вида на електрическа и топлинна енергия и природен газ, нефт или нефтопродукти през мрежи, както и техните спомагателни мрежи и съоръжения, разпределение на електрическа, топлинна енергия или природен газ през мрежи, както и техните спомагателни мрежи и съоръжения, без инсталациите на клиентите.

Особеностите на сервитутите по ЗЕ се изразяват в следното:

- съществуват "в полза на енергийните предприятия", а не "обслужват" ползването на някакъв господстващ имот;
- възникват по силата на закона, а не се учредяват с подписване на договор между собствениците на два имота.

2.1. СЕРВИТУТИ ПО ЗАКОНА ЗА ЕНЕРГЕТИКАТА И ЕНЕРГИЙНАТА ЕФЕКТИВНОСТ

За първи път сервитутите в енергетиката са регламентирани в ЗЕЕЕ (отм.). С чл. 60, ал. 1 законът регламентира, че около енергийните обекти се създават сервитутни зони. Съгласно чл. 60, ал. 2 от ЗЕЕЕ сервитутното право за съществуващите енергийни обекти възниква по силата на този закон. С оглед трайната практика на ВКС на РБ, изразена в Определение №296 от 31.03.2011 г., постановено по гр. дело №134/2010 г. по описа на ВКС на РБ и Определение №***.03.2014 г., постановено по гр. дело №1062/2014 г. по описа на ВКС на РБ се приема, че за да се приеме, че е възникнало сервитутно право върху конкретен енергиен обект единственото релевантно обстоятелство е обектът да е съществуващ, заварен като такъв от ЗЕЕЕ (отм.), без значение дали е законно изграден или не, с оглед липсата на такова изискване за възникване на сервитутното право върху енергийния обект.

Не се дължат обезщетения на собствениците на земя, върху която съществуват сервитутни зони по чл. 60, ал. 2, т. 1 ЗЕЕЕ (отм.) към момента на влизането в сила на този закон, §7 от ПЗР на ЗЕЕЕ (отм.).

Съгласно чл. 60, ал. 2 от ЗЕЕЕ (отм.) сервитутното право възниква:

1. за съществуващите енергийни обекти - по силата на този закон;
2. за нови енергийни обекти - по силата на този закон с отреждане на терена;

като за учреденото сервитутно право за нови енергийни обекти енергийното предприятие заплаща на собственика еднократно обезщетение.

Възникналите по силата на отменения Закона за енергетиката и енергийната ефективност сервитутни права в полза на енергийните предприятия за съще-

ствуващи към влизането в сила на ЗЕ енергийни обекти запазват действието си, съгласно §26, ал. 1 от Преходните и заключителни разпоредби на ЗЕ.

2.2. ВЪЗНИКВАНЕ НА СЕРВИТУТИТЕ ПО ЗАКОНА ЗА ЕНЕРГЕТИКАТА

Сервитутите по ЗЕ възникват, когато са налице следните условия:

- има влязъл в сила подробен устройствен план, с който се определя местоположението на съответните имоти, и
- титулярят на сервитута изплати еднократно обезщетение на собственика на имота, върху който е възникнал сервитутът.

ЗЕ не визира вида и характера на ПУП, въз основа на който възникват сервитутните права, но от Наредба №16/09.06.2004 г. за сервитутите на енергийните обекти, която регламентира начина на определяне, разположението, минималните размери и специалният режим на упражняване на сервитутите на енергийните обекти, е видно, че в някои случаи не е достатъчно да има само ПУП - ПЗ на конкретния енергиен обект, но и ПУП - парцеларен план (план за елементите на техническата инфраструктура извън границите на урбанизираните територии) по смисъла на чл. 110, ал. 1, т. 5 от ЗУТ, във вр. Раздел VI на Наредба №8 от 14.06.2001 г. за обема и съдържанието на устройствените схеми и планове, в които да се отразени сервитутните линии, с които се въвеждат сервитути и ограничения в ползването на имотите, като се означава разстоянието им до осевата линия на трасето или до крайните линии на съоръжението или площадковия обект, т.е. парцеларен план с определено и утвърдено по реда на ЗОЗЗ трасе за прокарване на кабелни линии.

Няма пречка, при наличие на съгласие между собственика на служещия имот и енергийното предприятие, сервитут по чл. 64 ЗЕ да бъде учреден доброволно, чрез договор между страните, но този договор не е договор по смисъла на чл. 193 ЗУТ, поради което за него не е приложима облекчената форма по чл. 193 ЗУТ, а общата форма за учредяване на вещни права върху недвижими имоти по чл. 18 ЗЗД, а именно: нотариален акт. В тази връзка е важно да се посочи Тълкувателно решение №7/2012 г. от 25.04.2013 г., ОСГТК, ВКС на РБ.

От логическото и систематическото тълкуване на нормите на ЗЕ се налага изводът, че сервитутните права по чл. 64, ал. 2 от ЗЕ възникват по силата на самия закон, по предвидения административен ред, без да е необходимо да се издава нарочен административен акт. Без значение е и обстоятелството, че между собствениците на поземлените имоти не е постигнато съгласие за учредяване на право на преминаване и право на прокарване. Сервитутите по чл. 64 от ЗЕ въз-

никват независимо от волята на собственика на служещия имот, поради което липсата на съгласие не е основание за учредяването им по административен ред (т.е. не поражда напр. правомощия за кмета на общината да издава актове по този закон). Единствените предпоставки за това са тези, посочени в чл. 64, ал. 1 и ал. 4 от закона - предвидено разширение на съществуващ или изграждане на нови въздушни или подземни електропроводи във връзка с изграждането или експлоатацията на енергиен обект, влязъл в сила ПУП, с който се определя местоположението на съответните имоти и параметрите на правата, както и еднократно изплатено обезщетение на собственика на служещия имот. Ако са налице посочените материалноправни предпоставки, лицето, което ще изгражда и експлоатира енергиен обект, може да ги упражнява в обема и при условията, предвидени в закона и в специалната наредба по чл. 64, ал. 9 от закона. Че това е така сочи и разпоредбата на чл. 64а от ЗЕ, която предвижда, че сервитутите в полза на енергийните предприятия се вписват в имотния регистър при условията и по реда на ЗКИР, а до откриване на производство по създаване на имотен регистър - по реда на ПВп, само въз основа на влезлия в сила ПУП и представен документ за изплатено или депозирано в търговска банка на разположение на собствениците на служещия имот еднократно обезщетение.

2.3. СЪДЪРЖАНИЕ НА СЕРВИТУТНОТО ПРАВО ПО ЗАКОНА ЗА ЕНЕРГЕТИКАТА

Съдържанието на сервитутите е определено в ал. 3 на чл. 64 ЗЕ. Сервитутите по Закона за енергетиката дават следните права в полза на лицата, които ще изграждат и експлоатират енергийния обект:

- право на прокарване на въздушни и подземни електропроводи, топлопроводи, газопроводи, нефтопроводи и нефтопродуктопроводи;
- право негови представители да влизат и да преминават през служещите имоти и да извършват дейности в тях, свързани с изграждането и/или експлоатацията на енергийните обекти, включително право на преминаване на техника през служещите поземлени имоти във връзка с изграждането и обслужването на въздушни и подземни проводи и наземни съоръжения;
- да извършват кастрене и рязане на дървета в сервитутните ивици на електропроводите и хидросъоръженията за отстраняване на аварии при уведомяване на управляващите органи на горските стопанства и националните паркове.

2.4. ОГРАНИЧЕНИЯ В ПРАВАТА НА СОБСТВЕНИКА НА ИМОТА

Съгласно ЗЕ в служещите поземлени имоти не се допускат:

- извършване на застрояване или трайни насаждения в сервитутната ивица, определена в наредбата по ал. 9 ЗЕ;
- прокарване на проводи на други мрежи на техническата инфраструктура, с изключение на случаите, когато това е допустимо с нормативен акт, при спазване на съответните технически изисквания и след писмено съгласуване с титуляря на сервитута;
- промяната на собствеността на имота не прекратява действието на сервитутите по отношение на господстващия и по отношение на служещия имот;
- сервитутите са неделими права; те могат да се упражняват изцяло в полза на всяка част от господстващия имот и тежат изцяло върху всяка част от служещия имот и когато имотите бъдат разделени;
- сервитутът може да се използва само за нуждите на господстващия имот;
- собственикът на служещия имот няма право да премества сервитута.

2.5. РАЗМЕРИ, РАЗПОЛОЖЕНИЕ И РЕЖИМ ЗА УПРАЖНЯВАНЕ НА СЕРВИТУТИТЕ ПО ЗАКОНА ЗА ЕНЕРГЕТИКАТА

Размерите, разположението и специалният режим за упражняване на сервитутите са индивидуални за различните видове енергийни обекти и се определят по ред и начин, предвидени в Наредба №16 за сервитутите на енергийните обекти. В Наредбата се прави разграничение на обектите на площадкови и линейни (Приложение №1 към чл. 7, ал. 1, т. 1). Според Наредбата сервитутна зона възниква не само при линейните, но и при площадковите обекти (съоръжения). Това би могло да означава, че сервитутните права следва да бъдат приложими както при линейните, така и при площадковите енергийни обекти. Разликата е единствено в размера на възникващите сервитутни зони. Съгласно чл. 6, ал. 1, т. 2 от Наредба №16 размерите на сервитутната зона на енергийния обект се определят в зависимост от вида на енергийния обект – площадка или трасе на линеен обект по смисъла на ЗУТ. Следва обаче да се има предвид, че става въпрос за сервитутна зона, възникнала във връзка с прилагането на специалния Закон за енергетиката и така уредената "сервитутната" зона не е ограничено вещно право, а законово ограничение на собствеността (най-често на служещия имот, но е възможно и на съседни на него имоти), свързано с ползването и функциониране-

то на съоръжението, изградено с оглед осъществяването на дейността на съответното енергийно предприятие.

2.6. ОБЕЗЩЕТЕНИЕ НА СОБСТВЕНИКА НА ИМОТА

Определянето на размера на обезщетението се извършва по реда на чл. 210 и чл. 211 от ЗУТ или по взаимно съгласие на страните с оценка от лицензиран оценител, като според чл. 65, ал. 1 от ЗЕ (изм. ДВ бр. 54/2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) размерът на обезщетението по чл. 64, ал. 4, т. 2 се определя при прилагане на установените в него критерии.

Критериите, които съгласно закона се прилагат за определяне на размера на обезщетението по чл. 64, ал. 4, т. 2 ЗЕ, са следните:

- площта на чуждия поземлен имот, включена в границите на сервитута;
- видовете ограничения на ползването;
- срок на ограничението;
- справедливата пазарна оценка на имота или на частта от него, която попада в границите на сервитута.

Титулярят на сервитута дължи възстановяване на всички причинени вреди на имота или съответно парично обезщетение, независимо от обезщетението, което дължи за учредяването на сервитута.

Спорните въпроси при определяне на обезщетението обикновено се свеждат до това каква следва да бъде цената и съответно, размера на обезщетението, за правото на прокарване във връзка с възникващите в полза на енергийното предприятие сервитутни права при изграждането на съответния енергиен обект.

В практиката се срещат различни варианти за определяне пазарната стойност на сервитутното право на прокарване. Оценките за пазарната стойност на правото на прокарване за поземлени имоти се изготвят при използване на различни методи, напр. метода на сравнителните продажби по пазарни цени на сходни по местонахождение и предназначение към датата на оценката имоти и други действащи пазарни регулатори; на база на реализираните сделки по учредяване на сервитутни права върху имоти - собственост на физически и юридически лица, както и на извършена оценка по ЗМДТ.

Определянето на обезщетенията за възникващите в полза на енергийното предприятие сервитути се извършва по реда на чл. 210 от ЗУТ, като специалният закон - Закона за енергетиката изрично регламентира изискванията за определяне пазарната цена съответно - размера на следващото се на собственика на служещия имот обезщетение, а именно - при прилагането на критериите по чл. 65, ал. 1 от ЗЕ. По аргумент от нормата на чл. 65, т. 4 от ЗЕ един от основните кри-

терии за определяне размера на дължимото се от титуляря на сервитута обезщетение, е справедливата пазарна оценка на имота или на частта от него, която попада в границите на сервитута. Доколкото в приложимия нормативен акт не се съдържа легална дефиниция на понятието "справедлива пазарна оценка", изхождайки от правната и житейска логика трябва да се приеме, че нейното определяне следва да се основава на цената, която би получил собственикът на имота, ако земята се продава (съотв. сервитутът се учредява) на свободния и конкурентен пазар при добра информираност за пазарните цени и в условията на свободно договаряне (при липса на принуда за извършване на сделката).

В тази връзка следва да се посочи, че в съдебната практика се срещат решения, според които неприложими за определяне пазарната цена и размера на дължимото се за учредявания сервитут обезщетение по критериите, установени в ЗЕ са:

- методологията за определяне на данъчната оценка на вещното право на ползване по реда на ЗМДТ - Решение №437 от 07.01.2011 г. на АдМС - Стара Загора по адм. д. №77/2010 г.; Решение №2259 от 16.12.2013 г. по адм. д. №2475/2012 г. АС Бургас.
- нормите на Наредбата за условията и реда за установяване на текущи пазарни цени на земеделските земи. Приложното поле и обхватът на действие на Наредбата са определени в чл. 1 от същата, като не е предвидено нейното приложение за определяне цената на земята и съответно размера на обезщетението за възникващи сервитутни права по реда и на основание Закона за енергетиката. Прилагането на Наредбата е допустимо само за определяне парична равностойност на земеделски земи при учредяване на сервитути (чл. 1, т. 3), но в отношенията между държавата и физически или юридически лица – Решение на АС Добрич, по адм. дело №562/2011г; Решение №6768 от 25.05.2010 г. по адм. д. №11191/2009 г., II отд. на ВАС; Решение №52 от 10.01.2013 г. по адм. д. №3466/2012 г. на АС - Пловдив.
- разпоредбите на Закона за държавната собственост, тъй като правната регламентация, съдържаща се в гл. V, раздел Ia от ЗЕ, урежда отношенията между енергийното предприятие - концесионер по см. на Закона за подземните богатства (ЗПБ) и титулярите на право на собственост или на други вещни права върху имоти, включени в концесионната площ. Специалните норми на Закона за енергетиката препращат към ЗДС единствено и само в хипотезата на придобиване чрез принудително отчуждаване на имоти, части от имоти или вещни права върху тях, но не и по отношение на реда на придобиване и определяне цените при

придобиване на право на собственост и ограничени вещни права от титуляря на концесионното право във връзка с осъществяването на дейността по добив на енергийни ресурси.

2.7. ЕНЕРГИЙНИ ПРЕДПРИЯТИЯ С УЧРЕДЕНИ СЕРВИТУТИ

Лицата, в полза на които са възникнали и възникват сервитути по ЗЕ, са следните:

- в сектор електроенергетика: "ЕСО" ЕАД, което извършва пренос на електрическа енергия по националната електропреносна мрежа, електроразпределителните дружества, които извършват разпределение на електрическа енергия на съответната лицензионна територия – "ЧЕЗ Разпределение България" АД, "ЕВН България Електроразпределение" ЕАД, "Енерго-Про Мрежи" АД и "ЕРП Златни пясъци" АД;
- в сектор топлоснабдяване: топлофикационните дружества, които извършват пренос на топлинна енергия по съответна топлопреносна мрежа;
- в сектор газоснабдяване: "Булгартрансгаз" ЕАД, което извършва пренос на природен газ по националната газопреносна мрежа и газоразпределителните дружества, които извършват разпределение на природен газ по съответната газоразпределителна мрежа на определената лицензионна територия.

2.8. ВПИСВАНЕ НА СЕРВИТУТИТЕ ПО ЗЕ

Въпросът с вписване на сервитутите намери известно законодателно разрешение с изменението на ЗЕ в сила от 17.07.2012 г. С новата разпоредба на чл. 64а беше предвидено изрично вписването на сервитута и необходимите документи за извършването на вписването в имотния регистър. В регистъра се вписва влезният в сила акт за одобряване на подробен устройствен план с приложена извадка от графичните и текстовите материали относно служещия имот, титулярят на сервитута и собственикът на този имот и документ за изплатено или депозирано в търговска банка на разположение на собствениците на служещия имот еднократно обезщетение, представляващо цената на сервитутното право. Вписването става по молба на титуляря на сервитута – лицето, което изгражда и експлоатира енергиен обект.

Тази разпоредба обаче не решава изцяло проблемите по вписване на сервитутите в урбанизираните територии. Енергоснабдяването на урбанизирани тери-

тории се осъществява чрез изграждане на съответната мрежа съгласно одобрени по общия ред проекти в съответствие с предвижданията на общите и подробните устройствени планове и специализираните план-схеми към тях. Процедурата за изготвяне и одобряване на специализираните план-схеми за енергоснабдяването е регламентирана в ЗУТ, но е безспорно, че тези схеми не съдържат извадка от графични и текстови материали относно служещите имоти. Това на практика ще създаде проблеми при вписване на подобни сервитути.

2.9. СЕРВИТУТИ ВЪРХУ ИМОТИ - ПУБЛИЧНА СОБСТВЕНОСТ

В Закона за енергетиката е предвидено улеснение за лицата, които ще изграждат и експлоатират енергийни обекти, като им е предоставено правото безвъзмездно да използват мостове, пътища, улици, тротоари и други имоти - публична собственост – чл. 67, ал. 2. Тези обекти могат да бъдат ползвани безвъзмездно за осъществяване на следните дейности: прокарване, скачване, преминаване и поддържане на въздушни и подземни електропроводи, газопроводи, топлопроводи, водопроводи за енергийни цели, нефтопроводи и нефтопродуктопроводи. Лицата са задължени да осигуряват техническата безопасност и предприемат мерки за недопускане на щети.

Принципът за безвъзмездното ползване на публична собственост е въведен още със ЗЕЕЕ (отм.) - чл. 61, ал. 2, съгласно който "Енергийните предприятия имат право безвъзмездно да използват мостове, пътища, улици, тротоари и други за прокарване, скачване, преминаване и поддържане на въздушния и подземния електропроводи, топлопроводи, газопроводи, водопроводи за енергийни цели и нефтопроводи, като осигуряват техническата безопасност и предприемат мерки за недопускане на щети".

През годините този принцип е търпял известни изменения, но за сравнително кратък период. С изменение на ЗЕ през април 2008 г. е отпаднала възможността за безвъзмездно ползване на обекти-публична собственост, което е действало до юни 2009 г.

Налице е противоречива практика в съдилищата по приложението на разпоредбата на чл. 67, ал. 2 от ЗЕ.

Според някои съдилища законодателят достатъчно ясно е описал фактическия състав на възникване на сервитут в чл. 64 от ЗЕ и в този текст не е изрично регламентирано изключение, касаещо безвъзмездно учредяване на сервитут, така, както например е направено в чл. 287, ал. 4 на ЗЕС. Посоченото в ал. 2 на чл. 67 от ЗЕ право имало обслужващо предназначение и можело да бъде реализирано единствено и само доколкото това е необходимо за упражняване на сервитута, но не можело да се разглежда като сервитут (Решение №123 от

21.05.2013 г. по административно дело №93/2013 г. на Административен съд – Хасково).

Според други съдилища нормата на чл. 67, ал. 2 ЗЕ, която систематически е разположена в Раздел II "Сервитути" на ЗЕ, следва да се има предвид като специална по отношение на чл. 64 от ЗЕ. Регламентираното в чл. 67, ал. 2 от ЗЕ право на енергийните предприятия безвъзмездно да използват мостове, пътища, улици, тротоари и други имоти - публична собственост, "за прокарване [...] подземни електропроводи" буквално преповтаря определението на чл. 64, ал. 2, т. 2 от ЗЕ, според която сервитут е "право на прокарване на [...] подземни електропроводи [...] в полза на енергийното предприятие".

След като ЗЕ не изключва изрично възникването на сервитут по отношение на изброените в нормата на чл. 67, ал. 2 обекти, то следва да се приеме, че в случаите, когато сервитутите попадат в имоти, чиято собственост има публичен характер, независимо дали е общинска или държавна, тази специална норма следва да дерогира приложението на чл. 64, ал. 4 от ЗЕ и по отношение на собственика на имота – общината или държавата, върху който е възникнал сервитутът, не се дължи изплащане на еднократно обезщетение, за да възникне сервитута (Решение №178 от 08.07.2013 г. по административно дело №132/2013 г. на Административен съд – Хасково; Решение №65 от 15.02.2013 г. по адм. д. №608/2012 г. на Административен съд - Враца).

Съществено значение относно тълкуването на посочената норма има и видът на примерно изброените в същата обекти, които по своята характеристика и предназначение служат за обществено ползване и по презумпция са извадени от гражданския оборот. В подкрепа на този извод могат да се посочат и изброените в чл. 65, ал. 1 от ЗЕ критерии, приложими при определяне размера на обезщетението: 1) площта на чуждия поземлен имот, включена в границите на сервитута; 2) видовете ограничения на ползването; 3) срок на ограничението; 4) справедливата пазарна оценка на имота или на частта от него, която попада в границите на сервитута.

Различното приложение на разпоредбата на чл. 67, ал. 2 ЗЕ намира отражение и при определяне вида на ограничението на ползването на частта от такъв имот и справедливата му пазарна оценка. Според някои съдилища при сервитут, който попада в тротоарни площи и улично платно - публична собственост, при подземно полагане на кабелна линия или газопровод, няма как да се определи видът на ограничението на ползването на частта от този имот, нито справедливата му пазарна оценка и в тези случаи намира приложение нормата на чл. 67, ал. 2 от ЗЕ. Според други съдилища обаче, това не е така и се използват различни методи за определяне на пазарна стойност на тротоарите и улиците, през които преминава трасето на кабела или газопровода/топлопровода.

2.10. ЗАЩИТА ПО АДМИНИСТРАТИВЕН И СЪДЕБЕН РЕД

Спорове във връзка с възникване и упражняване на сервитути по ЗЕ се решават и разглеждат както следва:

- акт за одобряване на подробен устройствен план, представлява индивидуален административен акт и може да бъде атакуван по реда на чл. 215 ЗУТ;
- решението на комисията по чл. 210 от ЗУТ за определяне на обезщетенията за възникващите в полза на енергийното предприятие сервитути представлява индивидуален административен акт, подлежащ на самостоятелен съдебен контрол по реда на чл. 215 от ЗУТ;
- отказ на съдия по вписванията за вписване на сервитути подлежи на обжалване по реда на ГПК.

3. ИЗКУПУВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНИ ОБЕКТИ И СЪОРЪЖЕНИЯ, ПРЕДСТАВЛЯВАЩИ ЕЛЕМЕНТИ ОТ СЪОТВЕТНАТА ПРЕНОСНА ИЛИ РАЗПРЕДЕЛИТЕЛНА МРЕЖА

3.1. ИЗКУПУВАНЕ НА ОБЕКТИ НА ОСНОВАНИЕ §4, АЛ. 1 ОТ ПЗР НА ЗЕ

Със Закона за енергетиката и енергийната ефективност (отм.) са създадени предпоставки държавната собственост върху енергийните обекти да премине в собственост на други правни субекти. Принципът е за осъществяване на дейността в енергетиката от юридически лица, регистрирани като търговци по Търговския закон, въз основа на разрешения и лицензии от КЕВР. Въведено е изискване лицензиантът да е собственик или ползвател на обектите, в които осъществява лицензионна дейност. Следователно специалният закон уреждащ собствеността на обектите - част от електропреносната мрежа, е предвиждал те да бъдат собственост на съответните юридически лица, които осъществяват дейности по производство, пренос и разпределение на електрическата енергия. Затова и §5, ал. 1 от ПЗР на ЗЕЕЕ предписва, че енергийните обекти, които трябва да са собственост на лицензирани енергийни предприятия, а принадлежат на трети лица, трябва да се изкупят от тях в осемгодишен срок от влизане на закона в сила. Изключение се допуска само когато обектът снабдява с енергия само един потребител.

Съгласно §4, ал. 1 от ПЗР на ЗЕ (§5 от ПЗР на ЗЕЕЕ) "енергийните обекти и съоръжения, представляващи елементи от съответната преносна или

разпределителна мрежа, които към момента на влизането в сила на ЗЕЕЕ, съответно ЗЕ, трябва да бъдат собственост на лицензираните енергийни предприятия, но са собственост на трети лица, се изкупуват от преносното или от съответното разпределително предприятие в зависимост от принадлежността на обекта към мрежите в 12-годишен срок от влизането в сила на този закон.

По прилагането на посочената разпоредба в сектор електроенергетика е създадена постоянна и последователна практика. Съгласно действащия до 1999 г. Закон за електростопанството в чл. 2 е определено, че електрическите централи за производство на електрическа енергия и електрическите уредби и мрежи за пренос и разпределение на електрическа енергия са държавна собственост. Т.е. общите енергийни обекти, каквито са подстанции, трафопостове, електропроводи и др., които охранават няколко потребители са държавна собственост, не могат да бъдат частна собственост и като такива са изключени от гражданския оборот. Изключение е въведено само по отношение на кооперативни и други обществени организации, които с разрешение на Асоциация "Енергетика" могат да придобиват и притежават отделни електроенергийни обекти по предходната алинея за задоволяване на собствените си нужди от електрическа енергия.

По силата на §4 от ПЗР на Закона за електростопанството само кооперативните и други обществени организации запазват правото си на собственост върху енергийни съоръжения. Т.е. принципът е, че те са държавна собственост. Тези текстове следва да се свържат с чл. 8, ал. 1 от ЗЕ (отм.), съгласно който електрическите уредби, мрежи и вътрешни инсталации на потребителите на електрическа енергия и необходимите съоръжения за свързването им с електроенергийната система, включително и заводските централи, се изграждат и поддържат от потребителите. От тези текстове следва, че изключението по чл. 2, ал. 2 от ЗЕ (отм.) се отнася само за такива енергийни съоръжения, които обслужват единствено нуждите на съответната кооперация или друга обществена организация. Когато съоръжението има и друго предназначение, то не попада в изключението на чл. 2, ал. 2 от ЗЕ (отм.) и не става собственост на съответната кооперация или друга обществена организация, независимо дали е инвестирала изграждането му, а става държавна собственост по силата на чл. 2, ал. 1 от ЗЕ (отм.).

Практиката приема (Решение №440 от 23.12.2011 г. на ВКС по дело №1605/2010 г., Решение №1081/05.11.2008 г. по дело №3259/2007 г. на ВКС и др. постановени по чл. 290 от ГПК), че се касае за вещи извън гражданския оборот, които не може да бъдат придобивани на деривативно основание. Според съдебните решения, независимо че подобни обекти са били стопанисвани от юридически или физически лица и са били вписани в активите на съответното дружество, същите не биха могли да бъдат предмет на гражданския оборот и са изключителна държавна собственост. В такива случаи правилото на чл. 17а от

ЗППДОП относно такива вещи е неприложимо. Спрямо подобни обекти следва да се има предвид и фактът, че вещта не може да бъде придобита по давност, тъй като съобразно §1 от Закона за допълнение на ЗС давност не тече за придобиване на имоти държавна собственост до 2014 г.

Съдебната практика приема също така, че при действащия след 1999 г. ЗЕ-ЕЕ, който отменя ЗЕ от 1975 г., всеки "енергиен обект" по смисъла на чл. 1, т. 17 от Допълнителните разпоредби, доколкото е бил държавна собственост при влизане на закона в сила, съгласно чл. 58 и пар. 67, ал. 6 от ПЗР е могъл да бъде придобит в собственост само от енергийното предприятие, което извършва дейност в енергетиката въз основа на издадено разрешение или лицензия. Придобиването съгласно ал. 6 се извършва възмездно, т.е. трансакцията на права не става *ex lege* и по силата на прогласения в закона принцип, а на базата на договор срещу заплащане на определена цена. Актуването на подобни обекти с акт за държавна собственост и деактуването, нито пораждат, нито погасяват права.

Не така стои въпросът в сектор газоснабдяване по отношение на заварените към момента на влизане в сила на ЗЕЕЕ/ЗЕ газопроводи и съоръжения към тях, които са собственост на отделни индустриални и други небитови клиенти. Тези обекти нямат статут на държавна собственост по силата на специален закон, какъвто е Законът за електростопанството. Относно такива вещи се прилага общото законодателство, в т.ч. и правилото на чл. 17а от ЗППДОП, което означава, че същите са преминали в имуществото на съответното юридическо лице.

Спрямо подобни обекти следва да се приложи и общото правило на §4, ал. 1 от ПЗР от ЗЕ, т.е. да преминат в собственост на съответното енергийно предприятие. В тази връзка, обаче, следва да се има предвид и разпоредбата на §4, ал. 11 от ПЗР на ЗЕ, съгласно която "При приватизация на обекти, на чиято територия има изградени енергийни обекти, те не се включват в предмета на сделката, ако чрез тях се снабдява с енергия или природен газ повече от един потребител. Тези обекти се прехвърлят на съответното енергийно предприятие по реда на предходните алинеи."

За целта, обаче, е необходимо да се установи, че газопроводите и съоръженията към тях представляват елементи от съответната преносна или разпределителна мрежа. Правомощие да установи това има КЕВР съгласно чл. 21, т. 14 от ЗЕ. Комисията, по предложение на оператора на преносната мрежа, съответно оператора на разпределителна мрежа, взема решение относно принадлежността на електропроводите, топлопроводите и газопроводите и прилежащите им уредби към преносните или разпределителните мрежи и дава задължителни предписания за изкупуването им и/или за предоставяне на достъп до тях. Съгласно чл. 13, ал. 7 от ЗЕ решенията на КЕВР представляват индивидуален административен акт, включително мълчаливият отказ на комисията и се обжалват пред Вър-

ховния административен съд, като обжалването не спира изпълнението на решението. Искането за спиране изпълнението на оспорено по съдебен ред решение е недопустимо, освен по отношение на решения, с които се налагат санкции, решения за прекратяване и отнемане на лицензии и решения за отнемане на сертификати за независимост на оператори на преносни мрежи.

До момента няма постановено решение от страна на КЕВР относно статута на споменатите индустриални газопроводи и съоръженията към тях.

3.2. ИЗКУПУВАНЕ НА НОВОИЗГРАДЕНИ ОБЕКТИ

Действащото енергийно законодателство е вменило в задължение на съответния мрежови оператор да изгражда отделните елементи на съответната преносна или разпределителна мрежа и да развива същата с оглед задоволяване потребностите на клиентите от електрическа, топлинна енергия и природен газ. Независимо от това обаче, в редица случаи законът дава възможност клиент/производител по взаимна договореност с енергийното предприятие да изгради отделни съоръжения срещу задължението за възмездно изкупуване на тези съоръжения от енергийното предприятие. Принципът заложен в закона е за възмездност на придобиване на подобни обекти.

Съгласно чл. 21, ал. 5 от Наредба №6 от 24 февруари 2014 г. за присъединяване на производители и клиенти на електрическа енергия към преносната или към разпределителните електрически мрежи (в сила от 04.04.2014 г., обн. ДВ. бр. 31 от 4 април 2014 г.) във връзка с присъединяване на нови обекти към преносна или разпределителна мрежа, лицето, с което се сключва договорът за присъединяване, може да поеме задължение за изграждане на съоръженията, които след това се изкупуват от съответното преносно или разпределително предприятие.

Съгласно чл. 137, ал. 3 от ЗЕ собствеността върху съоръженията, изградени от клиентите (присъединителен топлопровод, съоръженията към него и абонатна станция), се прехвърля на топлопреносното предприятие в срок до три години, като отношенията се уреждат в договора за присъединяване.

Наредба №4 от 5 ноември 2013 г. за присъединяване към газопреносните и газоразпределителните мрежи (в сила от 06.12.2013 г., обн. ДВ. бр. 105 от 6 декември 2013 г.) също допуска в определени случаи (при липса на капацитет на мрежата, при липса на връзка със съответната мрежа или при липса на техническа възможност за присъединяване на обект) да се постигне договореност с оператора на мрежата за начина на финансиране на съответната връзка или за извършване на необходимата реконструкция на мрежата.

Споровете, които възникват по отношение изкупуването на енергийните обекти и съоръжения, изградени от клиенти или производители, са свързани основно с определяне на цената на изкупуване, сроковете за изкупуване, цената за присъединяване, както и заплащане на обезщетение за ползване на подобни обекти до момента на прехвърлянето им на съответното енергийно предприятие.

3.3. ЗАЩИТА ПО АДМИНИСТРАТИВЕН И СЪДЕБЕН РЕД

Спорове във връзка с изкупуване на енергийни обекти и съоръжения, представляващи елементи от съответната преносна или разпределителна мрежа се решават и разглеждат както следва:

По административен ред

При непостигане на споразумение за стойността на енергийни обекти, които се изкупуват по реда на §4, ал. 1 от ЗЕ, страните имат право да отправят искане до председателя на КЕВР за определяне на независим оценител. Решението на административния орган подлежи на обжалване по реда на ЗЕ. Съдебната практика по §4, ал. 1 от ЗЕ е доста обширна, като относно спорове във връзка с правото на страните да отправят искане до председателя на КЕВР за определяне на независим оценител могат да се посочат *inter alia* Определение №2298 от 06.03.2006 г. на ВАС по адм. д. №613/2006 г., докладчик съдията Виолета Главинова, Решение №3352 от 11.03.2013 г. по адм. д. №10003/2012 на Върховния административен съд, Решение №291 от 27.02.2015 г. по гр. д. №4016/2014 г. на Върховен касационен съд, Решение №1007 от 06.06.2013 г. по гр. д. №1158/2013 г. на IX състав на Окръжен съд – Пловдив, Решение №363 от 06.03.2012 г. по гр. д. №72/2012 г. на IX състав на Окръжен съд – Пловдив, и мн. др. Съдебна практика във връзка с изкупуването от преносното или от съответното разпределително предприятие в зависимост от принадлежността на обекта и изплащане на стойността не се идентифицира, но прави впечатление, че основните иски във връзка с разпоредбата на §4, ал. 1 от ПЗР на ЗЕ са с правно основание чл. 59 от ЗЗД за неоснователно обогатяване на съответното електроразпределително дружество за ползване на собствени на ищците недвижими имоти (най-често трафопостове).

Клиенти и производители имат право да подадат жалба срещу лицензиант по ЗЕ за неизпълнение на задълженията им по лицензия относно изкупуване на новоизградени обекти, които представляват елементи от съответната преносна или разпределителна мрежа, съгласно чл. 22 от ЗЕ. КЕВР е длъжна да се произнесе с решение по подадената жалба.

По съдебен ред

Споровете във връзка с изкупуване на новоизградени обекти при действието

на ЗЕ се решават от гражданските съдилища по общите правила на гражданското право и съответно на ГПК.

Решенията на КЕВР по чл. 22 от ЗЕ, вкл. мълчаливият отказ, подлежат на обжалване пред ВАС – чл. 13, ал. 7 от ЗЕ.

4. ПОЛЗВАНЕ НА СЪОРЪЖЕНИЯ И ОБЕКТИ, СОБСТВЕНОСТ НА ЛИЦА, КОИТО НЕ СА ЕНЕРГИЙНИ ПРЕДПРИЯТИЯ

4.1. ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

Достъпът до енергийни обекти, собственост на лица, които не са лицензианти по смисъла на ЗЕ е уреден в различни разпоредби на ЗЕ по различен начин в секторите електроенергетика, топлоснабдяване и газоснабдяване. Нормите на закона уреждат отношенията по повод и във връзка с правото на разпределителното, съответно на преносното предприятие, да изиска и получи достъп до енергийни уредби и съоръжения, явяващи се притежание и собственост на трети лица. Това произтича от задължението на съответното предприятие да осъществява пренос или разпределение на електрическа енергия, топлинна енергия или природен газ до потребителите. Едностранно въведеното задължение за осигуряване на достъп има за цел назначение да осигури и гарантира широк и значим кръг от обществени отношения, а именно снабдяването на потребителите на електрическа енергия, топлинна енергия или природен газ. Именно осъществяването на тази социално - икономическа категория стои в основата на законодателното решение посредством императивния характер на разглежданите правни норми, да наложи и принуди едновременно както собственика на съответните енергийни уредби и съоръжения, така и разпределителното или преносното предприятие, да осъществят, посредством достъпа до тези съоръжения, преноса/разпределението на електрическа енергия, топлинна енергия или природен газ до крайния потребител. Касае се за положение на ограничаване, посредством законовото задължаване на частната собственост в обществен интерес, определен с разпоредбата на чл. 69 ЗЕ. Постигането и осъществяването на правото на потребителите на електрическа енергия, обаче, не е поставено в зависимост от наличието или не на сключен договор между преносното и разпределителното предприятие и собственика на енергийното съоръжение.

С чл. 59, ал. 4 от ЗЕЕЕ е въведен принципът на безвъзмездно ползване от енергийните предприятия на сгради или части от сгради, собственост на трети лица за монтиране на средства за измерване и други съоръжения, свързани с доставката на електрическа и топлинна енергия и природен газ и обслужващи

потребителите в сградата. Този принцип е възпроизведен и в чл. 67, ал. 3 ЗЕ. Безвъзмездното ползване на сгради от енергийните предприятия е позволено само за монтиране на средства за измерване и други съоръжения, свързани с доставката на електрическа и топлинна енергия и природен газ, но не и за предоставяне на достъп през собствени уредби и съоръжения за преобразуване и пренос на електрическа енергия до други потребители. За собствениците (потребителите съгласно чл. 117, ал. 7 ЗЕ в ред. преди изм. в ДВ, бр. 74 от 2006 г., а сега чл. 117, ал. 8 от ЗЕ) на електрически уредби и съоръжения съществува задължение да предоставят достъп на преносното, съответно на разпределителното предприятие през собствените си уредби и съоръжения за целите на преобразуването и преноса на електрическа енергия до други потребители, но предоставянето на този достъп не е безплатно. Основание за този извод се намира в разпоредбата на изр. второ на чл. 117, ал. 8 ЗЕ, която регламентира заплащане на цена за предоставения достъп в размер, определен по методиката, одобрена от комисията. Безплатното ползване на сгради от енергийните предприятия за монтиране на средства за измерване и други съоръжения, свързани с доставката на електрическа енергия не е идентично с предоставянето на достъп на енергийното предприятие през собствени на други лица електрически уредби и съоръжения за целите на преобразуването и преноса на електрическа енергия до други потребители срещу заплащане на определена цена.

В отношенията между енергийното предприятие и собствениците на енергийни обекти и съоръжения, задължени да осигурят ползването на последните при осъществяване на дейността по преобразуване, пренос, разпределение и доставка на електрическа енергия или природен газ до крайните потребители, регламентирани в нормите на чл. 117, ал. 8 и чл. 197, ал. 9 от ЗЕ, законодателят е въвел принципа на възмездност.

С оглед продължителния характер на отношенията между страните, които имат за предмет задължителното за притежателя на енергийния обект предоставяне на достъп до последния за осъществяване на преноса или разпределението на електрическа енергия/природен газ до крайните потребители, те следва да се уреждат на принципа на предварителното възнаграждение, чийто периодичен характер е определящ и за равнопоставеността на страните по това правоотношение. Тази предварителност на възмездността, в хипотезата на чл. 117, ал. 8 и съответно на чл. 197, ал. 9 от ЗЕ, в условията на липса на договорно съгласие за определяне на цена, препраща към нормативно определените цени, съгласно Методика, приета от енергийния регулатор (Методика за определяне на цените на предоставен достъп на преносно съоръжение до други потребители за целите на преобразуването и преноса на електрическа енергия, на преноса на топлинна

енергия и на преноса на природен газ; одобрена с решение по Протокол №27/04.02.2008 г.).

Начинът, по който се определя това възнаграждение, при липсата на договорена за целта формула, не изключва приложението на Методиката на енергийния регулатор. Аргумент в тази насока може да се намери и в решение №179 от 18.05.2011 г. на ВКС по т. д. №13/2010 г., II т. о., ТК.

В тази насока е налице изрично произнасяне на ВКС по реда на чл. 290 от ГПК с решения, които съставляват задължителна практика за съдилищата, а именно Решение №91/11.09.2009 г. по т.д. 596/2008 г., II т. о.; Решение №37/30.03.2010 г. по т. д. №709/2009 г. и Решение №179 от 18.05.2011 г. по т. д. №13/2010 г., Т. К., II-ро т. о. на ВКС, в които е възприето становището, че "за визираните в чл. 117, ал. 7 от ЗЕ субекти възниква правото да сключат двустранен договор, насочен към уреждане на имуществените им отношения по повод предоставения от едната страна достъп до съоръженията в собствения ѝ имот срещу заплащане от другата страна на цената, определена по одобрената от КЕВР методика, като ползването на такъв достъп без наличието на сключено между страните съглашение се явява без правно основание, поради което възникналият между страните спор следва да се реши по правилата на неоснователното обогатяване". От самото съдържание на чл. 117, ал. 7 от ЗЕ (сега чл. 117, ал. 8 ЗЕ) следва, че достъпът не е безвъзмезден.

4.2. ДОСТЪП ДО ЕНЕРГИЙНИ ОБЕКТИ В ОТДЕЛНИТЕ СЕКТОРИ

Достъпът до електрически уредби и съоръжения, собственост на лица, които не са лицензианти е уреден в чл. 117, ал. 8 ЗЕ по отношение на електрически уредби и съоръжения. Съгласно чл. 117, ал. 8 от ЗЕ операторите на електропреносната мрежа, съответно оператора на електроразпределителна мрежа имат право да ползват съоръжения и обекти, собственост на други лица за целите на преобразуването и преноса на електрическа енергия до други клиенти. Ползването се предоставя след сключване на договор по цена, определена по методика, одобрена от комисията. При непостигане на съгласие комисията разпорежда предоставянето на ползването и заплащането на цена, определена от комисията по методиката.

Съществува разлика в начина на регламентиране предоставянето на достъп до чужди съоръжения в сектор газоснабдяване. Съгласно чл. 197, ал. 7 от Закона за енергетиката "Присъединените към газопреносната мрежа клиенти при техническа възможност и свободен капацитет предоставят ползването на собствените си съоръжения на съответния оператор на газоразпределителна мрежа, получил лицензия, за целите на разпределението на природен газ до други клиенти

на територията, определена в лицензията". Методиката на КЕВР третира определяне на цени за предоставен достъп от потребители на природен газ през собствените им съоръжения за целите на преноса му до други потребители и е неприложима в отношенията помежду им. Посочената разпоредба на чл. 197, ал. 7 от Закона за енергетиката установява задължение за пряко присъединените към преносната мрежа потребители да предоставят достъп през собствените си съоръжения, но на съответното газоразпределително предприятие, а не на преносното предприятие "Булгартрансгаз" ЕАД.

В сектор топлоснабдяване ползването на чуждо съоръжение е регламентирано в чл. 137, ал. 2 от ЗЕ. До прехвърляне на изградените от клиентите съоръжения, като присъединителен топлопровод, съоръженията към него и абонатна станция, топлопреносното предприятие заплаща цена за ползване на тези съоръжения.

Принадлежността на енергиен обект или съоръжение към преносна или разпределителна мрежа се определя с решение на Комисията за енергийно и водно регулиране. В компетентността на комисията е да определи и съответно да разпорежи предоставянето на ползването на тези съоръжения и обекти и заплащането на цена, определена по методика, приета от комисията.

4.3. ЗАЩИТА ПО АДМИНИСТРАТИВЕН И СЪДЕБЕН РЕД

Спорове във връзка с ползването на съоръжения и обекти, собственост на лица, които не са енергийни предприятия се решават и разглеждат, както следва - във връзка с достъпа и ползването на чужди съоръжения от страна на енергийните предприятия са приложими правилата на неоснователното обогатяване – чл. 59 от ЗЗД, каквато е и постоянната съдебна практика (решение №91 от 11.09. 2009 г. на ВКС по т. дело №596/2008 г., II т. о., ТК, решение №24 от 11.09.2009 г. на ВКС по т. дело №596/2008 г., II т. о., ТК; решение №179 от 18.05.2011 г. на ВКС по т. дело №13/2010 г., II т. о., ТК, с които е прието изрично, че ползването на такъв достъп без наличието на сключен между страните договор следва да се разглежда по правилата за неоснователното обогатяване). При прилагане на посочената разпоредба следва да са налице, освен предпоставките на чл. 59 ЗЗД, така и следните обстоятелства:

- да е доказана собствеността върху енергийния обект;
- да е налице обогатяване на енергийното предприятие за сметка на собственика на енергийния обект, съответно и обедняване на собственика;
- съответните съоръжения да имат статут на енергиен обект, а съответното лице собственик да не е лицензирано енергийно предприятие;

- енергийното предприятие да използва обекта в съответствие със ЗЕ и в изпълнение на дадената му лицензия за нуждите на други клиенти на съответната на лицензионна територия.

При отказ на собствениците на енергийни уредби и съоръжения да предоставят ползването им на оператора на електропреносната мрежа, съответно на оператора на електроразпределителна мрежа или газоразпределителна мрежа, решаването на проблема е възможно по административен или по съдебен ред. В правомощията на КЕВР е да реши въпроса при постъпил сигнал/жалба на съответното енергийно предприятие. Решението на комисията, съгласно ЗЕ представлява индивидуален административен акт, който подлежи на обжалване пред ВАС.

НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ ВЪПРОСИ В ОТРАСЪЛ ЕНЕРГЕТИКА

Със Закона за изменение и допълнение на НК (ДВ бр. 26 от 30.03.2004 г.) са въведени наказателни състави за санкциониране нарушаването на целостта на съоръжения или обекти от електропреносна или електроразпределителна мрежа, от газотранспортна или топлопреносна система, с които се създават условия за отклонение на електрическа енергия, природен газ или топлинна енергия (чл. 216а НК) и за санкциониране неправомерното присъединяване към електропреносна или електроразпределителна мрежа, или към газотранспортна или топлопреносна система, и неправомерно въздействие върху върху уредите за търговско измерване на електрическа енергия, природен газ, течно гориво, топлинна енергия, с което се създават условия за непълно отчитане на потребените електрическа енергия, природен газ, течно гориво, топлинна енергия (чл. 234в НК). Тези специални състави в Наказателния кодекс отчитат спецификите на енергията като движима вещ и значимостта на съоръженията и обектите от енергийната система на страната, тъй като с тези престъпни действия се нарушават обществените отношения, свързани с регулиране управлението и експлоатацията на електроразпределителните мрежи от съответните енергийни предприятия.

Със Закона за енергетиката са въведени специфични изисквания за лицензиране, регулиране и контрол при осъществяване на дейностите в енергетиката по производство, внос и износ, пренос, разпределение на електрическа и топлинна енергия и природен газ, пренос на нефт и нефтопродукти по тръбопроводи, търговия с електрическа и топлинна енергия и природен газ. Съгласно разпоредбите на Закона за енергетиката преносът и разпределението на електрическа енергия, топлинна енергия и природен газ и експлоатацията на преносните и разпределителните мрежи се осъществява от енергийни предприятия - собственици на съответните мрежи на обособена територия, лицензирани за извършване на пренос или разпределение на електрическа енергия, топлинна енергия или природен газ. Разпоредбите на чл. 87, 89, 130, 170 и 171 от същия закон предвиждат, че съответното енергийно предприятие осигурява преноса или разпределението на електрическата енергия, топлинната енергия или природния газ постъпващи в преносната или разпределителната мрежа, управление и поддържане на тази мрежа, обектите и съоръженията и спомагателните мрежи в съответствие с техническите изисквания.

Инкриминирането на деянията по чл. 216а и чл. 234в от НК е израз на значимостта на отношенията в енергетиката, която законодателят е определил предвид важността им за развитието на инфраструктурната мрежа в страната (енергоснабдителни мрежи и съоръжения) и за осъществяването на дейността на енергийните предприятия с оглед обществено-полезния характер на тази дейност.

В тези случаи от значение е какъв е обектът на посегателство - *съоръжения или обекти от електропреносна или електроразпределителна мрежа, от газотранспортна или топлопреносна система, както и спецификата на енергията (електрическа енергия, топлинна енергия и природен газ), като предмет на престъпление.*

Енергията е особена и твърде специфична по своя характер движима вещ, съгласно чл. 110 ЗС, с който е установена правната фикция, че енергията се счита за движима вещ. Според ЗЕ енергията обхваща електрическата, топлинната енергия и природния газ.

Различните видове енергия (електрическа, топлинна енергия и природен газ) се транспортират по преносни и/или разпределителни мрежи, които са собственост и се експлоатират от енергийни предприятия, лицензианти по смисъла на ЗЕ. Тези енергийни предприятия са следните:

- в сектор електроенергетика: "ЕСО" ЕАД, който извършва пренос на електрическа енергия по националната електропреносна мрежа, електроразпределителните дружества, които извършват разпределение на електрическа енергия на съответната лицензионна територия – "ЧЕЗ Разпределение България" АД, "ЕВН България Електроразпределение" ЕАД, "Енерго-Про Мрежи" АД и "ЕРП Златни пясъци" АД;
- в сектор топлоснабдяване: топлофикационните дружества, които извършват пренос на топлинна енергия по съответна топлопреносна мрежа;
- в сектор газоснабдяване: "Булгартрансгаз" ЕАД, който извършва пренос на природен газ по националната газопреносна мрежа и газоразпределителните дружества, които извършват разпределение на природен газ по съответната газоразпределителна мрежа на определената лицензионна територия.

Електрическата, топлинната енергия и природния газ се измерват и отчитат със средства за търговско измерване. Съгласно т. 58, §1 от ДР на ЗЕ "средства за търговско измерване" са технически средства за измерване, които имат метрологични характеристики и са предназначени да се използват за измерване самостоятелно или свързано с едно или повече технически средства и които се използват при продажбата на електрическа и топлинна енергия или природен газ.

"Енергиен обект" по смисъла на т. 23, §1 от ДР на ЗЕ е обект или съвкупност от обекти с предназначение в него или посредством него да се извършва производство на електрическа и/или топлинна енергия с определена мощност, добив или съхранение на нефт или природен газ, пренос, както и преобразуване на параметрите или вида на електрическа и топлинна енергия и природен газ, нефт или нефтопродукти през мрежи, както и техните спомагателни мрежи и съоръжения, разпределение на електрическа, топлинна енергия или природен газ през мрежи, както и техните спомагателни мрежи и съоръжения, без инсталациите на клиентите.

"Електропреносна мрежа" по смисъла на т. 20, §1 от ДР на ЗЕ е съвкупност от електропроводи и електрически уредби, които служат за пренос, трансформиране на електроенергията от високо на средно напрежение и преразпределение на електроенергийни потоци.

"Електроразпределителна мрежа" по смисъла на т. 22, §1 от ДР на ЗЕ е съвкупност от електропроводи и електрически уредби с високо, средно и ниско напрежение, която служи за разпределение на електрическа енергия.

"Газотранспортна система" по смисъла на т. 11, §1 от ДР на ЗЕ е система от свързани мрежи за пренос, разпределение на природен газ, както и съоръжения до и от газохранилища и добивни предприятия на територията на страната.

"Топлопреносна мрежа" по смисъла на т. 65, §1 от ДР на ЗЕ е система от топлопроводи и технологични съоръжения, разположени между границите на собственост на топлопреносното предприятие с топлоизточника и/или клиентите, служещи за пренос на топлинна енергия от топлоизточника до клиентите.

1. ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ПО ЧЛ. 216А НК

Чл. 216а НК (Нов - ДВ, бр. 26 от 2004 г.) (1) (Изм. - ДВ, бр. 33 от 2011 г., в сила от 27.05.2011 г.) Който сам или чрез друго неправомерно наруши целостта на съоръжения или обекти от електропреносна или електроразпределителна мрежа, от газотранспортна или топлопреносна система, от система за пренос на течни горива, или на водоснабдителна или канализационна система, с което създаде условия за отклоняване на електрическа енергия, природен газ, течни горива, топлинна енергия или вода, или отвеждане на отпадъчна вода, се наказва с лишаване от свобода до пет години и глоба до двадесет хиляди лева.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 33 от 2011 г., в сила от 27.05.2011 г.) Ако деянието по ал. 1 е извършено повторно, наказанието е лишаване от свобода от една до десет години и глоба до тридесет хиляди лева.

Нарушаване на целостта на съоръжения или обекти от електропреносна или електроразпределителна мрежа, от газотранспортна или топлопреносна система е престъпление по чл. 216а НК.

Субект на това престъпление може да бъде всяко наказателноотговорно лице.

Предмет на престъплението могат да бъдат чужди, непринадлежащи на дееца (субекта) вещи – както движими, така и недвижими вещи, които законът е конкретизирал като съоръжения или обекти от електропреносна или електроразпределителна мрежа, от газотранспортна или топлопреносна система, т.е. да са енергийни обекти. Тези вещи трябва във всички случаи да бъдат във владение на съответно енергийно предприятие. Определение на енергиен обект е дадено в т. 23 от §1 ДР на ЗЕ.

Изпълнителното деяние на разглежданото престъпление е нарушаване целостта на съоръжения или обекти от електропреносна или електроразпределителна мрежа, от газотранспортна или топлопреносна система, с което да се създаде условие за отклоняване на електрическа енергия, природен газ или топлинна енергия, т.е. то е различно от двете форми, посочени в общия текст на чл. 216 НК, а именно повреждане или унищожаване.

За разлика от престъплението по чл. 216 в хипотезата на чл. 216а става дума за нарушаване целостта на съоръжения или обекти от електропреносна или електроразпределителна мрежа, от газотранспортна или топлопреносна система, при което не се отнема възможността тя да се използва пълноценно съобразно нейното нормално (първоначално) предназначение нито временно, нито частично. В конкретния случай нарушаването целостта на съответните обекти и съоръжения е с цел създаване на условия за отклоняване на електрическа енергия, природен газ, топлинна енергия, а не възпрепятстване работата на тези обекти. Нарушаването целостта на съоръжение или обект от електропреносна или електроразпределителна мрежа, от газотранспортна или топлопреносна система се изразява в упражнено външно въздействие върху съоръжението или обекта, което може да бъде осъществено по различни начини.

В съдебната практика са установени различни механизми, водещи до нарушаване целостта на мрежата:

- посредством инструмент е отворено електрическото табло и е осъществено свързване на електрическите кабели (НОХД №275/2013 г. по описа на Районен Съд – Гълъбово);

- кабели, завързани към въздушната мрежа за ниско напрежение с метални куки, като едната от куките с кабел е прикачена към фазовия, а другата към нулевия проводник от въздушната мрежа за ниско напрежение и другият край на проводниците е свързан за конзолата на къщата. Чрез тези кабели подсъдимият подал електричество към дома си, като захранил електрически консуматори в него (НОХД №112/2011 г. по описа на Районен Съд – Гълъбово);
- посредством антенен кабел със сечение 2 x 0,8 кв. мм., който бил прикачен към фазов проводник от разклонителната кутия на електрическото захранване на асансьора на входа и към главния бушон на електрическото табло на апартамента, живущите в апартамента неправомерно са нарушили целостта на съоръжения от електропреносната мрежа (АНД №313 по описа за 2010 на Старозагорски районен съд; НОХД №6495 по описа за 2009 г., Пловдивски Районен съд).

За съставомерност на деянието по чл. 216а НК са без значение използваният начин и средства, стига те да не са общоопасни. Противоправният резултат от деянието е създаването на условия за отклоняване на електрическа енергия, топлинна енергия или природен газ.

Разпоредбата на чл. 216а, ал. 1 НК разграничава категорично видовете електрически мрежи като основание за това дава легалното им дефиниране в Закона за енергетиката (преносна и разпределителна §1, т. 20 и т. 22 от ДР), съответно газотранспортна и топлопреносна мрежа (т. 11 и т. 65).

Престъплението по чл. 216а, ал. 1 НК е формално, чийто състав не включва като последица настъпване на вреди.

Формата на вина при разглежданото престъпление е пряк умисъл по смисъла на чл. 11, ал. 2 от НК. Това означава субектът да има познание за обективните свойства на деянието, да съзнава че отклонява електрическата енергия (съответно топлинна енергия или природен газ) и по този начин създава условия за неправилното ѝ отчитане. Във волево отношение е имал за цел да ползва безплатно тази енергия.

Формата на престъпното поведение по чл. 216а НК може да бъде или лично извършване на престъплението или чрез друго. Тези възможности са дадени алтернативно в закона, но е процесуално недопустимо да се повдига обвинение където абстрактно е посочено, че подсъдимият "сам или чрез друго" е извършил престъплението.

2. ПРЕСТЪПЛЕНИЯ В ОТДЕЛНИ СТОПАНСКИ ОТРАСЛИ ПО ЧЛ. 234В НК

Чл. 234в НК (Нов - ДВ, бр. 26 от 2004 г.) (1) (Изм. - ДВ, бр. 33 от 2011 г., в сила от 27.05.2011 г.) Който сам или чрез друго осъществи неправомерно присъединяване към електропреносна или електроразпределителна мрежа, или към газотранспортна, топлопреносна, водоснабдителна или канализационна система, система за пренос на течни горива, или неправомерно въздействие върху уредите за търговско измерване на електрическа енергия, природен газ, течно гориво, топлинна енергия или вода, или отведена отпадъчна вода, с което създаде условия за непълно отчитане на потребените електрическа енергия, природен газ, течно гориво, топлинна енергия или вода, или на отведена отпадъчна вода, се наказва с лишаване от свобода до пет години и глоба до петнадесет хиляди лева.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 33 от 2011 г., в сила от 27.05.2011 г.) Ако деянието по ал. 1 е извършено повторно, наказанието е лишаване от свобода от една до осем години и глоба до двадесет хиляди лева.

Неправомерното присъединяване към електропреносна или електроразпределителна мрежа, или към газотранспортна или топлопреносна система, или неправомерното въздействие върху уредите за търговско измерване на електрическа енергия, природен газ или топлинна енергия, с което се създават условия за непълно отчитане на потребените електрическа, топлинна енергия или природен газ е престъпление по чл. 234в от НК. Субект на това престъпление може да бъде всяко наказателноотговорно лице.

Предмет на престъплението могат да бъдат чужди, непринадлежащи на дееца (субекта) вещи – както движими, така и недвижими вещи, които законът е конкретизирал като съоръжения или обекти от електропреносна или електроразпределителна мрежа, от газотранспортна или топлопреносна система, т.е. да са енергийни обекти. Тези вещи трябва във всички случаи да бъдат във владение на съответно енергийно предприятие. Определение на енергиен обект е дадено в т. 23 от §1 ДР на ЗЕ. В разпоредбата на чл. 234в, ал. 1 от НК се прави категорично разграничение на видовете енергийни мрежи, като основание за това дава легалното им дефиниране в Закона за енергетиката - електрически (§1, т. 20, т. 22 от ДР), съответно газотранспортна и топлопреносна мрежа (т. 11 и т. 65).

Формите на изпълнителното деяние, визирани в престъпния състав на чл. 234в от НК са две.

Първата е неправомерно присъединяване към електропреносна или електроразпределителна мрежа, или към газотранспортна, топлопреносна система. Неправомерно присъединяване към съответната мрежа е всяко техническо свързване на обект - собственост на физическо или юридическо лице към електропреносната или електроразпределителната мрежа, при нарушаване на нормативноустановените изисквания за присъединяване, с цел отклоняване или създаване на условия за отклоняване на електрическа енергия, топлинна енергия или природен газ от уредите за тяхното търговско измерване. Условията и редът за присъединяване са регламентирани в ЗЕ и Наредба №6 от 24.02.2014 г. за присъединяване на производители и клиенти на електрическа енергия към преносната или към разпределителните електрически мрежи (обн. ДВ. бр. 31 от 04.04.2014 г.); Наредба №4 от 05.11.2013 г. за присъединяване към газопреносните и газоразпределителните мрежи (обн. ДВ. бр. 105 от 06.12.2013 г.); Наредба №16-334 от 6 април 2007 г. за топлоснабдяването (обн. ДВ. бр. 34 от 24.04.2007 г.).

Неправомерното присъединяване се извършва от субекта само чрез действие, като неговото конкретно съдържание зависи от предмета на престъплението, но се изразява винаги в противозаконно присъединяване към съответна мрежа или система, при която субектът прибавя нови елементи към предмета или осъществява връзка между него и уреди за пряка консумация на електроенергията, топлинна енергия или природен газ, създавайки условия за непълното им отчитане. В посочената форма на изпълнителното деяние престъплението по чл. 234в, ал. 1 НК е резултатно, като същото е довършено с осъществяване на противозаконното присъединяване, с което са създадени условия за непълно отчитане на потребената електрическа енергия, топлинна енергия или природен газ. Присъединяването е неправомерно, тъй като е извършено в нарушение на установените нормативни правила и забрани, при липса на необходимата правоспособност.

Втората форма на изпълнителното деяние е неправомерно въздействие върху уредите за търговско измерване на електрическа енергия, природен газ, топлинна енергия. Неправомерно въздействие върху уредите за търговско измерване на електрическа енергия, природен газ или топлинна енергия е всяко физическо, техническо или друго действие върху самия уред или върху отделни негови части, с което се цели създаването на условия за непълно отчитане на действително потребената електрическа енергия, природен газ или топлинна енергия.

Формата на престъпното поведение по чл. 234в НК може да бъде или лично извършване на престъплението, или чрез друго, т.е. при условията на посредствено извършителство. Посредственото извършителство не е съучастие. При

него деецът съзнателно мотивира трето лице да извърши изпълнителното деяние на едно умишлено престъпление, като от фактическия извършител на деянието не може да се търси наказателна отговорност. При посредствено извършителство, лицето, което пряко осъществява присъединяването, мотивирано от дееца, трябва да бъде наказателнонеотговорно (малолетно или невменяемо) или да действа при някое от обстоятелствата, изключващи умишъла (чл. 14 и чл. 16 от НК). В последния случай субектът е следвало да е издал неправомерна служебна заповед или да е създал условия извършителят да не знае фактическите обстоятелства, принадлежащи към състава на престъплението, или с пряк умишъл за извършване на престъплението да се е възползвал от незнанието на извършителя.

В противен случай ще се касае за съучастие. Тези възможности са дадени алтернативно в закона, но е процесуално недопустимо да се повдига обвинение, където абстрактно е посочено, че подсъдимият "сам или чрез другиго" е извършил престъплението.

Начините на осъществяване на неправомерно присъединяване към съответната електрическа мрежа или друга мрежа или на неправомерно въздействие върху уредите за търговско измерване на енергия или природен газ са многообразни, но всички те трябва да водят до създаване на условия за непълно отчитане на потребените електрическа енергия, природен газ, течно гориво, топлинна енергия.

Престъплението по чл. 234в, ал. 1 НК е формално, чийто състав не включва като последица настъпване на вреди, но задължителен елемент от състава на престъплението е именно създаването на условия за непълно отчитане на потребените електрическа енергия, природен газ, или топлинна енергия. Постигането на противоположния резултат от деянието означава да не се измерват изцяло или частично потребените количества електрическа енергия, природен газ, или топлинна енергия, т.е. налице е непълно отчитане на ползваната енергия или природен газ. (НАХД №921 по описа на РС Ловеч за 2012 г.; НОХД №87 по описа на РС Пазарджик за 2014 г.; НАХД №142 по описа на РС Тополовград за 2009 г.)

От субективна страна деянието трябва да е извършено при пряк умишъл по смисъла на чл. 11, ал. 2 от НК, обвиняемият да е съзнавал общественоопасния характер на деянието си, да е предвиждал настъпването на общественоопасните последици от извършването му и да ги е целял.

Предметът на доказване от гледна точка на извършеното престъпление и участието на обвиняемия в него се формулира в обвинителния акт, като по този начин се поставят основните рамки на процеса на доказване и осъществяване правото на защита. Поради това този акт следва да съдържа всички признаци от

състава на престъплението (основен, квалифициращ или привилегирован), за което е повдигнато обвинение.

Установяването на факти и обстоятелства се извършва по правилата на НПК и при използване на всички допустими доказателства и доказателствени средства - протоколи за оглед, снимки, констативни протоколи, показания на свидетелите, нарочна съдебно-техническа експертиза, протокол за разпит на обвиняемо лице, протоколи от метрологични проверки и др.

В повечето от делата се назначават съдебно-технически експертизи, чиито задачи основно се свеждат до следното: неправомерно ли е установеното присъединяване към съответната мрежа или система, собственост на енергийно предприятие или представлява неправомерно въздействие върху уредите за търговско измерване на енергията; какъв е механизмът на осъщественото присъединяване към съответната мрежа или система на неправомерното въздействие върху уредите за търговско измерване на енергията; създадени ли са условия за непълно отчитане на потребената електрическа енергия, топлинна енергия или природен газ.

Времето на извършване на деянието е съществен елемент на обвинението, както във фактически, така и в правен аспект и като такова се явява част от предмета на доказване и очертава пределите на защитата на подсъдимия. Някои съдилища определят този елемент не като конкретна дата, а за определен период м. януари 2012 г. - 26.03.2012 г. включително, на неустановена дата (НОХД №74 по описа за 2012 г. на РС Пазарджик; НОХД №87 по описа за 2014 г. на РС Пазарджик; НАХД №1088 по описа за 2010 г. на РС Русе; НАХД №142 по описа за 2009 г. на РС Тополовград)

Органите на съдебната власт и прокуратурата са изправени пред проблем при доказване по безспорен начин на извършените престъпления по чл. 216а и чл. 234в от НК от обективна и субективна страна, поради факта, че в един обект обичайно живее повече от едно лице. Този проблем произтича от липсата на свидетели-очевидци на неправомерното присъединяване или въздействие, липсата на признание за извършеното престъпление, невъзможност за установяване на времето на извършване на деянието. Фактът, че субектът е титуляр на партида в съответното енергийно предприятие не води непременно до негативния извод за неговото съпричастие към деянието, което да обоснове осъдителна присъда. Във всеки конкретен случай трябва да се установят убедителни доказателства в подкрепа на обвинителната теза или дори само косвени доказателства, въз основа на които съдът, след цялостното им и задълбочено обсъждане, да стигне до единствено възможния и безпротиворечив извод за виновността на подсъдимия.

3. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛ. 78А ОТ НК

С изменението на чл. 216а и чл. 234в със Закон за изменение и допълнение на НК (ДВ, бр. 33 от 2011 г., в сила от 27.05.2011 г.) са били изменени размерите на предвидените наказания, като лишаването от свобода до три години е заменено с лишаване от свобода до пет години и съответно е увеличен размерът на глобата.

По този начин за разглежданите престъпления е отпаднала възможността от прилагане на разпоредбата на чл. 78а от НК.

4. ГРАЖДАНСКИ ПОСЛЕДИЦИ ОТ ПРЕСТЪПЛЕНИЕ ПО ЧЛ. 216А ИЛИ ЧЛ. 234В НК

Престъпленията по чл. 216а, ал. 1 НК и по чл. 234в НК са формални, чийто състав не включва като последица настъпване на вреди.

Във връзка с преценката за това, дали от дадено престъпление са претърпели вреди и съответно възникнала ли е процесуална правоспособност на определени лица (или лице) да бъдат страни в съдебната фаза (и от тук възможността да атакуват постановлението на прокурора по чл. 243 от НПК) следва да се имат предвид следните характеристики на конкретното престъпление, предмет на обвинението, които винаги е необходимо да са налични, за да се приеме, че от престъплението обективно може да има пострадал или ошетен юридическо лице: 1) дали престъплението е със съставомерни обществено опасни последици, т.е. дали в състава е предвиден определен престъпен резултат, което при престъпление на формално извършване (каквито са двата състава на чл. 216а и чл. 234в НК) не е налице; и 2) дали обектът на посегателство (защитените чрез криминализацията обществени отношения) е свързан с правната сфера на определен правен субект.

По принцип вредата, като негативно въздействие върху охранявано от правото благо, се състои в отрицателно изменение в материалната или в духовната сфера на даден правен субект. Респективно, отнесено към наказателното право, това общо положение обосновава, че засегнатият с престъплението обект следва да е свързан с имуществени или неимуществени права на гражданите.

С престъплението по чл. 216а и чл. 234в НК, както се посочи, се защитават обществените отношения, свързани с функционирането на отрасъл енергетика. Безспорно отговорът на въпроса дали от конкретното престъпление има пострадал, се извършва на основата на анализ на конкретния фактически състав, респективно от този анализ е необходимо да може да се направи и да следва поло-

жителен извод за това, дали е налице престъпен резултат накърняващ непосредствено нечии права, като следва да се акцентира, че вредоносният резултат следва да произтича пряко и непосредствено от конкретното престъпление, а не от деянието в най-общ и широк смисъл.

С оглед горните съображения съдът приема, че за да придобие едно лице качеството на пострадад по смисъла на чл. 74, ал. 1 от НПК, то това лице следва да е претърпяло такива вреди от самото престъпление, които биха му позволили да встъпи в процеса като граждански ищец или частен обвинител, т.е. активната легитимация за обжалване на прекратителното постановление е поставена на плоскостта на обективно претърпени вреди (от конкретното престъпление) и тяхното наличие е предмет на законодателна преценка и въз основа на критериите изложени по-горе, респективно не може да бъде резултат на субективно усещане. Но критериите за регламентираното в чл. 74 от НПК качество "пострадал" и следващите от това права и възможности за процесуално участие са обективно установени.

Когато тези критерии не могат да бъдат установени, енергийните предприятия разполагат с икове с правно основание чл. 45 ЗЗД за поправяне на вредите, които са им причинени в резултат на неправомерно присъединяване към електроснабдителната, топлоснабдителна, съответно газоснабдителна мрежа или неправомерно въздействие върху средство за търговско измерване и незаконно потребление на енергия).

Уважаването на предявени икове с правно основание чл. 45 ЗЗД предпоставя установяване на следните обстоятелства: извършването на твърдяното противоправно деяние (в случая незаконно присъединяване към електроснабдителната, топлоснабдителна, съответно газоснабдителна мрежа и незаконно потребление на енергия), настъпване на вредоносния резултат (причиняване на имуществени вреди на енергийно дружество, представляващи финансови загуби от изразходвана, но неплатена енергия), наличието на причинна връзка между деянието и вредоносния резултат и виновност на дееца.

Според разпоредбата на чл. 222 ГПК влязлата в сила присъда е задължителна за съда, който разглежда гражданските последици от деянието относно факта на извършването му, противоправността му и виновността на дееца. За тези обстоятелства присъдата се ползва със сила на пресъдено нещо. Поради това, извършването на противоправно деяние (осъществяване на неправомерно присъединяване към водоснабдителната система) и виновността на извършителя са установени с влязлата в сила присъда.

Задължителната сила на присъдата, обаче, се отнася само до елементите на престъпния състав. Останалите факти, релевантни за гражданското дело, следва да бъдат доказани - причиняването на щета на енергийното дружество в резултат

на противоправното поведение на извършителя, кога точно е изградено неправомерното присъединяване към съответната система или кога точно е извършено въздействие върху уреда, през какъв период от време е съществувало, потребявана ли е чрез неправомерното присъединяване енергия и в какво количество.

5. РАЗГРАНИЧАВАНЕ НА СЪСТАВИТЕ ПО ЧЛ. 216А И ЧЛ. 234В НК

В двата състава е предвидена еднаква форма на изпълнителното деяние - неправомерно присъединяване към преносна или разпределителна мрежа. При всяко неправомерно присъединяване, независимо от начина, по който е извършено, се нарушава целостта на съответните съоръжения или обекти.

Разликата може да се сведе единствено до последиците от съответното деяние: при престъплението по чл. 216а се създават условия за отклоняване на енергия или природен газ, т.е същата не се отчита изобщо от средства за търговско измерване, докато при престъплението по чл. 234в в резултат на неправомерното присъединяване се създават условия за непълно отчитане (частично или пълно) на потребените електрическа, топлинна енергия или природен газ.

6. РАЗГРАНИЧАВАНЕ НА НЕПРАВОМЕРНО ПРИСЪЕДИНЯВАНЕ КЪМ ПРЕНОСНА ИЛИ РАЗПРЕДЕЛИТЕЛНА МРЕЖА ОТ ОТНЕМАНЕ НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГИЯ ОТ ВЛАДЕНИЕТО НА ДРУГИГО (ЧЛ. 195 ВЪВ ВР. С ЧЛ. 194 ОТ НК)

При констатирана неправомерност на действията на определено лице основният въпрос е дали с тях е извършено неправомерно присъединяване към електропреносната или електроразпределителната мрежа на страната или отнемане на електроенергия от владението на другото. И двете понятия са легално дефинирани в §1 от Допълнителните разпоредби на Закона за енергетиката. Съгласно т. 20 "електропреносна мрежа" е съвкупност от електропроводи и електрически уредби, които служат за пренос, трансформиране на електроенергията от високо на средно напрежение, преразпределение на електроенергийни потоци или транзитиране на електрическа енергия за трета страна. Според т. 22 "електроразпределителна мрежа" е съвкупност от електропроводни линии и електрически уредби с високо, средно и ниско напрежение, която служи за разпределение на електрическа енергия.

Необходимо е много точно да се определи мястото на присъединяване - към преносна/разпределителна мрежа или към проводник/инсталация, захранващ

инсталация на сградата, след средствата за търговско измерване на клиентите. Във втората хипотеза вредата, която се причинява с неправомерните действия не е за съответната мрежа на енергийно предприятие, а за физическото лице, тъй като отклонената енергия се отчита от електромера на съответния клиент и той следва да я заплати.

7. НАЧИНИ НА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА НЕПРАВОМЕРНО ПРИСЪЕДИНЯВАНЕ КЪМ СЪОТВЕТНАТА МРЕЖА

Начините на осъществяване на неправомерно присъединяване към съответната мрежа или система са многообразни, но всички те трябва да водят до създаване на условия за непълно отчитане на потребените електрическа енергия, природен газ или топлинна енергия.

Най-често неправомерно присъединяване към съответната мрежа или система става чрез:

- свързване през стълбищните разпределителни кутии към кабелите на електрическата инсталацията на субекта (преди входа на апартамента);
- манипулации, извършвани директно в електротабло - най-често се установява незаконно свързване на проводници и мостове;
- инсталиране на т.нар. "екраниран кабел" в предварително подготвена за целта метална тръба (най-често наподобяваща водопроводните тръби на сградата и се полага по време на строителството в близост до ВиК инсталацията);
- свързване на проводник към магистралния кабел, който е вкопан в земята извън сграда, където се извършва кражбата на ток;
- кражба от съседни апартаменти през тухлена стена с прекачване на проводник към локална електрическа инсталация;
- присъединяване към мрежата без поставяне на средство за търговско измерване.

Установените от съдебната практика начини на осъществяване на неправомерно присъединяване към съответната мрежа или система са различни в зависимост от конкретния механизъм на присъединяване, използван от субекта, например:

- присъединяване посредством мостов кабел (НОХД №108/2014г. по описа на РС – гр. Трявна);
- неправомерно присъединяване, осъществено посредством мостов проводник (НОХД №882/2014 г. по описа на СРС).

- присъединяване посредством усукан проводник (ВНОХД №40 по описа за 2014 г. на Кюстендилски окръжен съд);
- самоволно присъединяване към електроразпределителната мрежа (дело 20101230201508 на РС Петрич);
- присъединяване чрез използване на прикачен проводник (НАХД №326 по описа за 2010 г. на Беленски РС; НАХД №303 по описа за 2010 г. на РС Карлово).

Неправомерното въздействие върху уредите за търговско измерване на енергия или природен газ се осъществява по различни начини, но всички те трябва да водят до създаване на условия за непълно отчитане на потребените електрическа енергия, природен газ или топлинна енергия.

В практиката се използват различни видове средства за търговско измерване на електрическа енергия, природен газ и топлинна енергия.

Средства за търговско измерване на електрическа енергия. За измерване на потребено количество електрическа енергия има следните видове електромери, както частично е споменато и по-горе в текста:

- Според вида на действие електромерите се делят на механични и електронни. Механичните електромери вече почти не се ползват поради остарялата технология и многото грешки, които с течение на времето се натрупват. През последните години масово механичните електромери се заменят с електронни електромери.
- Според вида на измерване електромерите се делят на директни и индиректни.
- Според мощност на фазите се делят на еднофазни (монофазни) и трифазни. Има и електромери с дистанционно отчитане.

Разходомери за отчитане на количествата природен газ. За измерване на потребено количество природен газ има три основни вида разходомери:

- Диафрагмени: Този вид разходомери са приложими за измерване на количествата газ на битови потребители и при хранване на малки консуматори с ниско налягане. Тези разходомери работят на принципа на обемния метод на измерване, който осигурява отчитане директно в m^3 (кубични метри).
- Ротационни: Принципът, използван при тези разходомери е също така от типа "обемно" измерване и позволява постигането на много добра точност, свързана с голяма динамика (обхват) на измерването.
- Турбинни: Турбинните разходомери се използват предимно за измерване на големи газови количества при средно и високо налягане. Разхо-

домерите са снабдени с един или повече изходи на импулси, които подават ниско - или високочестотни импулси.

Средства за търговско измерване на топлинна енергия. За измерване на потребено количество топлинна енергия има следните видове топломери: ултразвукови топломери и турбинкови топломери, включително електронни.

Най-често използваните методи за манипулация на електромерите са:

- Монтаж на дистанционно управление в електромера, което изключва и включва манипулационните елементи, променящи измерването. Собственикът изключва дистанционно манипулацията през деня, докато е на работа, вечер и в почивни дни я активира, нарушавайки нормалната схема на измерване, като "спестяването" често достига 100%;
- Монтаж на светлочувствителен датчик в електромера, който задейства манипулацията минути след затваряне вратата на таблото. При отваряне от инкасатор и осветяване правилното мерене се възстановява незабавно;
- Шунтиране (заобикаляне) на токовете измервателни вериги вътре в електромера;
- Включване на последователни резистори в напреженовите измервателни вериги на електромера;
- Премахване или добавяне на допълнителни елементи във веригите на АЦП (аналогово-цифровия преобразувател) на електромера;
- Прекъсване проводниците на напреженовите вериги вътре в електромера;
- Прикачване на магнит към корпуса на електромера. В този случай дискът му се върти, но той отчита значително по-малко електроенергия;
- Пробиване на електромер и застопоряването му с топлийка. Същият ефект може да се постигне и с конски косъм, тънка жица или рибарска корда. Те също се промушват в пробита върху електромера дупка;
- Прикачване на "мост" към електромер (кабел, който заобикаля уреда). Допустимата грешка в отчитането на електроенергията при нормално работещите уреди е 2%. При електромера с "моста" грешката достига до 80%.
- Срязване на някои от фазите (при трифазните електромери). Така електромерът отчита, но твърде скромно.

Посочените методи, използвани за манипулация на електромерите, могат да се използват и при манипулация на средствата за търговско измерване на топлинна енергия и природен газ.

В съдебната практика също са установени различни начини за неправомerno въздействие върху уредите за търговско измерване:

- прекъснат трифазен електромер, при който една от фазите е шунтирана към гръбнака на мрежата (захранващата линия) преди електромера, по който начин се създават условия за неотчитане на консумираната електрическа енергия (ВНОХД №40 по описа за 2014 г. на Кюстендилски окръжен съд);
- неправомерно монтиране на допълнителен кабел, единия край на който е завързан (поставен) на фазата преди електромера, а другият му край е свързан с фазата зад електромера - по този начин през електромера не протича, съответно - не се отчита консумираната електрическа енергия. Целостта на електрическата верига е нарушена, електромерът не е повреден, но монтирания допълнителен "шунт" го заобикаля и създава условия за отклоняване на електрическа енергия (НОХД №338 по описа за 2012 г. на РС Карлово).

ВЪПРОСИ НА КОНКУРЕНТНОТО ПРАВО В СЕКТОР ЕНЕРГЕТИКА

Декларацията на Нели Крус³¹, тогава комисар по конкуренцията, произнесена след решението относно придобиването на унгарската компания MOL от енергийния гигант E.ON илюстрира решимостта на ЕК да ускори процеса на завършване изграждането на Вътрешния пазар и либерализацията в енергийния сектор, като прибягва преди всичко до правилата за защита на конкуренцията. Нели Крус заяви, че е:

*"убедена, че съвкупността от коригиращи мерки в това дело ще стимулира развитието на конкуренцията на унгарските пазари на природен газ и електроенергия. Възприетият от Комисията подход отразява ангажирането ѝ да гарантира развитието на действителна конкуренция на енергийните пазари, където неотдавна регулирането беше премахнато"*³².

Тя добавя, също така, че проучването на сектора³³ е доказало незадоволителното функциониране на енергийните пазари. Така,

*"Комисията, като подкрепя интеграцията на енергийния сектор в европейски мащаб и неговото реструктуриране, трябва да следи за разрешаването на всеки проблем, възникнал в областта на конкуренцията, и за защитата на потребителите"*³⁴.

Очевидно с тази практика ЕК преследва една легитимна цел, а именно – отварянето на пазарите за конкуренцията. Правната рамка относно защитата на конкуренцията обаче изглежда не е най-подходящият инструмент³⁵. Някои от представителите на доктрината я квалифицират като "квази-регулация", изглеждаща им също така много интервенционистка³⁶. Дж. Монти посочва лекарство-

³¹ Communiqué de presse de la Commission du 21 décembre 2005 IP/05/1658

³² Ibid.

³³ Communication de la Commission, Enquête menée en vertu de l'article 17 du règlement (CE) n° 1/2003 sur les secteurs européens du gaz et de l'électricité du 10 janvier 2007, COM(2006) 851 - Non publié au Journal officiel

³⁴ Ibid

³⁵ M. Piergiovanni, "EC Merger Control Regulation and the Energy Sector: An analysis of the European Commission's Decisional Practice on Remedies", Journal of Network Industries, Volume 4, n°3, 2003, p. 266.

³⁶ L. Hancher, R. De Vlam, Merger remedies in the electricity sector", dans D. GÉRADIN (Ed.), Remedies in Network Industries: EC Competition Law vs. Sector-specific Regulation, Intersentia, 2004, p. 220

то: "turn the Commission into an industry regulator which uses its powers to improve the way markets work"³⁷.

Това обаче няма да стане без проблеми. Познанията на ЕК за енергийния сектор не са равни на тези на един истински секторен регулатор, което пък създава риск от неправилно разбиране на пазарите и прилагане на неподходящи решения. Освен това ЕК преследва и друга цел – реализирането на вътрешния пазар. Средствата за постигането ѝ биха могли да влязат в противоречие с целта на конкуренцията. Практиката по отношение на коригиращите мерки илюстрира трудността на този опит за баланс на интересите, за който става дума. Същевременно тази критика поражда въпроси относно близостта на органите за защита на конкуренцията и регулаторите в областта на енергийния сектор.

1. БЛИЗОСТ НА РЕГУЛАТОРИТЕ И НА ОРГАНИТЕ ЗА ЗАЩИТА НА КОНКУРЕНЦИЯТА В РАМКИТЕ НА КОНТРОЛА НА ЕНЕРГИЙНИЯ СЕКТОР

Целите и правните инструменти на двата органа се различават в по-голямата си част. Секторният регулатор се намесва *ex ante*, като определя правила, които могат да бъдат от различен характер (като например таваните на цените), докато органите за защита на конкуренцията се намесват *ex post*, за да осъдят едно антиконкурентно поведение, като например злоупотреба с господстващо положение или тайно съглашение. Все пак в някои случаи и преди всичко в секторите в процес на реструктуриране, органите за защита на конкуренцията и регулаторите би следвало да си сътрудничат, за да осигурят условия за действителна конкуренция на пазара и създаването на единен европейски пазар.

Много автори³⁸ са се опитвали да определят разпределението на задачите между регулаторите и органите за защита на конкуренцията. Същата проблема-

³⁷ G. Monti, *EC Competition Law*, Cambridge University press, 2007, p. 476, "...превърща Комисията в индустриален регулатор, който използва своите правомощия, за да подобри начина, по който работи пазарът".

³⁸ A. Perrot, "La frontière entre régulation sectorielle et politique de la concurrence" *Revue française d'Economie*, 2002 Vol. 16 n°4, p.81-112; P. Rey, "Toward a Theory of Competition Policy", dans Dewartipont, Mathias, Hansen, Lars Peter, Turnovsky, Stephen (eds), *Advances in Economics and Econometrics: Theory and Applications*, 2003 Eighth World Congress, Vol. II Cambridge University Press, 2000; D. Newbery, "The relationship between regulation and competition policy for network industries", papier écrit pour la conférence *How should competition policy transform itself? Designing the new competition policy*, 2003, Japon; D.

тика е разгледана от Д. Жерардин и Ж. Сидак³⁹ в сектора на телекомуникациите. Според тези автори използването на различни правни инструменти оправдава полагащото се на всеки един от двата органа специфично поле на компетентност⁴⁰.

Целта на настоящото изложение е да докаже сходството и спецификите на регулаторната политика и на политиката на защита на конкуренцията. Ще бъдат сравнени целите, процедурите и инструментите, с които разполагат двата органа.

2. ЦЕЛИ НА РЕГУЛАТОРИТЕ И НА ОРГАНИТЕ ЗА ЗАЩИТА НА КОНКУРЕНЦИЯТА

Регулаторните органи и органите за защита на конкуренцията имат обща цел – подобряването на икономическата ефективност (срв. Доклад на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР))⁴¹ относно отношенията между регулаторите и органите за защита на конкуренцията). Според М. Монти, органите в двата случая се стремят да отстранят препятствията пред установяването на действителна конкуренция, пред гарантирането на сигурността на снабдяването и постигането на целите по опазването на околната среда⁴². Тази обща основа обаче крие много противоречия. На първо място, въпреки допускането за обща основна цел, специфичните цели са различни: от една страна, насърчаване на конкуренцията и контролиране на прилагането ѝ в определен сектор на икономиката; от друга страна, санкциониране на антиконкурентните практики. Във всеки случай подобряването на икономическата ефективност е неясна цел, която трябва да бъде уточнена⁴³.

Moss, "Electricity Mergers, Economic Analysis and Consistency: Why FERC Needs to Change Its Approach", *AAI Working Paper 04-02*, 2005.

³⁹ D. Gerardin, G. Sidak, "European and American Approaches to Antitrust Remedies and the Institutional Design of Regulation in Telecommunications", *working paper*, disponible sur http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=351100

⁴⁰ Ibid. p. 20 et s.

⁴¹ OCDE, "Relationship between regulators and competition authorities, Directorate for financial, fiscal and enterprise affairs, Committee on Competition Law and Policy, DAFPE/CLP (99) 8. disponible sur <http://www.oecd.org/dataoecd/35/37/1920556.pdf>

⁴² M. Monti, "Applying EU Competition Law to the new liberalised energy markets", discours prononcé, World Forum on Energy Regulation, 6 octobre 2003, Rome. Disponible sur : <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/03/447&format=PDF&aged=1&language=EN&guiLanguage=en> .p.2

⁴³ A. Perrot, "La frontière entre régulation sectorielle et politique de la concurrence" *op.cit.* p.85 et s.

Относно политиката на конкуренция, целите на органите за защита на конкуренцията не винаги са точни. А. Уинкльър⁴⁴ отбелязва най-вече това, че предприятията се оплакват от липсата на прозрачност в политиката на Комисията. Според автора някои от тях са осъдили някои оздравителни мерки като несъразмерни спрямо проблема на конкуренцията, индуциран от поведението. Публикуването на тълкувателни решения не е достатъчно, за да се изяснят въпросите относно мотивите на Комисията.

В литературата⁴⁵ са отбелязани няколко възможни цели, които органите за защита на конкуренцията да преследват. Една от споменатите цели очевидно е защитата на самата конкуренция. Органите за защита на конкуренцията се стремят да ограничат създаването на значителна пазарна сила⁴⁶. Те биха могли също да защитават потребителите и в този случай политиката за защита на конкуренцията поддържа нивото на задоволеност на потребителите⁴⁷. В други случаи органите за защита на конкуренцията могат да защитават конкурентите на някои предприятия, присъстващи на пазара. Например, някои регламенти целят да защитават търговците на дребно по отношение на големите дистрибутори. Накрая сред целите за постигане може да се отбележи и повишаването на конкурентната ефикасност или поддържането на общата полза, най-често по принуда, като към този критерий се прибавя запазването на справедливия дял за потребителите⁴⁸. Подобен подход позволява към тях да се включат и някои цели, свързани със справедливостта. Желателно би било, например, ценовите условия да бъдат еднакви в границите на националната държава. В този смисъл можем да цитираме А. Перо, който обсъжда всяка една от възможните цели на политиките на конкуренция, като ги съотнася към основната цел – икономическата⁴⁹. Защитата на конкурентите е оправдана ако същите са основни действащи лица в про-

⁴⁴ A. Winckler, "Some Comments on Procedure and Remedies under EC Merger Control Rules: Something Rotten in the Kingdom of the EC Merger Control?", in Leveque F. et Shelanski E. (eds) *Merger remedies in American and European Union Competition Law*, édition, Edward Elgar Publishing, 2003, p.86

⁴⁵ Ch Gavalda, G. Parlieni, *Droit des affaires de l'Union européenne* op.cit.p.261; L.Dubouis, Cl.Blumann, *Droit matériel de l'Union européenne*, 5e édition, Paris, Montchrestien, 2009, p. 491, A.Jones, B.Sufrin, *EC Competition Law*, 3th edition, 2007, Oxford press, p. 38 et s.

⁴⁶ L. Dubouis, Cl. Blumann. *Droit matériel de l'Union européenne*, op.cit. p.492-493

⁴⁷ A. Jones, B. Sufrin. *EC Competition Law*, op.cit. p.13, R. J. Van Den Bergh and P.D. Camesasca, *European Competition Law and Economics: A Comparative Perspective*, 2nd edn. Sweet and Maxwell, Antwerpen, 2006,p.29-30

⁴⁸ A. Jones, B. Sufrin. *EC Competition Law*, op.cit. p. 7 - 9

⁴⁹ A. Perrot, "Politiques de la concurrence, régulation et croissance : les choix de l'Europe et des Etats-Unis" in *LES OBSTACLES À LA CROISSANCE EUROPÉENNE*, Cahier n° 3, juillet 2003 du Cercles des économistes, p.80 et s. Disponible sur <http://www.lecercledeseconomistes.asso.fr/spip.php?article16>

цеса на обновяване на сектора⁵⁰. Защитата на националните шампиони е единствената неконкурентна цел, посочена от А. Перо⁵¹. Този аргумент обаче е критикуван и не се посочва изрично в решенията на политиката по конкуренция в Европа.

Проучването на ОИСР предложи дефиниция на ролята на регулаторите. Те трябва да имат за цел свалянето на бариерите на входа, за да улеснят достъпа на предприятията до ресурсите, отдаването на ресурсите на предприятията, които да ги използват по най-ефикасния начин и организирането на универсално обслужване⁵². Подобна оценка позволява да се приеме, че мисиите, предоставени на регулаторите, включват в по-голяма степен, отколкото органите за защита на конкуренцията, измерение, имащо характер на преразпределение. Организирането на универсалното обслужване предполага управлението на трансфера на ресурси между представители⁵³.

Относно регулаторите А. Перо анализира и други цели⁵⁴. Регулаторите допринасят също за териториалното устройство. Този аргумент беше посочен от ART (Орган за регулиране на телекомуникациите – ОРТ), за обясняване на избор по отношение на предоставянето на честоти в процеса на прегрупиране на местния радиовъзел. Други цели на регулатора биха могли да бъдат: инвестирането, съхраняването на културното наследство и заетостта.

Същевременно е необходимо да се отбележи, че регулаторите не търсят последователно икономическата ефективност или защитата на конкуренцията. Техните цели, за разлика от тези на органите за защита на конкуренцията, могат да бъдат и неконкурентни. Но ще видим, че в някои случаи те могат да влязат в конфликт с органите за защита на конкуренцията⁵⁵.

В заключение, органите за защита на конкуренцията и секторните регулатори са двамата участници, които управляват и следят действията на предприятията, понякога обаче с конфликтни цели. Предприятията могат да извлекат полза от тези конфликти. Като противопоставят двата органа те действително могат да се предпазят от действията на единия от тях. Регулаторът понякога преследва цели, които противостоят на конкуренцията и е възможно да не споделя някои

⁵⁰ Ibid. p. 83

⁵¹ Ibid.

⁵² OCDE, "Relationship between regulators and competition authorities", Directorate for financial, fiscal and enterprise affairs, Committee on Competition Law and Policy, DAF/CLP (99) 8. disponible sur <http://www.oecd.org/dataoecd/35/37/1920556.pdf> , p.60.

⁵³ Ibid. p.12

⁵⁴ A. PERROT, "La frontière entre régulation sectorielle..." *op. cit.* p.87

⁵⁵ OCDE, "Relationship between regulators and competition authorities", Directorate for financial, fiscal and enterprise affairs, Committee on Competition Law and Policy, DAF/CLP (99) 8. disponible sur <http://www.oecd.org/dataoecd/35/37/1920556.pdf> , p.72

от решенията на властите, отговарящи за конкуренцията. Този факт е в полза на оттеглянето на регулаторите веднага щом условията на пазара позволяват поддържането на конкурентна ситуация. Докато обаче тя все още не е постигната, регулаторите запазват основната си роля. Прикрепени към един единствен сектор и поддържащи висока степен на информираност те са в състояние да определят конкурентна рамка за секторите в състояние на либерализация и реструктуриране.

3. СРАВНЕНИЕ НА СРЕДСТВАТА, ВЪЗПРИЕТИ ОТ РЕГУЛАТОРИТЕ И ТЕЗИ НА ОРГАНИТЕ ЗА ЗАЩИТА НА КОНКУРЕНЦИЯТА

Подобно сравнение е предмет на дискусия не само в юридическата теория, но също и в икономическата сфера. Проучвания осветлиха различията, съществуващи между двата подхода. В своята статия от 2000 г. П. Рей изброява четири точки, които диференцират органите за защита на конкуренцията и регулаторните органи в сектора на телекомуникациите⁵⁶. Става дума за процедурите и право на контрол, информационното ниво и независимостта по отношение на останалите играчи на пазара. Тези четири точки, отличаващи двата органа, обхващат само част от реалността.

От общоприетото разпределение на ролята между регулаторите и органите за защита на конкуренцията и от мястото, което им е отредено в процеса на либерализация, може да се определят правните инструменти, с които разполагат, както и процедурите, съответстващи на тези два вида органи. Докато органите за защита на конкуренцията се ограничават да контролират само законосъобразността на поведението на предприятията, регулаторните органи разполагат с повече правомощия и могат да възпират действията на икономическите участници по няколко начина. Те могат, например, да контролират решенията им за инвестиране. Те могат също да променят индустриалната структура на сектора, като оказват влияние върху достъпа.

Ще анализираме инструментите, с които разполага всеки един от органите, по две оси, а именно обхвата на поредиците от инструменти, които имат на разположение и динамиката на мониторинга.

3.1. РЕГУЛАТОРНИ ОРГАНИ

Регулаторите разполагат с по-широк набор от правни инструменти от този, който имат на разположение органите за защита на конкуренцията в рамките на

⁵⁶ P. Rey, "Toward a Theory of Competition Policy" *op.cit.* 121-128

антитръстовата политика. В своето сравнително изследване на регулаторите и на органите за защита на конкуренцията А. Перо посочва, че палитрата от варианти на достъпни за регулаторите решения е много по-богата⁵⁷. Сред най-често използваните от регулаторните органи инструменти може да се посочат тези от договорен тип, от които три са най-важните: контрол върху цените, контрол върху количествата и контрол на входа и на изхода на пазара. Благодарение на контрола на входа и на изхода органите могат да упражняват контрол върху структурата на пазарите, като въздействат пряко върху броя на играчите и тяхната самоличност. Те могат също да предлагат някои инициативи като договори за възстановяване на средства, на базата на тавана на цените. Предприятията са насърчавани да намаляват цените чрез възможността да увеличават маржовете си.

На пазара за добив на суровини регулаторът контролира броя на участниците чрез издаването на разрешителни. Друга мярка може да бъде приета за контрола на броя на играчите. На пазара на следващия етап регулаторът може да контролира структурата на активните предприятия, като предприема например раздробяването им.

3.2. ОРГАНИТЕ ЗА ЗАЩИТА НА КОНКУРЕНЦИЯТА

В областта на конкуренцията изборът на инструменти е обусловен от вида практики⁵⁸.

Инструментите в рамките на антитръстовата политика

Един антитръстов казус се анализира на два етапа. Органите за защита на конкуренцията трябва най-напред да определят дали случаят попада в режима на споразумения между предприятия, решения на сдружения на предприятия и съгласувани практики (член 101 ДФЕС, предишен член 81 ДЕО), или в режима на злоупотреба от страна на едно или повече предприятия с господстващо положение (член 102 ДФЕС, предишен член 82 ДЕО).

След определянето на режима, органите за защита на конкуренцията могат да санкционират антитръстовите практики преди всичко посредством инструменти от репресивен характер: нареждане за прекратяване на незаконосъобразното поведение; корективни възпиращи мерки и парични санкции⁵⁹. Коректив-

⁵⁷ A. Perrot, "La frontière entre régulation sectorielle..." *op.cit.* p.82

⁵⁸ M. Leddy, "Les différences en contrôle des concentrations et en antitrust" *RCC*, n°133, 2003p.45

⁵⁹ Article 5 du Règlement (CE) No 1/2003 Du Conseil du 16 décembre 2002 relatif à la mise en œuvre des règles de concurrence prévues aux articles 81 et 82 du traité, *Journal officiel n° L 001 du 04/01/2003*

ните мерки се използват с цел прекратяване на констатираното нарушение⁶⁰. Те могат да бъдат поведенчески или структурни⁶¹. Във всеки случай поведенчески мерки се използват по-често от структурните мерки⁶².

Това са единствените инструменти, с които разполагат органите за защита на конкуренцията в рамките на антитръстовата политика. Същите не разполагат с договорни инструменти от типа на фиксирани цени и количества, тези инструменти могат да се използват от регулаторите.

Инструментите в рамките на политиката на контрол на концентрацията

Инструментите, с които разполагат органите за защита на конкуренцията по отношение на контрола на концентрациите са от същия характер. Ако органът за защита на конкуренцията смята, че концентрацията създава проблеми във връзка с конкуренцията, същият може да изиска от предприятията серия от мерки⁶³. Но както в рамките на антитръстовата политика може да се направи заключението, че мерките са два вида – структурни и/или поведенчески. Но противно на антитръстовите казуси, органите за защита на конкуренцията тук дават предимство на първия вид мерки. По този начин те могат да въздействат върху структурата на предприятията, уведомили за концентрацията.

Една от съществените разлики между инструментите, с които разполагат регулаторите и тези на органите за защита на конкуренцията, е мониторингът на мерките, които са били предприети. Мониторингът от страна на органите за защита на конкуренцията е ограничен темпорално, докато работата на регулаторите продължава във времето. Така регулаторите могат да използват насърчаващи договори, т.е. да намират решения на няколко етапа. Например, през първия етап регулаторът определя стандарт относно цените, който в последствие е проверен и/или преразгледан⁶⁴. Що се отнася до органите за защита на конкуренцията, те не са в постоянна връзка с предприятията, а се обръщат към тях извънредно, когато се появяват антиконкурентни проблеми. Необходимите мерки, когато са

⁶⁰ A. Winckler, "Les nouveaux pouvoirs de la Commission européenne en matière de mesures correctives et de sanctions" in Brunet, F., Canivet, G. *Le nouveau droit communautaire de la concurrence*, LGDJ, Paris, 2008, p. 352

⁶¹ Article 7, paragraphe 1 du Règlement (CE) No 1/2003 Du Conseil du 16 décembre 2002 relatif à la mise en œuvre des règles de concurrence prévues aux articles 81 et 82 du traité, *Journal officiel n° L 001 du 04/01/2003*

⁶² A. Winckler, "Les nouveaux pouvoirs de la Commission européenne..." *op.cit.* p.352

⁶³ Notice on remedies acceptable under Council Regulation (EEC) No 4064/89 and under Commission Regulation (EC) No 447/98, in: Official Journal C 68, 02.03.2001, 3-11; Merger Remedies Study – DG Competition, European Commission, 2005, Disponible sur: http://ec.europa.eu/comm/competition/mergers/studies_reports/remedies_study.pdf

⁶⁴ R. Saplacan Pop, *L'analyse des performances de la distribution d'électricité en environnement concurrentiel*, Thèse, Université Paris –Sud 11, 2008, p. 113

налице проблеми, свързани със съглашателство, или хищническо поведение, променят очакванията за печалба на предприятията, но включват един единствен етап.

"Таймингът" на надзора на двата органа се различава. Обикновено органите за защита на конкуренцията прилагат политика *ex post*. Те оценяват действителното поведение на играчите⁶⁵, докато регулаторите оценяват *ex ante* и предупреждават за евентуални антиконкурентни действия⁶⁶. Освен това органите за защита на конкуренцията имат по-дълги срокове за проучване, докато регулаторите трябва да вземат решения по-бързо.

Съществуват и няколко други важни различия. На първо място, в Европа органите за защита на конкуренцията трябва да възприемат последователно отношение спрямо всички сектори. Това ги заставя да приемат една и съща позиция, с други думи да приемат еднакви решения, независимо от анализирания сектор. От друга страна, регулаторите не са подчинени на това изискване, защото се променят от един сектор в друг. Действията на КЕВР не предполагат подобни действия от страна на КРС.

Според А. Перо органите за защита на конкуренцията не могат да въздействат върху избора на досиетата за разглеждане⁶⁷. Те трябва да разглеждат случаите по реда на пристигането им и не могат да дават предимство на едно или друго дело. Те трябва да разпределят ресурсите си между текущите разследвания. Обратно, регулаторите са зависими в по-малка степен и могат по-свободно да избират дейностите си и да определят графика си на работа. В последствие, ако органите за защита на конкуренцията искат да окажат въздействие върху определен сектор, те трябва да се намесят в подходящ момент, когато се появи удобен случай.

Информационно ниво на регулаторите и на органите за защита на конкуренцията

Проблемът с асиметрията на информацията е общ за органите за защита на конкуренцията и за регулаторите. Все пак информационното ниво на регулаторите обикновено е по-високо от това на органите за защита на конкуренцията, защото те познават специфичните особености на секторите, които контролират⁶⁸. Непрекъснатият мониторинг на сектора им осигурява сигурно предимство спрямо органите за защита на конкуренцията⁶⁹.

⁶⁵ Ch. Gavalda, G. Parlieni, *op.cit.* p.261,

⁶⁶ D. Gerardin, G. Sidak, *op.cit.* p.15-16

⁶⁷ A. Perrot, "Politiques de la concurrence, régulation et croissance..." *op.cit.*, p.84 et s.

⁶⁸ P. Rey, *op.cit.* p.125

⁶⁹ *Ibid.* p.126

Лесно може да се установи, че органите за защита на конкуренцията срещат трудности при събирането на информация относно антиконкурентните практики, за които са обвинявани предприятията.

Неотдавнашните реформи позволяват да се повиши информационното ниво на Европейската комисия. Относно антитръстовата политика, след идентифицирането на секторите, чието развитие е възпрепятствано от отсъствието на конкуренция и по тази причина, те не функционират ефективно, Европейската комисия може по своя инициатива да започне разследване в тези сектори. Този проактивен контрол, ако използва употребеният от Европейската комисия термин в един от докладите ѝ относно тази проблематика⁷⁰, предполага постоянна бдителност по отношение на конкуренцията в сектора, което означава често прибягване до секторни проучвания. Тези проучвания ще позволят по-добре да се очертаят специфичните проблеми на конкуренцията в един или друг сектор. Така например, Европейската комисия предприе няколко разследвания, едно от които в енергийния сектор, за да определи пречките пред действителното отваряне на този пазар за конкуренцията⁷¹.

Относно контрола върху концентрациите сливанията вече не се разглеждат от специализирани по проблемите на конкуренцията екипи, незапознати със сектора, а напротив – от екипи, включващи специалисти от съответния сектор. По този начин ще бъде възможно да се прецизира анализът. Например, в енергийния сектор, където потенциалните възможности на пазара много по-трудно могат да бъдат определени, отколкото едно просто отчитане на пазарните дялове на всеки един от конкурентите, един експертен анализ на концентрациите би могъл да доведе до различни заключения. Така исканите решения и средства биха могли да бъдат по-специфични за всеки отделен сектор. Това по-добро адаптиране на решенията на Комисията към засегнатия от концентрацията сектор обаче може да навреди по отношение на тяхната предвидимост. По този начин, според обективните характеристики на сливането, предприятията биха могли да предвидят крайното решение на Комисията. Една промяна в политиката на Комисията, обвързваща решенията ѝ със съображения от секторен характер, би предизвикала несигурност.

В заключение, реформите позволяват да се повиши информационното ниво на Европейската комисия, без то обаче да може да се изравни с нивото на познание на регулаторите. В следствие на това регулаторът е по-подготвен да ръково-

⁷⁰ Communication de la Commission, *Une politique de concurrence proactive pour une Europe compétitive*, COM(2004) 293 final, 20 avril 2004

⁷¹ Communication de la Commission du 10 janvier 2007 intitulée "Enquête menée en vertu de l'article 17 du règlement (CE) n° 1/2003 sur les secteurs européens du gaz et de l'électricité (rapport final)" [COM(2006) 851 - Non publié au Journal officiel].

ди изпълнението на задачи, включващи количествени данни, като управлението на практики на следене или определянето на цени за достъп, където е необходимо познаване на структурата на цената. Политиките на конкуренцията са по-ефикасни в управлението на механизми на конкуренция като дискриминацията и премахването на пречки на входа.

Неограничени правомощия

Неограничените правомощия, различаващи органите за защита на конкуренцията от регулаторите, споменати от Laffont et Tirole⁷², се отнасят до независимостта на агенциите спрямо политическата власт. Тази рамка се използва, за да се сравнят двете институции със специално внимание, насочено към контрола на концентрациите.

Спрямо регулатор, който има компетенции по отношение на уреждането на спорове, определянето на правила и тяхното въвеждане, правомощията на органите за защита на конкуренцията изглеждат доста по-незначителни. Според определението на ОИСР⁷³ за функцията им, задачата на органите за защита на конкуренцията е да санкционират поведение на предприятията, което противоречи на конкретна законодателна рамка. Така мисията на органите за защита на конкуренцията е да се уверят, че предприятията зачитат правилата на конкуренцията. Във връзка с тази точка, обаче, възникват въпроси относно сектори, които все още не се осъществили прехода си към конкуренцията. Каква позиция би следвало да възприемат органите за защита на конкуренцията в тези случаи? Колкото по-неясна е ситуацията, а мисията им – по-неуточнена, неограничените им правомощия нарастват.

Органите за защита на конкуренцията, които трябва да преценят адекватността на мерките, използвани за решаването на проблема с антиконкуренцията, предизвикан от концентрацията, притежават неограничени правомощия в зависимост от трудностите при оценяването ѝ. Действително анализът на концентрациите е деликатен. Решенията, които трябва да се вземат, не са много ясни. Тази зона на съмнение може да бъде използвана от органите за защита на конкуренцията за предаване на максимално значение на цел, различна от целта, определената в регламента относно концентрациите. Същевременно може да се констатира, че начините на конкуренция в новолитерализираните сектори често са неточно определени: например, как се конкурират предприятията помежду си по

⁷² J-J. Laffont, J. Tirol, *Competition in Telecommunication*, MIT Press, Massachusetts, 2001, p.56-57

⁷³ OCDE, "Relationship between regulators and competition authorities", Directorate for financial, fiscal and enterprise affairs, Committee on Competition Law and Policy, DAFPE/CLP (99) 8. disponible sur <http://www.oecd.org/dataoecd/35/37/1920556.pdf> p.52

отношение на цени или по отношение на количество? Накрая, ако органите за защита на конкуренцията могат да отговорят на този въпрос в деня на прегледа на концентрацията, констатираният вид конкуренция устойчив ли е или може да се променя в следствие?⁷⁴

Определянето на съответния пазар поставя един друг проблем. В пазари, които често са национални, европейската политика се стреми да ги разшири и да намали потенциалните бариери, ограничаващи достъпа⁷⁵. Освен това контролът върху концентрациите се осъществява *ex ante*, органите за защита на конкуренцията трябва да оценяват не индустриалната структура, такава каквато е, а такава каквато ще бъде в следствие на сближаването на предприятията и в края на процеса на либерализация⁷⁶. Тази несигурност осигурява на органите за защита на конкуренцията разширено поле за маневриране спрямо антитръстовия контрол.

Накрая, органите за защита на европейската конкуренция разследват случаите и отсъждат. Никаква инстанция не ги контролира в краткосрочен план. Това съвместяване на функции понякога е критикувано. В действителност в рамките на Европейската комисия екип на Merger Task Force разследва случая и окончателното решение след това се взема от Комисаря по проблемите на конкуренцията. Той несъмнено няма време физически да разгледа в дълбочина всеки един от случаите и неговият нов анализ остава повърхностен. Реформата в контрола на концентрациите в Европа се стреми да подобри процеса на вземане на решения. Без въвеждането на независим съдебен орган, натоварен да издава решения, са издигнати различни прегради за ограничаване на това съвместяване на функции, усложняващо неограничените правомощия на Комисията. От една страна икономическият анализ е укрепен със създаването на поста Главен икономист (Chief Economist), прикрепен пряко към Генералния директор, със задължението да насочва Комисията с независими становища, както и с по-системно прибягване до иконометрични изследвания във Фаза II⁷⁷. Освен това постоянна група от официални представители на Комисията играе ролята на опонент, един вид "адвокат на дявола", като прави "нов прочит", макар вътрешен, на досието във Фаза II⁷⁸. Тези промени не решават обаче всички проблеми, тъй като "следовате-

⁷⁴ D. Spector, "Les nouveaux critères d'appréciation du contrôle communautaire des concentrations", in Brunet, F., Canivet, G., *Le nouveau droit communautaire de la concurrence*, LGDJ, Paris, 2008, p.642

⁷⁵ A. Jones, B. Sufrin, *op.cit* p.1012-1018

⁷⁶ Ch. Gavalda, G. Parlieni, *op.cit.*, p.414

⁷⁷ Ch. Gavalda, G. Parlieni. *op.cit.*, p. 413

⁷⁸ F.Brunet, "Le nouveau contrôle communautaire des concentrations: champ d'application, procédure, engagements et contrôle juridictionnel" in Brunet, F., Canivet, G., *Le nouveau droit communautaire de la concurrence*, LGDJ, Paris, 2008, p. 573

лят" и "съдията" остават свързани помежду им. Но пълното разделяне на двете функции е скъпо решение. Това би довело до информационна загуба.

От друга страна европейските органи за защита на конкуренцията трябва да спазват задължителни крайни срокове по отношение на контрола на концентрациите. Необходимостта от включване на два екипа в осъществяването на операцията би предизвикало нарастване на работата, със сигурност несъвместимо със задължителните изисквания по отношение на човешките ресурси.

ПРИЛОЖЕНИЯ

1. ИЗВАДКИ ОТ ЗАКОНА ЗА ЕНЕРГЕТИКАТА

Обн. ДВ. бр. 107 от 9 Декември 2003 г., посл. изм. ДВ. бр. 98 от 28 ноември 2014г.

Глава пета.

ВЕЩНИ ПРАВА

Раздел I.

Право на строеж. Отчуждаване

Чл. 62. (Изм. - ДВ, бр. 74 от 2006 г., в сила от 08.09.2006 г.) (1) (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2010 г., в сила от 16.07.2010 г., доп. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Когато изграждането или разширението на площадкови и/или линейни енергийни обекти, както и на надземни и подземни хидротехнически съоръжения за производство на електрическа енергия или на части от тях и на свързаните с производството съоръжения и площадки за депониране на производствени отпадъци се извършва върху имот - държавна собственост, компетентните държавни органи учредяват в полза на лицето, което ще изгражда и експлоатира енергийния обект, възмездно право на строеж върху земята по реда на Закона за държавната собственост без търг или конкурс.

(2) (Нова - ДВ, бр. 54 от 2010 г., в сила от 16.07.2010 г., доп. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Когато изграждането или разширението на обектите по ал. 1 се извършва върху имот - общинска собственост, компетентните общински органи учредяват в полза на лицето, което ще изгражда и експлоатира енергийния обект, възмездно право на строеж върху земята по реда на Закона за общинската собственост без търг или конкурс.

(3) (Предишна ал. 2, изм. - ДВ, бр. 54 от 2010 г., в сила от 16.07.2010 г., отм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.)

(4) (Предишна ал. 3 - ДВ, бр. 54 от 2010 г., в сила от 16.07.2010 г., изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Когато е необходимо изграждането или разширението на площадкови и/или линейни енергийни обекти, както и на надземни и подземни хидротехнически съоръжения за производство на електриче-

ска енергия или на части от тях, да се извърши върху имот - частна собственост, лицето по ал. 1 трябва предварително възмездно да придобие право на собственост или право на строеж върху необходимата за изграждане на обекта земя.

(5) (Нова - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Лицето по ал. 1 отправя писмено предложение до титуляря на вещни права, като посочва правните и фактическите основания, обосноваващи предложението, включително имота, вида на енергийните обекти и/или съоръжения и начина, по който те се отразяват на ползването на имота, вида на вещни права, които е необходимо да бъдат придобити, площта и предлаганото обезщетение, като дава подходящ срок не по-кратък от един месец, за отговор на предложението. Този срок може да бъде променен по взаимно съгласие на лицата.

(6) (Нова - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) При учредяване на ограничени вещни права по ал. 1 върху имоти - публична собственост, за национални обекти се прилага съответно редът за частна държавна или частна общинска собственост, доколкото друго не е предвидено в закон.

(7) (Нова - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Лицата по ал. 1 са възложители на строителството на тези обекти по смисъла на чл. 161, ал. 1 от Закона за устройство на територията, както и заинтересовани лица по смисъла на чл. 124, ал. 3 от Закона за устройство на територията.

Чл. 63. (1) (Изм. - ДВ, бр. 74 от 2006 г., в сила от 08.09.2006 г., изм. - ДВ, бр. 54 от 2010 г., в сила от 16.07.2010 г., изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) При отказ или при невъзможност за изпълнение на действията по чл. 62, ал. 4, която се дължи на причини, непреодолими от лицето по чл. 62, ал. 1, имотът се отчуждава в полза на държавата. За отказ се смята изричният отказ, както и неприемането на предложението или непостигането на съгласие в срока по чл. 62, ал. 5.

(2) Отчуждаването по ал. 1 се извършва при условията и по реда на Закона за държавната собственост.

(3) (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Лицето по чл. 62, ал. 1 може да използва имота само за целите на отчуждаването.

Раздел II.

Сервитути

Чл. 64. (1) (Изм. и доп. - ДВ, бр. 74 от 2006 г., в сила от 08.09.2006 г., изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) При разширение на съществуващи и при изграждане на нови въздушни и подземни електропроводи, на надземни и подземни хидротехнически съоръжения за производство на електрическа енергия, топлопроводи, газопроводи, нефтопроводи и нефтопродуктопроводи в пол-

за на лицата, които ще изграждат и експлоатират енергийния обект възникват сервитути.

(2) Сервитутите по този закон са:

1. (изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) право на преминаване на хора и техника в полза на лицата по ал. 1;

2. (изм. и доп. - ДВ, бр. 74 от 2006 г., в сила от 08.09.2006 г., изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) право на прокарване на въздушни и подземни електропроводи, на надземни и подземни хидротехнически съоръжения за производство на електрическа енергия, топлопроводи, газопроводи, нефтопроводи и нефтопродуктопроводи в полза на лицата по ал. 1;

3. ограничаване в ползването на поземлени имоти, прилежащи към енергийните обекти.

(3) При упражняване на сервитутите:

1. (изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) титулярят на сервитута придобива право:

а) на прокарване на въздушни и подземни електропроводи, топлопроводи, газопроводи, нефтопроводи и нефтопродуктопроводи;

б) негови представители да влизат и да преминават през служещите имоти и да извършват дейности в тях, свързани с изграждането и/или експлоатацията на енергийните обекти, включително право на преминаване на техника през служещите поземлени имоти във връзка с изграждането и обслужването на въздушни и подземни проводи и наземни съоръжения;

в) да извършва кастрене и рязане на дървета в сервитутните ивици на електропроводите и хидросъоръженията за отстраняване на аварии при уведомяване на управляващите органи на горските стопанства и националните паркове;

2. в служещите поземлени имоти не се допускат:

а) извършване на застрояване или трайни насаждения в сервитутната ивица, определена в наредбата по ал. 9;

б) (доп. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) прокарване на проводи на други мрежи на техническата инфраструктура, с изключение на случаите, когато това е допустимо с нормативен акт, при спазване на съответните технически изисквания и след писмено съгласуване с титуляря на сервитута;

3. промяната на собствеността на имота не прекратява действието на сервитутите по отношение на господстващия и по отношение на служещия имот;

4. сервитутите са неделими права; те могат да се упражняват изцяло в полза на всяка част от господстващия имот и тежат изцяло върху всяка част от служещия имот и когато имотите бъдат разделени;

5. сервитутът може да се използва само за нуждите на господстващия имот;

6. собственикът на служещия имот няма право да премества сервитута.

(4) Сервитутите по ал. 2 възникват, когато:

1. има влязъл в сила подробен устройствен план, с който се определя местоположението на съответните имоти, и

2. (изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) титулярят на сервитута изплати еднократно обезщетение на собственика на имота, върху който е възникнал сервитутът, и на носителите на други вещни права върху засегнатия имот.

(5) (Отм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.)

(6) (Доп. - ДВ, бр. 74 от 2006 г., в сила от 08.09.2006 г.) Определянето на размера на обезщетенията по тази глава се извършва по реда на чл. 210 и 211 от Закона за устройство на територията или по взаимно съгласие на страните с оценка от лицензиран оценител.

(7) (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Упражняването на сервитутното право се извършва от титуляря на сервитута съобразно техническите изисквания на наредбата по ал. 9.

(8) (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) В случай че сервитутната зона попада в имот, за който в полза на титуляря на сервитута е учредено право на строеж, сервитутът върху имота се уговаря в акта за учредяване право на строеж.

(9) (Изм. - ДВ, бр. 74 от 2006 г., в сила от 08.09.2006 г., изм. - ДВ, бр. 36 от 2008 г., изм. - ДВ, бр. 82 от 2009 г., в сила от 16.10.2009 г., изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г., изм. - ДВ, бр. 59 от 2013 г., в сила от 05.07.2013 г., изм. - ДВ, бр. 66 от 2013 г., в сила от 26.07.2013 г., изм. - ДВ, бр. 98 от 2014 г., в сила от 28.11.2014 г.) Размерите, разположението и специалният режим за упражняване на сервитутите са индивидуални за различните видове енергийни обекти и се определят по ред и начин, предвидени в наредба на министъра на икономиката и енергетиката, министъра на земеделието и храните и министъра на регионалното развитие и благоустройството.

(10) (Нова - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) При учредяване на ограничени вещни права по ал. 1 върху имоти - публична собственост, за национални обекти се прилага съответно редът за частна държавна или частна общинска собственост, доколкото друго не е предвидено в закон.

Чл. 64а. (Нов - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) (1) Влязъл в сила акт на компетентен орган за одобряване на подробен устройствен план по чл. 64, ал. 4, т. 1 с приложена извадка от графичните и текстовите материали относно служещия имот, титуляря на сервитута и собственика/носителя на вещно право в този имот и документ за изплатено или депозирано в търговска банка на разположение на собствениците и носителите на други вещни права върху слу-

жещия имот еднократно обезщетение, представляващо цената на сервитутното право, се вписва в имотния регистър по молба на титуляря на сервитута.

(2) До откриване на производство по създаване на имотен регистър по чл. 70, ал. 1 от Закона за кадастъра и имотния регистър вписването на актовете и документите по ал. 1 се извършва по партидата на собственика на служещия имот по реда на Правилника за вписванията (Изв., бр. 101 от 1951 г.; изм., бр. 30 от 1955 г., ДВ, бр. 82 от 1996 г., бр. 86 от 1997 г., бр. 14 от 2000 г., бр. 5 и 16 от 2001 г., бр. 69 от 2004 г., бр. 67 от 2005 г. и бр. 22 от 2008 г.).

Чл. 65. (1) (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Размерът на обезщетението по чл. 64, ал. 4, т. 2 се определя при прилагане на следните критерии:

1. площта на чуждия поземлен имот, включена в границите на сервитута;
2. видовете ограничения на ползването;
3. срок на ограничението;
4. справедливата пазарна оценка на имота или на частта от него, която попада в границите на сервитута.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Независимо от обезщетението по ал. 1, титулярят на сервитута дължи възстановяване на всички причинени вреди на имота или съответно парично обезщетение.

Чл. 66. Видът и местоположението на енергийните обекти и на площите на служещи поземлени имоти, включени в границите на сервитутите по този закон, се определят в общи и подробни устройствени планове.

Чл. 67. (1) (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Представителите на лицата по чл. 62, ал. 1 и чл. 64, ал. 1 и длъжностните лица, които осъществяват контрол по този закон, могат да влизат и да преминават през чужди имоти и да извършват дейности в тях, свързани с експлоатацията на енергийните обекти или за контрол върху тях.

(2) (Изм. и доп. - ДВ, бр. 74 от 2006 г., в сила от 08.09.2006 г., изм. и доп. - ДВ, бр. 43 от 2008 г., изм. - ДВ, бр. 41 от 2009 г., изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Лицата по чл. 62, ал. 1 и чл. 64, ал. 1 имат право безвъзмездно да използват мостове, пътища, улици, тротоари и други имоти - публична собственост, за прокарване, скачване, преминаване и поддържане на въздушни и подземни електропроводи, газопроводи, топлопроводи, водопроводи за енергийни цели, нефтопроводи и нефтопродуктопроводи, като осигуряват техническата безопасност и предприемат мерки за недопускане на щети.

(3) (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Операторите на преносни и разпределителни мрежи ползват безвъзмездно части от сгради и прилежащите им поземлени имоти за монтиране на средства за измерване и други съоръжения, свързани с доставката на електрическа и топлинна енергия и природен газ.

(4) Собствениците на имотите по ал. 1 - 3 имат право на обезщетение за нанесени щети.

Чл. 68. (1) (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Когато собственикът, ползвателят или наемателят на имота извърши неразрешено застрояване, заграждане, засаждане или друго нарушение на режима за упражняване на сервитута, титулярят на сервитута има право да сезира компетентните органи с искане за премахване на незаконните строежи за сметка на собственика, ползвателя или наемателя, ако последният не ги отстрани в срока, даден му от титулярят на сервитута.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) В случаите по ал. 1 титулярят на сервитута не дължи обезщетение за причинените вреди.

[..]

Чл. 117. (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) (8) Собствениците на електрически уредби и съоръжения при техническа възможност и свободен капацитет предоставят ползването им на оператора на електропреносната мрежа, съответно на оператора на електроразпределителна мрежа, за целите на преобразуването и преноса на електрическа енергия до други клиенти. Ползването се предоставя след сключване на договор по цена, определена по методика, одобрена от комисията. При непостигане на съгласие комисията разпорежда предоставянето на ползването и заплащането на цена, определена от комисията по методиката.

[..]

Чл. 137. (1) (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) При присъединяване на клиенти на топлинна енергия за битови нужди присъединителният топлопровод, съоръженията към него и абонатната станция се изграждат от топлопреносното предприятие и са негова собственост.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 74 от 2006 г., в сила от 08.09.2006 г., изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Изграждането на съоръженията по ал. 1 може да се извършва от клиентите след съгласуване с топлопреносното предприятие. В този случай топлопреносното предприятие заплаща цена за ползване на съоръженията по ал. 1, изградени от клиентите.

(3) (Нова - ДВ, бр. 74 от 2006 г., в сила от 08.09.2006 г., изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Собствеността върху съоръженията, изградени от

клиентите, се прехвърля в срок до три години, като отношенията се уреждат в договора за присъединяване по чл. 138, ал. 1.

[..]

Чл. 197. (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) (9) Присъединените към газопреносната мрежа клиенти при техническа възможност и свободен капацитет предоставят ползването на собствените си съоръжения на съответния оператор на газоразпределителна мрежа, получил лицензия, за целите на разпределението на природен газ до други клиенти на територията, определена в лицензията. Ползването се предоставя след сключване на договор по цена, определена по методика, одобрена от комисията. В договора с лицензианта се договорят условията на ползването, включително условията за оперативно управление и измерване на газа, доставян до всеки от клиентите, включително до лицето, предоставящо ползването, за гарантиране на единно оперативно управление и измерване на доставяните до клиентите количества природен газ. При непостигане на съгласие комисията разпорежда предоставянето на ползването и заплащането на цена, определена от комисията по методиката.

[..]

Преходни и Заключителни разпоредби

§4. (1) (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Енергийните обекти и съоръжения, представляващи елементи от съответната преносна или разпределителна мрежа, които към момента на влизането в сила на този закон трябва да бъдат собственост на лицензираните енергийни предприятия, но са собственост на трети лица, се изкупуват от преносното или от съответното разпределително предприятие в зависимост от принадлежността на обекта към мрежите в 12-годишен срок от влизането в сила на този закон.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Преносното, съответно разпределителното, предприятие не е длъжно да закупи изградените уредби и/или електропроводи - собственост на присъединени към преносната, съответно към разпределителната, мрежа клиенти, към които фактически са присъединени, без договор за присъединяване на нови клиенти.

(3) Обектите по ал. 1 се изкупуват по пазарната им стойност. В случай че страните не постигнат споразумение за стойността им, те възлагат извършването на оценка на обектите от независим лицензиран оценител. Определена от оценителя стойност на обекта е цената на сделката за изкупуване. При непостигане на съгласие за определяне на оценител в 60-дневен срок от получаване на покана за това от другата страна енергийното предприятие и/или собственикът на обектите имат право да отправят искане до председателя на комисията за определяне на независим оценител. Определеният по този ред оценител е задължителен за страните. Разходите по оценката се поделят поравно между страните.

(4) Енергийните предприятия и собствениците по ал. 1 не могат необосновано да отказват да изкупят или съответно да продадат енергийните обекти.

(5) Задължението на енергийните предприятия да изкупят енергийните обекти по ал. 1 отпада, когато в предвидените за изкупуване срокове изградят собствени съоръжения в замяна на съществуващите.

(6) (Изм. - ДВ, бр. 18 от 2004 г.) В случай на необоснован отказ за продажба на енергийни обекти и съоръжения - елемент от преносната система и/или от разпределителните мрежи, от страна на техните собственици тези обекти и съоръжения заедно с прилежащите им терени се отчуждават по реда на чл. 63.

(7) (Изм. - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Енергийните обекти по ал. 1, които към датата на влизане в сила на закона са частна държавна или общинска собственост и са изградени със средства от държавния или общинския бюджет, се прехвърлят възмездно на енергийните предприятия в 12-годишен срок от влизането в сила на този закон.

(8) Енергийните предприятия са задължени да прехвърлят безвъзмездно в 2-годишен срок от влизането в сила на този закон включените в активите им съоръжения за външно изкуствено осветление на улици, площади, паркове, градини и други недвижими имоти - публична общинска собственост, на съответните общини.

(9) При реституиране на недвижими имоти - бивша държавна собственост, ако в тях има изградени енергийни обекти, включени в дълготрайните материални активи на енергийното предприятие, собствениците на реституираните имоти нямат право да искат изместването им, да лишават други потребители от снабдяване с енергия и да възпрепятстват дейността на енергийните предприятия.

(10) Собствениците на недвижими имоти с изградени в тях енергийни обекти имат право да извършват строителни или други дейности в тях при спазване на нормативните изисквания за безопасна експлоатация на енергийни обекти и след съгласуване с енергийното предприятие.

(11) При приватизация на обекти, на чиято територия има изградени енергийни обекти, те не се включват в предмета на сделката, ако чрез тях се снабдява с енергия или природен газ повече от един потребител. Тези обекти се прехвърлят на съответното енергийно предприятие по реда на предходните алинеи.

(12) (Нова - ДВ, бр. 54 от 2012 г., в сила от 17.07.2012 г.) Газопроводи, които са собственост на небитови клиенти, свързват небитовите клиенти с газопреносната мрежа и не служат за снабдяване на битови клиенти, не подлежат на изкупуване от лицензираните енергийни предприятия.

2. ИЗВАДКИ ОТ НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС

Чл. 216а (Нов - ДВ, бр. 26 от 2004 г.) (1) (Изм. - ДВ, бр. 33 от 2011 г., в сила от 27.05.2011 г.) Който сам или чрез друго неправомерно наруши целостта на съоръжения или обекти от електропреносна или електроразпределителна мрежа, от газотранспортна или топлопреносна система, от система за пренос на течни горива, или на водоснабдителна или канализационна система, с което създаде условия за отклоняване на електрическа енергия, природен газ, течни горива, топлинна енергия или вода, или отвеждане на отпадъчна вода, се наказва с лишаване от свобода до пет години и глоба до двадесет хиляди лева.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 33 от 2011 г., в сила от 27.05.2011 г.) Ако деянието по ал. 1 е извършено повторно, наказанието е лишаване от свобода от една до десет години и глоба до тридесет хиляди лева.

Чл. 234в (Нов - ДВ, бр. 26 от 2004 г.) (1) (Изм. - ДВ, бр. 33 от 2011 г., в сила от 27.05.2011 г.) Който сам или чрез друго осъществи неправомерно присъединяване към електропреносна или електроразпределителна мрежа, или към газотранспортна, топлопреносна, водоснабдителна или канализационна система, система за пренос на течни горива, или неправомерно въздействие върху уредите за търговско измерване на електрическа енергия, природен газ, течно гориво, топлинна енергия или вода, или отведена отпадъчна вода, с което създаде условия за непълно отчитане на потребените електрическа енергия, природен газ, течно гориво, топлинна енергия или вода, или на отведена отпадъчна вода, се наказва с лишаване от свобода до пет години и глоба до петнадесет хиляди лева.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 33 от 2011 г., в сила от 27.05.2011 г.) Ако деянието по ал. 1 е извършено повторно, наказанието е лишаване от свобода от една до осем години и глоба до двадесет хиляди лева.

3. ИЗПОЛЗВАНА СЪДЕБНА ПРАКТИКА

- Тълкувателно решение 7/2012 от 25.04.2013 г., ОСГТК, ВКС на РБ
- Решение №1081 от 05.11.2008 г. по д. №3259/2007 г. на ВКС
- Решение №91 от 11.09.2009 г. по т. д. №596/2008 г., т.к., II т.о. на ВКС
- Решение №130 от 11.02.2010 г. по т. д. №776/2009 г., т.к., I т.о. на ВКС
- Решение №37 от 30.03.2010 г. по т. д. №709/2009 г., т.к., II т.о. на ВКС
- Решение №179 от 18.05.2011 г. по т. д. №13/2010 г., т.к., II т.о. на ВКС
- Решение №440 от 23.12.2011 г. по д. №1605/2010 г. на ВКС
- Решение №291 от 27.03.2015 г. по гр. д. №4016/2014 г. на ВКС
- Решение №6768 от 25.05.2010 г. по адм. д. №11191/2009 г., II отд. на ВАС
- Решение №3352 от 11.03.2013 г. по адм. д. №10003/2012 г. на ВАС
- Решение №3962 от 21.03.2014 г. по адм. д. №13659/2013 г., IV отд. на ВАС
- Решение №14781 от 09.12.2014 г. по адм. д. №4962/2014 г., 5 чл. с-в на ВАС
- Решение №33 от 16.02.2015 г. на Варненския апелативен съд
- Решение №52 от 10.01.2013 г. по адм. д. №3466/2012 г. на АС – Пловдив
- Решение №437 от 07.01.2011 г. по адм. д. №77/2010 г. на АС – Стара Загора
- Решение по адм. д. №562/2011 г. на АС – Добрич
- Решение №65 от 15.02.2013 г. по адм. д. №608/2012 г. на АС – Враца
- Решение №618 от 27.04.2012 г. по адм. д. №212/2012 г. на АС – Бургас
- Решение №123 от 21.05.2013 г. по адм. д. №93/2013 г. на АС – Хасково
- Решение №178 от 08.07.2013 г. по адм. д. №132/2013 г. на АС – Хасково
- Решение №2259 от 16.12.2013 г. по адм. д. №2475/2012 г. на АС – Бургас
- Решение №71 от 13.06.2014 г. по т. д. №126/2013 г. на Софийски окръжен съд
- Решение №5645 от 25.07.2014 г. по в. гр. д. №15400/2013 г. на Софийски градски съд
- Решение №363 от 06.03.2012 г. по гр. д. №72/2012 г. на ОС – Пловдив
- Решение №1007 от 06.06.2013 г. по гр. д. №1158/2013 г. на ОС – Пловдив

- Решение №1065 от 06.06.2014 г. по гр. д. №1697/2013 г. на ОС – Пловдив
- Решение №247 от 18.03.2013 г. по т. д. №1390/2012 г. на ОС – Варна
- Решение от 06.06.2014 г. по ВНОХД №40/2014 г. по описа на ОС – Кюстендил
- Решение №921 от 11.04.2013 г., постановено по нахд №1457/2013 г. по описа на РС – Пловдив
- Решение от 19.03.2010 г. по анд №313/2010 г. по описа на РС – Стара Загора
- Решение от 03.06.2010 г. по нахд №303/2010 г. по описа на РС – Карлово
- Решение №145 от 06.01.2011 г. по НАХД №326/2010 г. по описа на РС – Бяла
- Решение от 23.07.2012 г. по НАХД №921/2012 г. по описа на РС – Ловеч
- Решение от 01.07.2010 г. по НАХД №1088/2010 г. по описа на РС – Русе
- Решение №100 от 21.10.2009 г. по НАХД №142/2009 г. по описа на РС – Тополовград
- Присъда №123, постановена на 13.07.2012 г. по нохд №112/2011 г. по описа на РС – Гълъбово
- Присъда №11, постановена на 03.04.2014 г. по нохд №275/2013 г. по описа на РС – Гълъбово
- Присъда, постановена на 14.01.2010 г. по нохд №6495/2009 г. по описа на РС – Пловдив
- Присъда, постановена на 26.03.2013 г. по нохд №338/2012 г. по описа на РС – Карлово
- Определение №509 от 17.07.2013 г. по ч. т. д. №2639/2013 г., т.к., I т.о. на ВКС
- Определение №53 от 05.02.2010 г. по ч. гр. д. №589/2009 г., I г.о., ГК на ВКС
- Определение №2298 от 06.03.2006 г. по адм. д. №613/2006 г. на ВАС
- Определение №769 от 29.04.2011 г. по ч. гр. д. №1213/2011 г. от Апелативен съд – София
- Определение №205 от 10.04.2014 г. по гр. д. №208/2014 г. от ОС – Добрич

4. КАЗУСИ

КАЗУС №1

През 1978 г., когато AlfaGas (Германия) и Beta Gas (Франция) решават да работят заедно по изграждането на газопровода MEGAL, през който руският газ да достига до Германия и Франция. За целта те започват преговори за подписването на договор за строителство на газопровода, като се споразумяват по време на преговорите нито едно от дружествата да не навлиза на местния пазар на другото. Това става чрез две придружителни писма, с които на Beta Gas се забранява да извършва доставки от газ, транспортиран по MEGAL на клиенти в Германия, а на AlfaGas - да транспортира газ до Франция по въпросния газопровод. До изтичането на крайния срок за изпълнение на Първата директива за газа през 2000 г. Beta Gas имаше законов монопол върху вноса на газ във Франция. След премахването на монопола за внос и по време на постепенната либерализация на европейските пазари на газ дружествата са продължили да прилагат придружителните писма от 1978 г.

В периода 1999-2004 г. AlfaGas и BetaGas са се срещали периодично на различни равнища и са обсъждали изпълнението на споразумението в условията на неотдавна либерализирания пазар. Контактите между страните след 1999 г. потвърждават продължаващото съществуване на споразумението за подялба на пазара. През август 2004 година AlfaGas се преименува на OmegaGas, като същият месец дружествата са подписали формално споразумение, в което се "потвърждава", че придружителните писма от 1978 г. вече не са в сила. Въпреки това до 30 септември 2009 г., дружествата не са осъществявали доставки извън първоначалните си пазари. След тази дата двете дружества са започнали да отклоняват газ от газопровода, за да извършват продажби на местния пазар на другата страна и са сключили нова поредица от споразумения относно MEGAL.

През 2008 г. Beta Gas осъществява сливане с най-големия белгийски газов оператор Trans Belge Gas, като в следствие на сливането се образува новото дружество Beta Trans Gas, явяващо се универсален правоприемник на Beta Gas.

На 16 май 2009 г. Европейската комисия прави изненадващи проверки в офисите на OmegaGas и Beta Trans Gas, като изземва редица документи, сред които и договорите за MEGAL. На 18 юни 2009 г. ЕК образува производство срещу двете дружества по смисъла на член 11, параграф 6 от Регламент (ЕО) №1/2003. На 9 юни 2010 г. на OmegaGas и Beta Trans Gas е изпратено изложение на възражения ("ИВ"). Страните отговарят на ИВ съответно на 28 август 2010 г.

(OmegaGas) и 8 септември 2010 г. (Beta Trans Gas). На 14 октомври 2010 г. е отправено искане за устно изслушване, което не е уважено. На 27 март 2011 г. Комисията изпраща на страните писмо с факти, на което те отговарят на 29 и 30 май 2011 г. Комисията излиза с решение за нарушаване на забраната на чл.101 ДФЕС на 4 юни 2011 г., като в него не са отчетени отговорите на дружествата от месец май. Комисията налага и еднаква по размер глоба от 553 000 000 EUR на OmegaGas и на Beta Trans Gas. Крайните суми на глобите за двете предприятия са значително под 10% от оборота на всяко от засегнатите предприятия в световен план.

Въпроси:

1. Правомерно ли ЕК образува производството по реда на Регламент 1/2003 срещу OmegaGas и Beta Trans Gas?
2. Какви форми на забранени споразумения може да дефинирате и за кои времеви периоди?
3. Какви са формите на нарушение на конкуренцията?
4. Приложим ли е чл. 101, пар. 3 ДФЕС?
5. Нарушено ли е правото на защита на предприятията от страна на ЕК посредством неотчитането на техните отговори от края на месец май?
6. Законосъобразна ли е процедурата на ЕК и правилно ли е определена санкцията на Beta Trans Gas?

КАЗУС №2

На 15 май 2005 г. Европейската комисия е сезирана с нотификация по чл. 4 от Регламент 139/2004, съгласно която "MOBILE F" АД придобива по смисъла на чл. 3, параграф 1, буква б) от същия регламент собствеността върху части от дружеството "FGD" АД. Операцията ще се осъществи посредством придобиването на акции и активи.

"MOBILE F" АД е мултинационално акционерно дружество с предмет на дейност проучването, добива, преноса, складирането, разпределението и продажбата на суров петрол и природен газ. Световния му оборот се равнява на 10,4 млрд. евро. Своята дейност то осъществява на територията на Европа (пазари дялове средно между 25 и 45%) и Северна Америка.

"FGD" АД от своя страна е френско предприятие с предмет на дейност проучването, добива, преноса, складирането, разпределението и продажбата на природен газ. Световния оборот на дружеството се равнява на над 2,3 млрд. евро.

Своята дейност то осъществява на територията на Франция, но също така и в Германия, Белгия, Великобритания и Испания. "FGD" АД е 100% мажоритарен собственик на "GSO" АД с предмет на дейност пренос и разпределение на природен газ в Южна Франция и Испания, и с пазарен дял от 25%.

В следствие на нотифицираната операция, "MOBILE F" АД ще придобие:

- 70% от капитала на "GSO" АД;
- собствеността върху ключови газови инсталации за пренос на природен газ към Германия и Белгия;
- собствеността върху две от четирите газови платформи за добив на природна газ от Северно море;
- 50% от собствеността на единственото хранилище за природен газ в Южна Франция.

С постъпилата нотификация страните са предложили на Комисията и следните коригиращи мерки:

- "FGD" АД продава 20% от капитала на "GSO" АД на втория по пазарен дял конкурент в Южна Франция;
- въвежда се програма "виртуална газови полета", чрез която за срок от 8 години, се предоставят 1,6 милион куб. м. природна газ на пазарите в Германия и Белгия, по производствени цени;
- "MOBILE F" АД и "FGD" АД въвеждат единни и недискриминационни правила и тарифи, за достъп до хранилището на природен газ в Южна Франция.

Въпроси:

1. Кои от операциите следва да бъдат квалифицирани като концентрации? Има ли операцията общностно измерение?
2. Дефинирайте засегнатите от концентрацията съответните пазари.
3. Нотифицираната операция ограничава ли конкуренцията на пазарите? Ако да, какви са негативните последици от нея? И коригиращите мерки премахват ли тези последици?
4. В качеството си на орган по защита на конкуренцията, произнесете се по съвместимостта на нотифицираната операция.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

**ПРОЕКТ „ПОВИШАВАНЕ НА КОМПЕТЕНТНОСТТА И ПРОФЕСИОНАЛНАТА
КВАЛИФИКАЦИЯ НА СЪДИИ, ПРОКУРОРИ И СЛЕДОВАТЕЛИ,
КАКТО И НА АДМИНИСТРАТИВНИТЕ РЪКОВОДИТЕЛИ
НА ОРГАНИТЕ НА СЪДЕБНАТА ВЛАСТ
ЧРЕЗ ОРГАНИЗИРАНЕ И ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ОБУЧЕНИЯ ОТ ВСС“**

Бенефициент: Висш съдебен съвет

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Оперативна програма
„Административен капацитет“ 2007-2013, съфинансирана от Европейския съюз
чрез Европейския социален фонд

Договор № 13-24-1/15.11.2013 г.

www.opac.government.bg